

6. n o d a ļ a. LATVIJAS UN POLIJAS ATTIECĪBAS PĒC
POLIJAS ARMIJAS IZVEŠANAS NO
LATVIJAS (1920. G. JŪLIJS -
1921. G. JANVĀRIS)

Sākoties Sarkanās armijas uzbrukumam frontē, Polijas valsts diplomātija kārtējo reizi pievērsa sevišķu uzmanību iespējamajai militārajai savienībai ar Latviju. Jūlija sākumā par sūtni Latvijā iecelts V. Kameņeckis 8. jūlijā saņēma instrukciju, kura, ņemot vērā "grūto stāvokli" un Latvijas militāras palīdzības nepieciešamību, pilnvaroja darīt visu, lai panāktu savienības noslēgšanu. Gadījumā, ja Latvijas puse "stūrgalvīgi uzstātu" uz Ilūkstes apriņķa austrumu daļas iekļaušanu Latvijā (kas jau faktiski bija izdarīts - Ē.J.), sūtnim tika atļauts "sliktākā gadījumā" dot piekrišanu tam. "Visizdevīgākajā momentā" bija jāiesniedz Latvijas "de jure" atzišanas akts, kurš tika pievienots instrukcijai.¹ Savukārt Polijas armijas virspavēlniecības 12. jūlija pārskatā teikts, ka tiek vestas sarunas par varbūtēju Latvijas armijas uzbrukumu Sarkanās armijas labajam spārnam, pie tam Polijai atzīstot "Latvijas suverenitāti" visā Ilūkstes apriņķī (tomēr paturot sev tiesības "uz kara laiku" iet tam cauri un novietot garnizonu Daugavpils Cietoksnī). Protams, dotajā situācijā rezultāts varēja būt tikai viens, un 22. jūlijā pārskata vēstīja, ka "Latvijas puse neizrāda vēlmi sniegt Polijai palīdzību (savukārt M. Hartmanis ziņoja Virspavēlnieka štābam par poļu centieniem saņemt Latvijas palīdzību, taču štābs neatbildēja)".² Arī Polijas pārstāvja vie-

tas izpildītājs Rīgā J. Baļinskis 13. jūlijā ziņoja, ka Latvijas attieksme pret Poliju, kura "nekad nav bijusi draudzīga, pašlaik kļuvusi smaga. Dažas aprindas ieņem nogaidošu pozīciju, tomēr lielākā daļa pilnīgi no mums novērsusies, zaudējusi ticību mūsu spēkiem".³

23. jūlijā Latvijas Ārlietu ministrijas pārskatā (autors - L. Sēja) tika konstatēts, ka Polijas stāvoklis ir katastrofāls, tās armija vairs neatkāpjas, bet bēg. Autors uzsvēra, ka Latvijā poļu uzbrukums vienmēr uztverts ar zināmām bažām, taču to, ka "notikumi dabūs tik strauju tempu", neviens nevarējis iedomāties. Poļu karavīri un to bruņojums atstājis labu iespaidu, tāpēc sakāves cēloņi meklējami virsnieku nesagatavotībā un Sarkanās armijas skaitliskajā pārsvarā. L. Sēja secināja, ka "Latvijā Polijas imperiālistiskās tieksmes tika vienmēr nosodītas, bet tagad, kad stāvoklis ir tik grūts, viņai sāk just līdz. Galīga satriekšana mūs apdraud un diezgan spēcīga Polija etnogrāfiskās robežās mums ir no paša lielākā svara, sevišķi tagad, kur jautājums par vēsturiskajām poļu tiesībām uz Latgali un Daugavpili atkrīt pats no sevis, kur Augškurzemes lielo daļu ieņēmis latviešu karaspēks. Jācer tomēr, ka Poliju pilnīgi sagraut lieliniekiem neizdosies, poļu tautas masās mostas nacionālā apziņa..."⁴ Vēl tiešāk izteicās Z. Meierovics, kurš sarunā ar V. Kameņecku pēc tā ierašanās teica, ka gadījumā, ja "Polija kritīs", būs tieši apdraudēta arī Latvijas valstiskā neatkarība.⁵

Sakarā ar notikumiem frontē un neatliekamajiem uzdevumiem V. Kameņeckis Liepājā ar tvaikoni "Pomorzanin" ieradās tikai

29. jūlijā (Latvijā viņu gaidīja jau jūlija vidū⁶). Polijas konsuls Liepājā sarīkoja banketu Petrogradas viesnīcā, 31. jūlijā sūtījis ieradās Rīgā, bet 2. augustā apmeklēja Ārlietu ministriju.⁷

Polijā attieksme pret Latviju, tāpat kā agrāk, nebija viennozīmīga. Kamēr nacionāldemokrātu un Latgales muižniekiem simpatizējošā prese stāstīja par Latvijas armijas veiktajām laupīšanām Polijas Braslavas apriņķī (ar to domājot Ilūkstes apriņķa daļu - Ē.J.), izmantojot "Islaidīgu Polijas karaspēka atkāpšanos",⁸ vairums laikrakstu noliedza baumas par Latvijas un Padomju Krievijas armiju kopīgu ieiešanu Daugavpilī, kā arī nosodīja "lielinieku sāktu kampaņu ar mērķi sasnāgt Latviju un Poliju".⁹ 11. jūlijā laikraksts "Naród" izteica izpratni par to, kāpēc Latvija un citas Baltijas valstis iesaistījušās miera sarunās ar Krieviju (sociāldemokrātu spiediens), tomēr pārmeta latviešu sabiedriskajai domai, ka tā, "poļu - latviešu tuvināšanās ienesidnieku propagandas apdullināta, neredz Latvijas neatkarības vienīgo garantu - Poliju", jo pat Baltijas valstu apvienotas armijas nespēs ilgāk par pāris nedēļām pretoties Sarkanajai armijai. Turpretī Polija tad vairs nevarēs, vai negribēs steigties palīgā saviem "dabīgajiem, taču šodien tik nedabīgā veidā neitrālajiem sabiedrotajiem".¹⁰

Jaunā militāri-politiskā situācija ietekmēja arī Latvijas un Polijas militāro sadarbību. Sākotnēji poļu attieksme pret latviešu sakaru virsnieku E.Klūgi pie savas 1. armijas bija uzsvērti labvēlīga. Taču pēc sagrauves frontē un atkāpšanās haosa (ko E.Klūge sīki aprakstīja pēc atgriešanās),

kā arī ziņām par Latvijas miera sarunām ar Krieviju, tā mainījās. Pēc tam, kad 15. jūlijā 1. armijas štāba izlūkošanas daļas priekšnieks viņam pavēstīja, ka Latvijas karaspēks pārgājis Daugavu, un pie Skrudalienas "ļoti mīļi saticies ar lieliniekiem, vēlēdams laimes par uzvarām un tālākus panākumus poļu frontē", E.Klūge uzzināja, ka ziņas nāk no pārtvertas Sarkanās armijas 3. kavalērijas korpusa štāba telegrammas. 18. jūlijā Operatīvās daļas priekšnieks viņam laipni paziņoja, ka "gandrīz neesot nekādas nozīmes" turpmākai sadarbībai, jo sakaru ar Rīgu nav, un "galu galā viņi nezinot, kā uz mums skatīties, vai kā uz lieliniekiem, jeb kā citādi". Turpmāk palikt tiešām nebija nozīmes un E.Klūge 18. jūlijā atstāja štābu Belostokā, cauri Austrumprūsijai atgriežoties Latvijā, bet 29. jūlijā sniedza ziņojumu par pieredzēto Operatīvajai daļai. Šajā laikā runas par gaidāmo Latvijas - Padomju Krievijas mieru pastiprinājās. 26. jūlijā militārais pārstāvis ziņoja no Varšavas, ka poļu frontes virspavēlnieks S.Šeptickis Lielbritānijas militārās misijas loceklim majoram Mocketam pat apgalvojis, ka tas jau noslēgts.¹¹

Pēdējais apgalvojums bija sasteigts, taču pamats tam bija. Zināmā mērā sakarā ar notikumiem poļu-padomju frontē sarunas sāka virzīties uz priekšu. 15. jūlijā tās tika pārceltas uz Rīgu,¹² bet 11. augustā beidzās ar miera līguma parakstīšanu (šajā laikā sākās izšķirošās poļu-padomju kaujas pie Varšavas).

Kara rezultātā tikai augusta sākumā sākās vēl maijā ieplānotā Baltijas valstu konference. Rīgā ieradās Polijas,

Somijas, Lietuvas, Igaunijas un nedaudz vēlāk - arī Ukrainas Tautas Republikas pārstāvji, lai kopīgi ar Latvijas delegāciju piedalītos tajā. Galvenais mērķis bija militāras aizsardzības savienības izveidošana, kā arī ekonomisku, juridisku, kultūras, medicīnas u.c. jautājumu apspriešana.¹³ Konferenci atklāja Ministru prezidents K.Ulmanis Rīgas pilī 6. augusta pēcpusdienā, bet turpmākās sēdes notika Bulduros, viesnīcā.¹⁴ Darbs noritēja politiskajā, juridiskajā, ekonomiskajā un kultūras komisijā. Latvijas delegāciju vadīja Z.Meierovics, darbē piedalījās A.Ķeniņš (30. jūlijā viņš no Gdaņskas devās uz Latviju, bet Varšavā atgriezās 1. oktobrī), K.Ulmanis, J.Rainis, V.Zamuels, K.Kasparsons, pulkvedis P.Radziņš un pulkvedis - leitnants K.Ramats. Savukārt Polijas delegācijas priekšgalā bija sūtnis Igaunijā L.Vasiļevskis, tajā iegāja sūtnis V.Kameņeckis, Ārlietu ministrijas Baltijas valstu nodaļas vadītājs A.Tarnovskis, militārais atašejs A.Miškovskis, sūtnis Somijā M.Sokolņickis, Kara flotes virsnieks J.Stankevičs, no 20. augusta - arī ģenerālkonsuls Latvijā A.Lutze-Birks, un citi.¹⁵

Tika izstrādāti vairāku līgumu projekti - par pavalstniecību, ārzemnieku vienlīdzību civiltiesībās, optāciju, tirdzniecību un rūpniecību, arbitrāžu, kriminālnoziedzumiem, autortiesībām, medicīnas pētījumiem, nolemjot izveidot kopīgu propagandas biroju ārzemēs un pastāvīgu dalībvalstu padomi, kā arī sasaukt pasta un dzelzceļa pārstāvju kongresu.¹⁶ Kopumā pieņēma 21 ekonomiska rakstura rezolūciju, 7 vienošanās projektus un 11 konvenciju projektus¹⁷ (starp tiem svarīgākie bija militārās un politiskās konvencijas

projekti).

Konvenciju izstrādāšanā spilgti izpaudās savstarpējās pretrunas. Jau jūlijā Latvijas - Lietuvas attiecības saasinājās tiktāl, ka 30. augustā Lietuvas valdība, atbildot uz 2. jūlijā sākto nelegāli iebraukušo lietuviešu izraidīšanu no Latvijas,¹⁸ sāka latviešu tautības iedzīvotāju izsūtīšanu no valsts (attiecībā uz strīdīgajiem apgabaliem lietuvieši šādu politiku piekopa jau agrāk. 26. jūlijā 3. Jelgavas pulka rotas komandierim J.Valdmanim, kurš bija atvaļinājumā pie radiem Aknīstes pagastā, tika pavēlēts "24 stundu laikā izbraukt uz Latviju"¹⁹). Tikai tad, kad Latvijas valdība 10. septembrī deva rīkojumu 2 dienu laikā izraidīt no valsts visus Lietuvas pavalstniekus,²⁰ savstarpējās deportācijas izbeidzās.²¹ Situācija lietuviešu ieņemtajā Ilūkstes apriņķa daļā bija satraucoša. 4. maijā Eglainē ieradās prezidents A.Smetona, lai piedalītos lietuviešu 3. pulka svētkos (uz tiem bija daļēji piespiedu kārtā sapulcināti arī apkārtnes zemnieki)²² un aicināja iedzīvotājus, galvenokārt latviešus, piedalīties Lietuvas Seima vēlēšanās.²³ Aprīņķī dibinājās "Geležinis Vilkas" militārās vienības, un pastiprinājās izlēcieni pret Latvijas iestādēm, kas bija aizsākušies jau janvārī.

Arī Bulduru konferences laikā bija mēģinājums noregulēt strīdīgos jautājumus. 16. augustā, kad kaujās pie Varšavas izšķīrās Lietuvai naidīgās Polijas liktenis, lietuviešu pārstāvji pieprasīja Jēkabpils un Ilūkstes apriņķa daļu līdz līnijai Susējas upe - Dvietes upe - Daugava un pa to līdz Padomju Krievijas robežai. Z.Meierovics kon-

statēja, ka "Bulduru apspriede nobeidzās tāpat kā visas iepriekšējās konferences ar konstatējumu, ka savstarpēja vienošanās Lietuvas - Latvijas robežas lietā nav diemžēl panākama". Tika nolemts lietu nodot starptautiskai šķīrējtiesai skotu profesora D.Simpsona vadībā,²⁴ kas bija izveidota jau aprīlī.²⁵

Skaidrs, ka dotajos apstākļos ne bez valdības ziņas Zemgales divīzijas komandieris 21. augustā izdeva pavēli, kurā konstatēja, ka ap Ilūksti, Bebreni un citās Ilūkstes apriņķa vietās Lietuvas armija padara vietējo iedzīvotāju dzīvi "smagu un pat nepanesamu". Subates latviešu komandantu lietuvieši pilnībā ignorē, tiek "dzīta propaganda" un lietuviešu nodaļas virzās "arvien dziļāk Kurzemes iekšienē". Pavēlē bija ļoti asi vārdi, piemēram: "Leišu jūgs arvien smagāk gulstas uz vietējiem latviešiem", "Kurzemes ražai draud liktenis pāriet mūsu nekaunīgo kaimiņu klētīs" un "tāpēc mūsu valdība nolēmusi, ka mums pašiem jāapsargā savi brāļi Kurzemē pret visu to, ko viņi tagad cieš. Mūsu varonīgiem karavīriem jāieved miers un kārtība visā Kurzemē... Mēs negribam karot, bet tikai darīt galu mūsu kaimiņu - leišu bezkaunīgajai uzbāzībai". 12. Bauskas pulks, Zemgales divīzijas atsevišķais eskadrons un artilērijas baterija saņēma pavēli 22. augustā izbraukt uz Nīcgali, plostos šķērsot Daugavu un ar 2 bataljoniem atspiest lietuviešus līdz līnijai Asare-Bebrene (pa lielceļu) - abi ezeri (starp Bebreni un Daugavu) - Daugava. Visbeidzot tika norādīts neuzsākt "kara darbību", bet piedāvāt lietuviešiem atkāpties, vienīgi nepakļaušanās gadījumā atbrūņojot un nosūtīt "uz Lietuvu".²⁶ 24. au-

gustā tomēr notika nelielas bruņotas sadursmes, bet 26. augustā 12. Bauskas pulka daļas atspieda demarkācijas līniju ievērojami pārgājušos lietuviešus.²⁷

27. augustā Kauņā starp abu valstu virspavēlniecībām tika noslēgta jauna vienošanās saskaņā ar kuru robežlīnija starp armijām bija lielceļš no Subates uz Lašiem un Ilūksti. Lietuvas puse apsolīja, ka nekavējoties dos attiecīgus rīkojumus. 2. septembrī no rīta Lietuvas militārajam atašejam Rīgā - kapteinim Talat-Kelpšam tika paziņots, ka 3. septembrī Latvijas armija ieņems Subates ziemeļu daļu, Lašu un Pilskalnes pagastu. Tajā pašā dienā 12. Bauskas pulka komandieris informēja Subatē dislocētās Lietuvas armijas 6. pulka 6. rotas komandieri leitnantu Šimkusu, ka 3. septembrī plkst. 6.00 Latvijas armija ieies Subatē. Lietuvieši atbildēja, ka par jauno robežlīniju nav informēti un uzskatīs uzbrukumu par kara sākumu pret Lietuvu. 3. septembrī plkst. 4.00 lietuviešiem vēlreiz tika paziņots, ka tiem jāaiziet. Pēc atteikuma, plkst. 6.00 no rīta 12. pulka 2. bataljons un apriņķa komandantūres komanda ķēdēs tuvojās pilsētai (atbildot uz lietuviešu novietošanos ķēdēs pie Subates). Redzot pārspēku, lietuvieši atkāpās un ieņēma pozīcijas ziemeļrietumos no Subates. Pilsētā tika sagūstīts un atbruņots 21 Lietuvas armijas karavīrs, bet citās vietās - vēl 2. Visus 23 nākošajā dienā atlaida, atdodot ieročus. Plkst. 14.00 3. septembrī sākās reta apšaude Subatē, kuras rezultātā lietuviešu pusē bija 1 kritušais un 2 ievainotie. Ap plkst. 16.00 Subatē ieradās 12. Bauskas pulka komandieris, pēc pārrunām ar Lietuvas armijas rotas komandieri apšaude tika izbeigta,

un lietuvieši ieņēma pilsētas dienvidu daļu. Bez tam šajā dienā latviešu daļas ieņēma Pilskalni, bet rota, kuras uzdevums bija ieņemt Lašus, apstājās 1 kilometru no tiem pretestības dēļ. Tikai 3. septembra vakarā Lietuvas militārais pārstāvis informēja, ka viņa armijas vadība devusi rīkojumu atkāpties, taču vietējie komandieri turpināja noliegt pavēles saņemšanu. Naktī uz 4. septembri lietuvieši no Lašiem atklāja uguni uz mājām, kurās atradās 12. Bauskas pulka rota. Pulka komandieris K. Kūkis paziņoja, ka gadījumā, ja lietuvieši "uz priekšu tā izturēsies, viņš Gut-Lassen ar zemi sajauks" (divīzijas štābs gan aizrādīja, ka jāizturas korekti un sadursmēs jācenšas neiesaistīties). Tikai 5. septembrī lietuvieši beidzot paziņoja, ka ir saņēmuši pavēli un atkāpās²⁸ uz līniju, aiz kuras turpinājās Latvijas iestādēm netīkama darbība (piemēram, Eglaines stacijā gūstekņi demontēja un izveda dzelzceļa materiālus).²⁹

Savukārt 2. Ventspils pulkam 6. septembrī izdevās panākt lietuviešu atkāpšanos no Šenbergas (Borovkas pagastā) un Belmontes (Demenes pagastā) muižām austrumos no Daugavpils-Vilņas dzelzceļa (šīs vietas lietuvieši bija ieņēmuši jūlijā). Vietējais lietuviešu komandieris piekrita aiziet, kad saņēma no latviešu rotas komandiera "oficiālu", apzīmogotu rīkojumu (!). Vēlāk gan lietuvieši apķērās un gribēja atgriezties, taču muižās jau bija nostādīti ložmetēji. Lietuvas armijas 6. pulka komandieris pat ieradās Daugavpilī uz pārrunām ar 2. Ventspils pulka vadību, taču bez rezultātiem. Šajā pašā laikā 2. pulka vienības ieņēma arī Jakubovas muižu.³⁰

Minētās domstarpības atspoguļojās Bulduru konferences

gaitā, taču ne tik lielā mērā, kā tradicionālās Lietuvas nesaskaņas ar Poliju. Polijas delegācijas vadītājs L.Vasiļevskis Latvijas presē paziņoja, ka Lietuvas nostāja kavē konvencijas noslēgšanu,³¹ bet V.Kameņeckis vēlāk atzīmēja, ka Lietuvas nostāja bijusi galvenais iemesls konferences neveiksmei. Tās "obstruktīvās" darbības dēļ citu valstu delegācijas vienubrīd pat pārdomājušas iespēju noslēgt konvenciju bez Lietuvas, taču atturējušas bažas, ka tas "iegrūdis Lietuvu Padomju Krievijas vai Vācijas ietekmē".³²

Lietuvas delegācija sākotnēji vispār pretojās militāras savienības noslēgšanas iespējas apspriešanai, jo, saskaņā ar šīs valsts un Padomju Krievijas miera līgumu, tai piederēja līdz šim strīdīgās teritorijas (ieskaitot Viļņu). Bez tam Sarkanajai armijai bija dotas tiesības palikt Lietuvā līdz padomju-poļu kara beigām.³³ Vēlāk Lietuvas delegācija izvirzīja priekšlikumu, saskaņā ar kuru savienībā piedalītos vienīgi valstis, kam būtu miera līgums ar Padomju Krieviju. Polija uz to reaģēja, piedraudot, ka gadījumā, ja Lietuvas nostājas dēļ neizdosies noslēgt vienošanos starp visām dalībvalstīm, tā paturēs sev brīvas rīcības tiesības sarunās ar šo valsti. Paziņojuma un rietumvalstu spiediena rezultātā Lietuvas delegācija piedalījās arī militārās konvencijas projekta izstrādē. Tas paredzēja izveidot vienotu virspavēlniecību un štābu jau miera laikā, bet kara gadījumā - īpašu militāru - politisku padomi.³⁴

30. augustā tika parakstīts politiskās savienības līguma projekts, kurš paredzēja savstarpēju "de jure" atzīšanu, strīdu atrisināšanu mierīgā ceļā, kādai no dalībvalstīm nai-

M-000043957

dīgu organizāciju atrašanās nepieļaujamību savā teritorijā, mazākumtautību tiesību garantijas. To parakstīja visu valstu delegācijas, taču Lietuvas pārstāvji ar nosacījumiem. Līgums bija jāratificē līdz 15. decembrim, un tas stātos spēkā arī tad, ja no valstīm - parakstītājām to neratificētu. Šī piezīme attiecās uz Lietuvu un, zināmā mērā, pieļāva iespēju, ka Lietuva varētu palikt ārpus topošās savienības.³⁵ 4. septembrī konference izbeidza darbu, bet 7. septembrī uz sēdi sanāca Baltijas valstu pilnvaroto delegātu padome. Tā darbojās 2 gadus bez lielākas nozīmes (darbā nepiedalījās Lietuva).³⁶ Neviena no dalībvalstīm tā arī neratificēja līgumu, ko, kā jau minēts, noteica savstarpējās pretrunas (kaut arī visas puses izteica apmierinājumu par sarunu rezultātiem Bulduros).

Tomēr Latvijas - Polijas attiecībās konference zināmu tuvināšanos ienesa. 29. septembrī A. Miškovskis ziņoja uz Varšavu, ka, pateicoties "arvien labākajām attiecībām", panācis Latvijas armijas Virspavēlnieka štāba Ārējās izlūkošanas nodaļas piekrišanu nosūtīt uz Maskavu poļu izlūkdienesta aģentu kā Latvijas pārstāvniecības darbinieku, ar Latvijas diplomātisko pasi, lai viņš varētu stāties sakaros ar Polijas aģentiem un pat, iespējams, "saņemtu savā rīcībā speciālu izlūku grupu", kuru, būdams minētajā statusā, slepeni vadītu (izlūkošanas materiāli uz Poliju mērotu ceļu ar Latvijas diplomātiskā pasta vai kurjeru starpniecību. Latvijas puse šī iemesla dēļ pat bija gatava palielināt kurjeru skaitu - poļiem tikai būtu jāapmaksā 2 vai vairāki šādi "sevi" kurjeri).³⁷ Diemžēl nav izdevies rast apliecinājumus šīs idejas

realizācijai, tomēr šķiet, ka, sākoties L.Želigovska akcijai, kārtējo reizi pasliktinoties attiecībām starp Poliju un Latviju, šo priekšlikumu nerealizēja. Bez tam oktobra sākumā Latvijas valdība, saskaņā ar konferences kursu, deva poļu kara kuģiem atļauju izmantot Latvijas ostas atpūtai un remontam, bet teritoriālos ūdeņus - "zinātniskiem mērķiem" (mācībām), ar noteikumu, ka Polija piešķirs tādās pašas tiesības vēl neesošās Latvijas Kara flotes kuģiem savās ostās un ūdeņos (novembrī Polijas Kara ministrijas Jūras lietu departamenta izteica piekrišanu šādai "abpusībai"),³⁸ kam Polijas valdība piekrita, un A.Miškovskis noslēdza attiecīgu vienošanos ar Latvijas armijas Virspavēlnieka štāba priekšnieku.³⁹

Pasliktinoties Polijas stāvoklim frontē, ievērojami sarežģījās arī Latvijas sūtniecības darbs Varšavā. M.Hartmanis jau 13. jūlijā skaidroja, ka mazais ziņojumu skaits izskaidrojams ar pastāvīga kurjeru maršruta trūkumu (tos nosūtīja ar caurbraucējiem, kuri, sākoties Sarkanās armijas uzbrukumam, vairs nebrauca). Savukārt nosūtīšana caur Gdapsku izmaksātu dārgi. Vēl viņš uzsvēra, ka pašlaik pats nevar ierasties Rīgā, jo "lietas tik drudžainas, ka nepieciešams turēt roku uz pulsa".⁴⁰ Poļu stāvoklis frontē pasliktinājās vēl vairāk, un Bulduru konferences laikā sūtniecības darbinieki Varšavā bija liecinieki poļu tautas patriotisma vilnim, kas cēlās, Sarkanajai armijai tuvojoties galvaspilsētai. Sekretāru P.Oliņu, kurš sēdējis kafejnīcā, poļu sievietes sākušas kaunināt par to, ka viņš nav armijā un frontē, kur jābūt katram poļu vīrietim (pēc pār-

pratuma noskaidrošanās sievietes atvainojās).⁴¹ 7. augustā viņš telegrafēja, ka Varšavu speciālā Ārlietu ministrijas sagādātā vilcienā atstāj ārvalstu pārstāvniecības, dodoties uz Poznaņu. P.Oliņš un militārā pārstāvja palīgs leitnants Celmiņš bija nolēmis palikt galvaspilsētā un atstāt to "pēdējā brīdī reizē ar poļu valdību". Pēc sekretāra novērtējuma Varšavas stāvoklis bija draudošs, priekšpilsētā tika rakti ierakumi, uzstādīti dzeloņdrēšu aizžogojumi, tomēr varēja mainīt situācijas uzlabošanās - nekārtīgā atkāpšanās bija beigusies un pieauga Polijas armijas pretestība.⁴² 8. augustā Celmiņš ziņoja, ka daļa sūtniecības darbinieku šajā dienā aizbreukuši uz Poznaņu. Pats viņš apņēmas palikt līdz "pēdējam brīdim" un atstāt Varšavu "dažas stundas pirms eventuālās lielinieku ienākšanas". Pilsēta gatavojās izšķirošajai kaujai, bet poļu presē parādījās ziņa, ka Sarkanās armijas galvenais triecienspēks ir latvieši, kuri nežēlīgi apspiež katru disciplīnas pārkāpumu armijā ("pat tur, kur ķīnieši to nedara").⁴³ Sakarā ar evakuāciju pieauga izdevumi, un sūtniecība bija spiesta no Polijas Ārlietu ministrijas aizņemt 75 000 marķus. 9. augustā P.Oliņš ziņoja, ka Sarkanās armijas labais spārns tuvojas Mļevai un Varšavas evakuācija turpinās. Šajā dienā sūtniecība Jasne ielā 26 bija palikuši tikai P.Oliņš un Celmiņš.⁴⁴ 12. augusta vakarā no Varšavas uz fronti, lai personīgi vadītu pretuzbrukumu, devās Pilsudskis, 14. augustā Sarkanās armijas divīzijas Tuhečevska vadībā sāka kauju par Rēdziminu.⁴⁵ Šajā pašā dienā Varšavu atstāja vēl palikušie sūtni, bet 15. augusta vakarā bija skaidri saklausēms kaujas troksnis, uz Poznaņu iz-

brauca arī P.Oliņš, lūdzot Latvijas pavalstnieku aizstāvību pagaidām uzņemties Dānijas pārstāvim, kuru vienīgo no diplomātiskā korpuse viņa valdība bija pilnvarojusi palikt Varšavā arī tad, ja to ieņemtū Sarkanā armija (tiesa, arī Latvijā pazīstamais pāvesta muncijs Ratti paziņoja, ka paliks neatkarīgi no militārā stāvokļa⁴⁶). Šajā dienā P.Oliņš vērtēja Polijas militārās izredzes kā "ne tik tumšas".⁴⁷ Poznāņā Latvijas sūtniecības darbinieki tika izvietoti viesnīcā "Christliche Hospiz", kur, kā atceras F.Donass, "darba gandrīz nebija un uzturs, salīdzinot ar Varšavu, bagātīgs".⁴⁸ 16. augustā Polijas armija panāca izšķirošo lūzumu, un atsvieda Sarkanā armiju no Varšavas, ar kaunjām virzoties uz austrumiem. Tāpēc Latvijas sūtniecība, kopā ar citām pārstāvniecībām atgriezās galvaspilsētā.

Notikumi frontē zināmā mērā ietekmēja arī Bulduru konferences gaitu. Poļu vēsturnieks A.Skšipeks secina, ka "izstrādātajā Baltijas savienības projektā neapšaubāmi dominēja Polijas intereses, kā sekas tās militārajiem panākumiem".⁴⁹ 26. augustā V.Kameņeckis sūtniecībā rīkoja rautu, kurā piedalījās J.Čakste, K.Ulmanis, Z.Meierovics, A.Bergs u.c. latviešu politiķi, Francijas un Itālijas diplomāti, konferences dalībnieki, vietējās poļu sabiedrības pārstāvji, korespondenti, Polijas Preses biroja Rīgā direktors J.Cinarskis, laikraksta "Times" fotokorespondents u.c. Sarunas galvenokārt skāra notikumus poļu-padoņju frontē, un poļiem bija ļoti pacilāts noskaņojums.⁵⁰

18. septembrī P.Oliņš no Varšavas ziņoja, ka Rīga, lieliskā organizētība un latviešu inteliģence atstājusi uz poļu

un ukraiņu pārstāvjiem konferencē labu iespaidu. Ārlietu ministrijas nodaļas vadītājs pat izteicies, ka "latviešu krieviskā orientācija ejot mazumā" un šķēršļu Latvijas atzišanai "de jure" vairs neesot. Pēdējo viņš solīja ne vēlāk, kā 15. decembrī (šajā dienā bija jābūt ratificētam politiskās konvencijas projektam). Savukārt 25. septembrī P.Oliņš rakstīja, ka "tagadējais moments attiecībās viens no vislabākajiem, lai panāktu de jure atzišanu, jo ar kopējās robežas pazaudēšanu netiek vairs cilāts Augškurzemes jautājums", bet Latgales muižnieku pastāvīgā žēlošanās nacionāldemokrātu presē neatstāj iespaidu uz Polijas valdību.⁵¹

17. augustā Minskā sāktās Polijas un Padomju Krievijas miera sarunas nedeva nekādus rezultātus padomju delegācijas vadītāja - latviešu komunistu J. Daniševska izvirzīto augsto prasību dēļ. Bez tam Polijas puse nebija apmierināta ar norises vietu, pastāvīgo sakaru traucēšanu ar Varšavu, kā arī vienkārši drošības trūkumu delegācijai (augusta beigās saniknotais padomju Rietumu frontes virspavēlnieks Tuhačevskis pavēlēja izlīmēt Minskā plakātus, kas apvainoja Poliju un tās delegāciju).⁵² Tādēļ Polijas Valsts aizsardzības padome 27. augustā nolēma pieprasīt sarunu pārcelšanu uz Rīgu, tādējādi pieņemot Latvijas valdības agrāk izteikto piedāvājumu. Padomju Krievija būtībā piekrita turpināt sarunas neitrālā valstī, taču sākotnēji ieteica Igaunijas pilsētas Tallinu vai Tērbatu, kā iespējamo norises vietu (jo vēl nebija ratificēts Latvijas un Padomju Krievijas miera līgums). Tomēr Polijas Ārlietu ministrija tam nepiekrita un 2. septembrī beidzot saņēma oficiālu Maskavas piekrišanu pārcelt darbu uz

Rīgu, taču ar plašām Latvijas valdības garantijām par padomju delegācijas locekļu neaizskaramību (arī tehniskā personāla), kustības brīvību, dažāda veida sakaru nodrošināšanu un pat sūtījumu neaizskaramību. Tajā pašā dienā Polijas ārlietu ministrs deva rīkojumu sūtnim Rīgā lūgt šādas garantijas Latvijas valdībai.⁵³ Pēdējā piekrita, kaut arī, kā norādīja L.Sēja, tas nenācās viegli, jo "garantijas bija diezgan smagas".⁵⁴

13. septembrī Rīgā ieradās Padomju Krievijas un Padomju Ukrainas delegācija 44 cilvēku sastāvā ar Latvijā jau pazīstamo A.Joffi priekšgalā (viņš bija vadījis arī delegāciju sarunām ar Latviju), kas tika izvietota "Petrogradas" viesnīcā pretī piliij, bet 16. septembrī - Polijas delegācija (80 cilvēki) ar ārlietu viceministru J.Dombski priekšgalā, kura iebrauca Liepājā ar angļu torpēdkuģiem no Gdaņskas. Tā tika izvietota 3 viesnīcās ("Imperial", "Roma" un "Komerz").⁵⁵ Rīgā ieradās daudz žurnālistu no dažādām valstīm. Tikai Poliju vien pārstāvēja 9 žurnālisti no dažādiem laikrakstiem,⁵⁶ kas informēja par miera sarunu norisi un, pārsvarā labvēlīgi, arī par Latvijas vēsturi, sabiedrisko iekārtu, iespaidiem Liepājā un Rīgā, kā arī sniedza zināmu Latvijas un Polijas attiecību analīzi.⁵⁷ Visi poļu korespondenti bez izņēmuma uzsvēra ārkārtīgi labo sagaidīšanu no Latvijas iestāžu puses, sākot ar ierašanos Liepājas ostā, kur torpēdkuteriem pretī izbrauca vietējais Polijas konsuls,⁵⁸ Liepājas prefekts un Ārlietu ministrijas pārstāvis.⁵⁹

Latvijas varas iestādes lieliski apzinājās izdevīgu-

mu, kādu guva Latvija, notiekot poļu-padomju sarunām Rīgā. L.Sēja rakstīja, ka "pēdējā izvēršas par pašu svarīgāko politisko centru Austrumeiropā, caur šo mēs izdaram svarīgu pakalpojumu abām valstīm, kas nostiprina attiecības un uzliek viņām pret mums zināmus pienākumus". Viņš atzina arī, ka Latvijā "saplūst daudz ārzemju žurnālistu", kuri sekmē tās propagandu pasaulē.⁶⁰ Tas tiešām tā bija - vēl pirms sarunu sākšanās Z.Meierovics pieņēma ārzemju preses korespondentus un iespēju robežās informēja tos par Latvijas sarežģīto ārpolitisko situāciju, norādot uz varbūtējām briesmām no Krievijas un Vācijas imperiālisma puses, ko varētu novērst Baltijas valstu savienība.⁶¹

21. septembra pēcpusdienā Rīgā, Melngalvju nama zālē sepulcējās sarunu dalībnieki (atšķirībā no padomju pārstāvjiem, kas atbrauca automašīnā, poļi ieradās kājām, jo 8 automobiļi vēl kavējās Gdaņskā⁶²), ārvalstu diplomāti, žurnālisti, un Latvijas valdības un ministriju pārstāvji. Z.Meierovics ierādīja vietas un svinīgi atklāja pirmo poļu-padomju miera sarunu sēdi ar runu franču valodā, kurā uzsvēra miera nepieciešamību Eiropai. Pēc J.Dombska un A.Joffes atbildes runām Latvijas pārstāvji atvadījās un atstāja zāli.⁶³ Turpmākās poļu-padomju miera sarunu sēdes notika Bulduros, un bija garas un sarežģītas, kā to 20. septembrī bija paredzējis L.Sēja.⁶⁴ 12. oktobrī tika parakstīts pamiera līgums, kurš stājās spēkā 18. oktobrī, bet sarunas ar pārtraukumiem turpinājās vēl vairākus mēnešus. Miera līgums starp Poliju no vienas puses un Padomju Krieviju un Ukrainu no otras, tika parakstīts Melngalvju namā 1921. gada 18. mar-

tā.⁶⁵

Vēl 9. un 10. septembrī Latvijas valdība mēģināja panākt Polijas un Lietuvas attiecību noregulēšanu, jo abas šīs valstis no 2. septembra faktiski atradās kara stāvoklī.⁶⁶ Abām tika piedāvāta Latvijas starpniecība, uzsākot savstarpējas sarunas Rīgā. Atbildē Polijas ārlietu ministrs E. Sapeha pateicās un informēja, ka Polijas un Lietuvas valdības jau izlēmušas sākt sarunas 14. septembrī Kalvarijā. Arī Lietuvas puse atzinīgi novērtēja priekšlikumu.⁶⁷ Kalvarijā sarunas panākumus nedeva, jo abas puses nevēlējās piekāpties Suvalku apgabala jautājumā. 29. septembrī pēc Tautu savienības iniciatīvas Suvalkos sākās jaunas sarunas, kas noslēdzās 7. oktobrī ar līguma parakstīšanu (tam bija jāstājas spēkā 9. oktobrī). Līgums fiksēja pagaidu demarkācijas līniju starp armijām, atstājot lietuviešu kontrolētajā teritorijā arī galveno nesaskaņu objektu - Viļņu.⁶⁸ Šķita, ka drīzumā būs iespējama ilgā strīda atrisināšana, kas pavērtu jaunas iespējas Baltijas valstu savienības izveidošanā un nostiprināšanā.

Tomēr Viļņas problēma bija pārāk komplicēta, lai atrisinātos tik vienkārši. Senajā Lietuvas galvaspilsētā, gadsimtiem ilgās polonizācijas rezultātā iedzīvotāju vairākums bija poļi, līdzīgi situācijai valdot visā Viļņas apgabalā. 1919. gada aprīlī Polijas armija pilsētu atņēma Sarkanajai armijai un faktiski iekļāva to Polijas sastāvā. No šī laika visi mēģinājumi noregulēt Lietuvas un Polijas attiecības atdūrās pret pirmās prasību atdot tai lietuviešu zemes un Viļņu, ko otrā kategoriski atteicās darīt. Sākoties padomju uz-

brukumam 1920. gada jūlijā, Polijas premjerministrs S.Grabskis 10. jūlijā Spā konferencē Beļģijā piekrita Lielbritānijas priekšlikumam par "Kerzona līnijas" aktualizēšanu (karaspēku atrašanās līnija 1919. gada 8. decembrī) apmaiņā pret angļu starpniecību sarunām ar Padomju Krieviju par kara darbības pārtraukšanu. Cita starpā S.Grabskis piekrita, ka Viļņas likteni izlems sabiedroto Augstākā padome, un pagaidām to pārņems Lietuva (lai pilsētā neieietu Sarkanā armija). Savukārt Valsts aizsardzības padome apstiprināja šo lēmumu, neraugoties uz J.Pilsudska protestiem. 11. jūlijā Viļņu ieņēma Sarkanās armijas kavalērija, bet nākošajā dienā noslēgtais Lietuvas - Krievijas miera līgums paredzēja Viļņas un tās apgabala iekļaušanu Lietuvā (to gan pēdējā saņēma tikai pēc 6 nedēļām). 20. septembrī Polijas pārstāvis Ženēvā piekrita lietuviešu ieņemto apgabalu neitralizācijai. Līdz ar to Viļņas liktenis bija jāizlemj Tautu Savienības kontroles komisijai, kurai vajadzēja ierasties pilsētā ap 9. oktobri.

Tomēr J.Pilsudskis nebija samierinājies ar Viļņas zaudējumu. Paralēli īsumā aplūkotajai poļu diplomātu darbībai, uz kuru tos spieda starptautiskā situācija, viņš jau augustā sāka gatavot atrisinājumu "nelegālas akcijas" formā. Tika ieviests sadalījums regulārajās un neregulārajās karaspēka formācijās, ieskaitot pēdējās arī tā dēvēto Lietuvas - Baltkrievijas divīziju, kas sastāvēja lielā mērā no Viļņas un apgabala iedzīvotājiem (lai vēlāk būtu vieglāk pamatot tās šķītamo "nepaklausību"). Akcijas vadība tika uzticēta ģenerālim L.Želigovskim, kā vispiemērotākajam. 1. un 2. ok-

tobrī Grodnā Pilsudska vilcienā viņš, karaspēka grupas komandieris L.Želigovskis, frontes virspavēlnieks E.Ridzs-Smiglijs, 3. Leģionu divīzijas komandieris L.Berbeckis un vairāki citi virsnieki saskaņoja Viļņas ieņemšanas plānu. Tas bija jārealizē bez rakstiskas pavēles, šķietami "sadumpojoties". Virsnieku reakcija karaspēka daļās nebija viennozīmīga - atsevišķas vienības atteicās piedalīties "dumpī" (piemēram, 3. jātnieku brigāde), tomēr 8. oktobrī no rīta akcija sākās. Lietuvieši ievērojamu pretestību neizrādīja, un 9. oktobrī poļi ieņēma Viļņu, 12. oktobrī pasludinot tās dēvētās Viduslietuvas izveidošanu ar galvaspilsētu Viļņā.⁶⁹

Ārēji tika saglabāta "dumpja" versija. Prese vienlaidīgi publicēja Ģenerālštāba paziņojumu par Želigovska nostāšanos Lietuvas-Baltkrievijas divīzijas priekšgalā un atteikšanos pakļauties virspavēlniecībai, Želigovska un viņa štāba priekšnieka Bobicka lēmumu par izstāšanos no Polijas armijas, kā arī armijas komandiera V.Sikorska paziņojumu par "skaidri redzamu dumpi" un jautājumu kā izturēties pret "dumpiniekiem"⁷⁰ (kopumā poļu prese uzņēma akciju vismaz ar izpratni, bet lielākā laikrakstu daļa atklāti to apsveica⁷¹). Laikraksts "Kurjer Polski" rakstīja, ka Viļņas ieņemšanu var saprast, taču nevar attaisnot, un tas, kas ir vainu mīkstinošs apstāklis "brīvprātīgo divīzijai", pastiprina vainu valdībai, kura ar netālredzīgu politiku Viļņas jautājumā novedusi tik tālu.⁷²

Kaut arī uzreiz bija noprotams, ka Želigovskis darbojas saskaņā ar Varšavu, tomēr apstākļos, kādos atradās Latvijas valdība, ar to nepietika. Latvijas stāvokli sarežģīja

Lietuvas armijas okupācija Ilūkstes apriņķī, tādējādi radot draudus, ka poļi, savukārt varētu to ieņemt. Pat pieņemot, ka L.Želigovskim nav naidīgu nolūku pret Latviju, bija maz ticams, ka viņa karaspēka daļas pievērstu īpašu uzmanību tam, vai Lietuvas armija atrodas bijušajā Kauņas vai Kurzemes guberņas zemē. Tādēļ 12. oktobrī J. Balodis paziņoja Lietuvas aizsardzības ministram un armijas virspavēlniekam S. Žukasam, ka, sakarā ar ziņām par Želigovski, kurš "atteikdamies pildīt Polijas valdības rīkojumus un saņemdamies visu atbildību, sācis naidīgu darbību pret Lietuvu... un... virzās uz Daugavpili trīs kolonnās gar dzelzceļu..., pie tam kreisā kolonna virzās uz Eglaini", Latvijas armija ir spiesta darīt visu, lai nodrošinātu savu teritoriju un Daugavpili, ieņemot bijušo guberņas robežu. J. Balodis atzīmēja, ka tas jādara arī tādēļ, ka Lietuvas armijas daļas Latvijā ir vājas un uzsvēra, ka akcija ir stratēģiski nepieciešama, izsakot pārliecību, ka tā būs izdevīga arī Lietuvai, jo saīsinās tās fronti. Arī Lietuva esot ieinteresēta, lai Eglainē atrastos draudzīgā Latvijas armija, nevis Želigovska karaspēks. Sekoja paziņojums, ka attiecīga pavēle jau izdota, un akcija nav vērsta pret Lietuvu.⁷³

Lietuvas spēki Ilūkstes apriņķī tiešām nebija lieli. Eglainē atradās pēdējās dienās no dezertieriem saformēta vienība (nedaudz lielāka par bataljonu) kapteiņa Januškāvičusa vadībā, kura, pēc 12. Bauskas pulka komandiera J. Ezeriņa vērtējuma, bija pilnīgi kaujas nespējīga un atkāpās Papevežas virzienā bez sakariem ar savām daļām (J. Ezeriņam tas atgādināja "kerenščinu 17. gada Rīgas atdošanas laikā").

Arī Kalkūnu rajonā esošais Baltkrievu bataljons⁷⁴ atkāpās uz Turmantiem.⁷⁵ Tāpēc pārgrupēšanās 12. oktobrī notika bez lielākiem incidentiem. Kādās mājās pie Eglaines latviešu karavīri atbrīvoja 22 poļu karagūstekņus, kuri, lietuviešu sargu uzraudzībā, tur atredās darbos. Pēc viņu liecībām, latvieši atbrūņojuši sargus un nosūtījuši tos uz Lietuvu (šķiet, ka ziņa par atbrūņošanu ir pārspīlējums, jo šajā akcijā Latvijas armija aprobežojās vienīgi ar nosūtīšanu pāri robežai - Ē.J.), bet poļiem ieteikuši izmantot situāciju un paglābties Latvijā. To viņi arī darīja un tika pa dzelzceļu nosūtīti uz Rīgu Polijas militārā pārstāvja rīcībā, kurš ieradās 16. oktobrī.⁷⁶ Poļu avoti vienprātīgi uzver laipno attiesmi, kādu šiem bijušajiem gūstekņiem izrādīja Latvijas karavīri un varas iestādes.⁷⁷

Lietuva reaģēja ar protesta notu,⁷⁸ kurā izskanēja arī pārmetumi par to, ka 12. Bauskas pulks 12. oktobrī nav ļāvis izvest no Eglaines 2 lokomotīves, 6 platformas un 16 pasažieru vagonus. Savukārt Latvijas militāriestādes skaidroja, ka lietuvieši šajā dienā "bija tā uztraukti par poļu uzbrukumu", ka paši "nav zinājuši, kādas, kur mentas viņi atstājuši". 14. oktobrī Eglainē ieradās Lietuvas armijas majors un dzelzceļu pārstāvis, kuri ar 12. pulka štāba atbalstu aizveda dzelzceļa inventāru, atstājot bojātu lokomotīvi ar 2 vagoniem, kā arī 2 šaursliežu lokomotīves ar 6 vagoniem, par ko tika sastādīts akts. Tieši par šo inventāru Lietuvas pusei bija pretenzijas, apgalvojot, ka Latvija atsakās to atdot. Bojāto lokomotīvi latvieši salaboja, un tā līdz oktobra beigām piegādāja 12. pulkam pārtiku. Pēc tam viss inven-

tārs tika atdots lietuviešiem. Jāpiezīmē, ka armijas vadība vairākkārt piekodināja "nelikt šķēršļus lietuviešiem viņu mantu izvešanā, un, ja kas paliktu - pielikt vakti apsargāšanai". P.Radziņš jau 12. oktobrī pavēlēja "spert soļus, lai netiktu pielaiestas sadursmes starp mūsu un Lietuvas karaspēku. Visus pārratumus izlīdzināt miera ceļā. Lietuvas komandantūru noliktavas jeb citas Lietuvas valsts mantas nekādā ziņā nesiztikt un neatstāt bez apsardzības".⁷⁹ Lietuvas aizsardzības ministrs S.Žukas telegrafēja, ka viņa vadība ir pārsteigta par Ēglaines ieņemšanu un par to, ka Latvijas armija neizlaiž lietuviešu vilcienus, kaut arī "deklarē draudzīgas attiecības". Lai noskaidrotu situāciju 13. oktobrī Mažeikos⁸⁰ notika J.Baloža un S.Žukasa tikšanās.⁸¹

Savukārt 14. oktobrī P.Radziņš informēja A.Miškovski, ka Latvijas armija ieņēmusi visu bijušo gubernas robežu no Baltijas jūras līdz Daugavai pie Indricas, pārkāpjot to vienīgi pie Subates, kur esot "gluži latviska teritorija" un lūdza paziņot savai virspavēlniecībai, ka Latvijā vairs nav neviena lietuviešu karavīra ("lai izvairītos no pārratumiem starp mūsu karaspēku un varonīgo poļu armiju"⁸²). Tajā pašā dienā Miškovskis ar radiogrammu nodeva šo ziņu Polijas Ģenerālštābam.⁸³

Reāli Žeļigovska spēku labajā spārnā virzījās Polijas armijas 3. Leģionu divīzija, kura pēdējām sasniedza Svenčoni. Formāli tā palika neitrāla, bet īstenībā uzturēja sakarus ar Viduslietuvas spēku labo spārnā.⁸⁴ 14. oktobrī Zemgales divīzijas aģenti ziņoja, ka poļu izlūki parādījušies

Slobodkā un Braslavā, taču "lielinieki viņus no turienes padzinuši".⁸⁵ 15. oktobrī armijas virspavēlnieks pavēlēja Zemgales divīzijai vest pastiprinātu izlūkdarbību un "tiklīdz poļi tuvotos mūsu administratīvajai robežai, pāriet ar mūsu pulkiem un ieņemt to ātrāki, nekā poļi". Bez tam, "katram gadījumam" rezervē tika sagatavota Vidzemes divīzija.⁸⁶ Savukārt 16. oktobrī 2. Ventspils pulkam, kurš atradās dienvidos no Daugavpils, tika piedalītas vairākas Zemgales artilērijas pulka baterijas, kas novietojās pie Demenes ezera un Borovkas,⁸⁷ bet 18. oktobrī J. Balodis ziņoja Ministru prezidentam, ka pilnībā ieņemta visa bijušās guberņas robeža no Subates līdz Šafranovai.⁸⁸

Vienlaicīgi 15. oktobrī P. Radziņš pavēlēja "caur izlūkošanu un virsnieku patruļām" paziņot poļu karaspēkam, ka Latvijas armija ieņem visu robežu un Latvijā nav nevienas Lietuvas armijas karaspēka daļas, kā arī lūgt Polijas armiju to nepāriet (pavēle par patruļu izsūtīšanu tika nekavējoties izpildīta). 20. oktobrī izlūki poļus vēl nebija sastapuši, taču aģenti ziņoja, ka šajā dienā tie iegājuši Drisā.⁸⁹ 25. oktobrī plkst. 17.00 Jakubovas muižā ieradās poļu 3. Leģionu divīzijas 3. artilērijas pulka podporučņiks ar 3 kareivjiem un Borovkas kaujas rajona priekšniekam - 2. Ventspils pulka bataljona komandierim J. Grosvaldem pavēstīja, ka poļi ieņem Lužku-Šarkovščinas-Kosjanu-Vidzu-Daugelišku-Svenčones līniju apmēram 15 verstis no robežas un pagaidām to pāriet tiem aizliegts. Drisvjetu un Braslavas virzienā tiekot izsūtītas poļu patruļas, lai "pasargātu iedzīvotājus no laupīšanām". Viņš uzsvēra, ka poļi vēlas uzturēt sa-

karus ar Latvijas armiju, un viņu nolūki ir draudzīgi. Savukārt J.Grosvalds informēja par Latvijas robežu. Pēc tā polis lūdza atļauju aizbriekt uz Bornes muižu, kur viņa pulks pavasarī atstājis kamanas. Atļauju un latviešu kareivi kā pavaḡoni tam arī iedeḡa.⁹⁰

Savukārt aģenti ziņoja, ka Vidzos un Svenčonē atrodas poļu 23. kājnieku pulks, bet 27. oktobrī 2. Ventspils pulka izlūki Drisvjetos (ievērojami aiz robežas) sastapās un draudzīgi aprunājās ar poļu izlūkiem, bet vēlāk noskaidroja, ka Turmantu stacijā vēl atrodas nelieli lietuviešu spēki, kuri gan esot "ļoti bailīgi no poļiem un līdz ar poļu izlūku virzišanos uz priekšu nekavējoties atstāšot savas vietas". Tomēr 1. novembra vakarā, kad Turmentos ieradās 10 poļu izlūki, lietuvieši atklāja uguni no ciemam ziemeļaustrumos esošā uzkalna, piespiežot poļus atkāpties. Lietuvieši pilnīgi atstāja Viļņas-Daugavpils dzelzceļa līniju un rajonu austrumos no tās tikai 2. un 3. novembrī, atkāpjoties uz Zarasiem. Pēc tam šo teritoriju ieņēma poļi, kuri izturējās korekti un robežu pāriet necentās.⁹¹ Iemeslu izskaidro Polijas armijas Ģenerālštābe priekšnieka T.Rozvadovska ziņojums Ārlietu ministrijai: "Izejot no pieņēmuma, ka attiecībā pret Latviju mums ir jāizvairās no jebkuriem pārpratumiem, kas varētu pasliktināt pašreizējās attiecības, poļu daļas saņēma pavēli nepāriet bijušās Kurzemes guberņas robežu posmā no Turmantu stacijas līdz Indricai un uzskatīt to par Polijas-Latvijas demarkācijas līniju līdz laikam, kad abu valstu valdības pieņems lēmumu par robežu".⁹²

2. Ventspils pulka virsnieks O.Caunītis vēlāk atcerē-

jās, ka attiecības ar poļiem robežlīnijā bijušas "diezgan saspīlētas", bet ārēji pieklājīgas un miermīlīgas. Tomēr Latvijas armijas daļas uz robežas nav samazinātas, un bijušas gatavas "visādām varbūtībām".⁹³ Savukārt Polijas armijas Virspavēlniecības II (Izlūkošanas) daļas situācijas vērtējumā teikts, ka "Polijas armija līdz šim... stingri ievēro notikumu gaitā izveidojušos demarkācijas līniju. Poļu un latviešu pulku kaimiņattiecības uzreiz kļuva draudzīgas...".⁹⁴

Tādējādi nākamā, 104 kilometrus garā Latvijas robeža ar Poliju izveidojās sākot no punkta dienvidaustrumos no Staro Dvoriščes muižas, kur beidzās robeža ar Lietuvu, uz austrumiem. Pie Turmantu stacijas robeža nogriezās no vecās guberņas robežas, iztaisnojot to un atstājot Turmantu staciju Polijā, bet Turmantu muižu - Latvijā. Aiz tās robeža gāja pa veco guberņas robežu līdz Ruča ezera rietumu krastam, kur guberņas robežas līkums tika iztaisnots. Tālāk - pa veco robežu gar Sito ezera ziemeļu krastu uz ziemeļiem no Plusu ezera, pa Presvijtajas upīti dienvidos no Žilvokas ezera, pāri Borovkas ezeram un pa Rubežas upīti līdz Daugavai iepretī Krivoselņevai. Sākot no šejienes - pa Daugavas vīdu līdz Šafranovai, kur sākās robeža ar Padomju Krieviju. Tomēr Viļņas notikumu dēļ puslīdz normāli sakari starp Latviju un Poliju vēl kādu laiku nepastāvēja. Tikai 1920. gada decembra beigās tika atjaunoti telegrāfa sakari starp Varšavu un Rīgu (Zemgales divīzijas štābā ieradās 3 poļu virsnieki ar šādu uzdevumu), bet regulāra dzelzceļa satiksme Daugavpils-Viļņas līnijā atsākās 1921. gada 15. janvārī (līnijā Kēlkūni-Turmanti no šī laika vilcieni kursēja

2 reizes).⁹⁵

Latvijā notikumi Viļņā izraisīja nemieru. A.Miškovskis jau 14. oktobrī ziņoja, ka sabiedriskā doma ir nemierīga un vajadzētu, lai pats L.Žeļigovskis un poļu prese uzsvērtu viņa draudzīgo attieksmi pret Latviju.⁹⁶ Nākošajā dienā viņš atkārtoja to vēlreiz un uzsvēra, ka Latvijas prese izrāda nemieru par poļu nodomiem attiecībā uz Ilūkstes apriņķa austrumu daļu, piebilstot, ka "ir galēji nepieciešams, lai ģenerāļa Žeļigovska daļas, kuras drīz var nonākt kontaktā ar latviešiem, izvairītos no jebkādas nesaprešanās ar tiem".⁹⁷ A.Miškovskis un V.Kameņeckis centās par katru cenu pārliecināt politiskās aprindas un sabiedrisko domu par bažu nepamatotību. 23. oktobrī sūtnis presē paziņoja, ka Polijas valdībai nav nekā kopīga ar Žeļigovska akciju, taču tā "vēlīgi seko notikumiem Viļņā un uzskata tos par dedzīga patriotisma izpausmi".⁹⁸ Arī sūtnis Igaunijā L.Vasiļevskis, kurš atradās Rīgā kā delegācijas loceklis sarunās ar Padomju Krieviju, publiski apgalvoja, ka Žeļigovskim nav agresīvu plānu pret Latviju.⁹⁹

Istenībā valdībai bija zināms Polijas loma Viļņas notikumos. 25. oktobra Ārlietu ministrijas pārskatā L.Sēja rakstīja, ka "Žeļigovska uzstāšanās notikusi ar paša Pilsudska personīgu piekrišanu un atbalstu". Autors izteica pārliecību, ka tikmēr, kamēr "šo lietu pārziņ pats Pilsudskis, viņa nevar mūsu drošību apdraudēt. Bet gadījumā, ja Pilsudska iespaidās zustu, tad lieta būtu citāda".¹⁰⁰

Ārēji Latvijas attiecības ar Poliju oktobrī palika labas. Polijas ārlietu ministrs 20. oktobrī rakstīja, ka abas

valstis ir tuvu pie pilnīgas sapraššanās sakarā ar Polijas - Padomju Krievijas pamieru. Arī sūtnis A.Ķeniņš 29. oktobrī secināja, ka Polijas prese dotajā brīdī ir labvēlīga Latvijai, tāpat - arī valdība un Seims. Polijas ārlietu ministrs E.Sapeha solīja, ka drīzumā Polija atzīs Latviju "de jure", un kavēšanās notiek vienīgi Francijas nostājas dēļ¹⁰¹ (tā vēl nebija pilnīgi zaudējusi cerības uz vienotas un spēcīgas nekomunistiskas Krievijas atjaunošanu vecajās robežās). Polijas armijas Ģenerālštāba Izlūkošanas daļas 3. novembra informatīvajā ziņojumā teikts, ka "Latvijas valdība pašlaik cenšas labot slikto iespeidu, kādu atstāja tās vēsā izturēšanās pret Poliju tai kritiskās dienās".¹⁰²

Tomēr, attīstoties notikumiem Lietuvā, Latvijas attieksme mainījās. Runājot poļu vēsturnieka P.Losovska vārdiem, "pēc Želigovska akcijas lielāko pārsteigumu Polijai sagādāja Latvijas reakcija".¹⁰³

Tam bija objektīvi iemesli. Armijas Virspavēlnieka štāba Ārējās izlūkošanas nodaļas sevišķu uzdevumu virsnieka¹⁰⁴ J.Streipa savā ziņojumā norādīja, ka Želigovskis plāno likvidēt Lietuvas valdību un piespiest šo valsti izveidot ūniju ar Poliju, radīt poļu kontrolētu koridoru caur Viļņu, Mažeikiem uz Liepāju, viņa armijā ir daudzi Latgales poļi, kuri vēlētos arī Latgali pievienot Polijai. Bez tam Daugavpils apriņķī ir spēcīga aģitācija par labu Želigovskim un ebreju tirgotāji devalvējuši Latvijas valūtas vērtību par 100%. Tika minēts arī pārspīlēti liels Viduslietuvas armijas skaitliskais sastāvs - 75 000-90 000 vīru.¹⁰⁵ Jāatzīst, ka reāli K.Streipa ziņoja tieši par atsevišķu Želigovska spēkos die-

nošo Latgales muižnieku vālmēm, kam nebija nekāda sakara ar paša Žeļigovska plāniem. Tomēr dotajā politiskajā situācijā nevarēja neņemt vērā šādus nopietnus signālus, it īpaši apsverot varbūtību, ka L.Žeļigovska spēki varētu "sadumpoties" atkal un šoreiz pa īstam.

Vēl vairāk piesardzību pastiprināja stāvoklis atsevišķos Latgales un īpaši Ilūkstes apriņķa pagastos. 7. novembrī Virspavēlnieka štāba Iekšējās izlūkošanas daļas Daugavpils nodaļas priekšnieks J.Sausais ziņoja, ka Daugavpilī, Daugavpils, Ilūkstes un Drīsas¹⁰⁶ apriņķos "poļu aģitācija, kas sākas Žeļigovskim Viļņu ieņemot, paliek arvien stiprāka". Cīnīties pret to esot grūti, jo šī parādība izpaužas baumās par Žeļigovska armijas spēku un Latvijas armijas vājumu. Liela daļa baumotāju Ilūkstes apriņķī formāli bija Polijas pavalstnieki, jo Latvijas pasu izsniegšanas jautājums ne šeit, ne Daugavpilī vēl nebija atrisināts. Tālāk virsnieks, protams, ļoti subjektīvi rakstīja: "Nebūs pārspīlēti teikt, ka visi bez izņēmuma poļi ir Latvijas pavalstnieki tikai vārda pēc un tāpēc, ka tas pagaidām citādi nav iespējams, bet viņu sirdis un dvēseles pieder Polijai, respektīvi Žeļigovskim, ar kura atnākšanu būtu glābti īpašumi, bet pārējiem poļiem, kas sastāda Latgales inteliģenci, tiktu labas vietas, kas tiem tagad, latviešu valodas nezināšanas dēļ grūti nākas un uz priekšu būs vēl grūtāk". Tika runāts, ka Žeļigovskis kopīgi ar Bulak-Balahoviču sāks uzbrukumu Padomju Krievijai, ceļā ieņemot arī Daugavpils un Rēzeknes dzelzceļa mezglus (acīmredzot pilnīgi absurdā bauma tapa, atceroties Bermonta akciju pret Rīgu - Ē.J.). Baumas izplatījušas pat amatper-

sonas (visu minēto aprinķu policija sastāvēja gandrīz vienīgi no cittautiešiem) un Polijas konsuls Daugavpilī Serevičs, kurš jau oktobra beigās nosūtīja vairākus vietējos poļus uz Drūju Polijā, kur tie noorganizēja policiju un pašpārvaldi (vēl decembrī konsuls izdeva brīvprātīgajiem Polijas pasēs, ar kurām tie devās uz Viļņu un iestājās Viduslietuvas armijā¹⁰⁷). Ilūkstes aprinķī bija manīti vairāki vietējie, par kuriem bija zināms, ka viņi dien Polijas armijas izlūkošanas un pretizlūkošanas struktūrās. Grīvā 2 tādi cilvēki par baumu izplatīšanu jau bija aizturēti (pie viņiem atrada zīmogu, veidlapas, Polijas, Lietuvas, Krievijas un Latvijas pasēs). Daugavpilī bija redzēti vairāki poļu virsnieki privātā "ar lielām naudas summām", kuri uzturēja sakarus ar vietējiem poļiem, starp kuriem bija pat pilsētas 2. policijas iecirkņa priekšnieks. Ziņojuma autors uzsvēra, ka baumas aktīvi atbalsta vietējie ebreju tirgotāji - "lai dzītu savu spekulāciju". Latvijas naudas kurss strauji kritās, jo iebiedētie zemnieki labprātāk pieņēma cariskās Krievijas, nekā Latvijas naudu. Latgalē turpināja gandrīz netraucēti ieplūst liels daudzums "nevēlamu personu" - gan no Pedomju Krievijas, gan Polijas. Interesanti, ka šajā laikā Bornes pagastā notikušajā pusoficiālā zemnieku sapulcē klātesošie, galvenokārt baltkrievi, ar 55% balsu "nākuši pie slēdziena, ka Viļņa ir par tēlu no viņiem un, ka tiem izdevīgāk palikt pie Latvijas".¹⁰⁸

Arī Polijas armijas Virspavēlniecības 1. decembra pārskatā bija runa par baumām Latvijā, konkrēti par to, ka Polija nodevusi Žeļigovska rīcībā visu 2. armiju (7 divīzijas),

ka pēc Lietuvas ieņemšanas tiek plānots ieņemt arī Kurzemi un Latgali. Latvijā klīda runas pat par Žeļigovska akcijas saistību ar jaunu Bermona avantūru un jau minētā Bulak-Balahoviča darbību. Sakarā ar šīm runām Rēzeknē notikusi Latvijas armijas virspavēlnieka J. Baloža apspriede ar divīziju komandieriem, kurā nolemts uzbrukuma gadījumā atkāpties uz Lubānas līniju un evakuēt Daugavpili.¹⁰⁹ Savukārt A. Miškovskis 7. novembrī ziņoja, ka sakarā ar baumām Latvijā apturēta demobilizācija un sākta sakaru līdzekļu reģistrācija.¹¹⁰

Jāatzīst, ka Polijai tiešām nebija agresīvu nodomu pret Latviju un šīs valsts valdība, Ģenerālštābs un Ārlietu ministrija darīja visu, lai novērstu nesaprašanos. Šādu nodomu nebija arī Žeļigovskim, kurš bija disciplinēts karavīrs un pilnībā pārstāvēja Polijas intereses Viļņā. A. Miškovskis 7. novembrī uzsvēra, ka licis saprast Latvijas armijas virspavēlniecībai, "ka Žeļigovska akcija pret Latviju ir izslēgta". 8. novembrī viņš personīgi devās uz jauno Latvijas un Polijas robežlīniju, lai noskaidrotu apstākļus uz vietas, apmeklējot Augškurzemi, kā arī Braslavu un Opsu robežas otrā pusē.¹¹¹

Principā var atzīt, ka pie minētā saspīlējuma bija jāvaino Latgales poļu šovinistiskākā daļa gan Žeļigovska spēkos, gan Latvijā. Latviešu sabiedrībai tas nepalika nepamanīts. 2. novembrī E. Virza presē uzsvēra, ka Latvijai jābūt gatavai uz visu un nedrīkst sākt saimniecības atjaunošanu, samazinot militāros izdevumus, kamēr "Žeļigovskis poste leišu brīvību" un "viņa divīzijas vērstatas arī pret Daugavpili".¹¹² Īpaši asi pret Žeļigovska akciju vērsās latgaliešu

inteliģence. J.Pabērzs atzīmēja, ka Viduslietuvas armijā dienošie Latgales muižnieki dibina Īpašu pulku, kas gatavojas ieņemt Daugavpili un aicināja latviešus būt nomodā, jo muižnieki "grib glābt savas muižas, sēdēt atkal uz kakla zemniekiem, iztaisīt poļu zemi, ar poļu skolām, baznīcām, ar mums nesaprotamu valodu visās iestādēs".¹¹³ Īstenībā par nekādu "latgaliešu" pulka dibināšanu Viduslietuvas armijā runas nebija, tomēr tajā dienēja un Viduslietuvas administrācijā darbojās daudzi Latgales muižnieki, kuru attieksme pret Latviju bija naidīga (nesen pieņemtais Latvijas agrārreformas likums, kurš paredzēja lielo zemes Īpašumu atņemšanu Īpašniekiem, šo naidīgumu vēl pastiprināja). Viens no spilgtākajiem pārstāvjiem bija 1865. gadā Daugavpilī dzimušais V.Studņickis-Gizberts, kurš arī vēlākajos gados izcēlās ar Īpašu naidīgu darbību pret Latviju.¹¹⁴

10. novembrī arī M.Hartmanis ziņoja no Varšavas, ka Žeļigovska spēkos ir daudzi Latvijai naidīgi Latgales muižnieki, bet no Polijas uz Viļņu tiek sūtīti ieroči un pārtika.¹¹⁵ Latvijas armijas vadība centās nomierināt sabiedrisko domu, Īpaši uzsverot, ka "sperti visi vajadzīgie piesardzības soļi un baumas par sadursmēm starp Žeļigovska daļām un Latvijas armiju pie Daugavpils ir pilnīgi nepamatotas, starp Latvijas armiju un Polijas armijas 3. Leģionu divīziju (kas neietilpa Viduslietuvas karaspēkā - Ē.J.), kurā "mūsu karieviņi sastop dažu labu vecu paziņu" (no Latgales atbrīvošanas kaujām - Ē.J.), atrodas apmēram 15 verstis plata neitrāla josla.¹¹⁶

Lai iegūtu tiešu informāciju, 7. novembrī Viļņā ieradās

Latvijas militārā atašeja palīgs Varšavā kapteinis A.Lēvings. Sarunā ar viņu L.Žeļigovskis personīgi uzsvēra, ka baumas par Viduslietuvas vadības naidīgumu ir pilnīgi nepamatotas, jo "Viduslietuva tiecas pēc iespējas ātrāk nodibināt draudzīgas kaimiņattiecības ar Latviju".¹¹⁷ Polijas Ģenerālštāba 15. novembra pārskatā teikts, ka "paskaidrojumi, kādus Viļņā rotmistram Lēvingam deva Žeļigovskis par viņa draudzīgajiem nolūkiem pret Latviju, radīja Rīgā ļoti labu iespaidu".¹¹⁸ P.Radziņš 23. novembrī presē skaidroja, ka Žeļigovskis, būdams polis, tieši vai netieši pārstāv Polijas intereses, bet šī valsts nav ieinteresēta apdraudēt Latviju, jo tai ir svarīga Latvijas draudzība. Savukārt "dažu poļu muižnieku vēlēšanās nav poļu valdības un tautas vairākuma domas", tāpat, kā latviešu tautas vairākuma domas nebija dažu politiķu idejas par Sebežas, Ostrovas, Izborskas un Pleskavas pievienošanu Latvijai.¹¹⁹ (Rakstu atreferēja arī Polijas prese.¹²⁰)

Kopumā P.Radziņa spriedumi bija vienkāršoti, bet precīzi, jo arī, raugoties no tīri militāri-stratēģiska viedokļa, Žeļigovskim bez Polijas atbalsta nepietiktu spēku, lai mēģinātu ieņemt kādu Latvijas apgabalu. Augusta beigās Lietuvas armijas skaitliskais sastāvs, ar kuru nedsudz vēlāk bija jārēķinās Žeļigovskim, sasniedza apmēram 60 000 karavīrus, bet Viduslietuvas armijā 1920. gada beigās, jau pēc iedzīvotāju mobilizācijas, bija apmēram 59 000 vīru.¹²¹ No otras puses jāatzīst, ka reāli jebkurā laikā bija iespējams Žeļigovska spēku pieaugums uz Polijas armijas rēķina. Tas, protams, notika neoficiāli (jau 9. oktobrī tika pavēlēts

nosūtīt uz Viļņu visus 20. divīzijas karavīrus, kuri bija cēlušies no strīdīgajiem apgabaliem).¹²²

Latvijas valdība un armijas vadība apzinājās stāvokli un nopietni rēķinājās ar Želigovska spēkos esošo Latgales poļu "pašdarbību" (kādu drīz izrādīja Viduslietuvās armijas Viļņas jātnieku brigāde, bez armijas vadības ziņas izdarot uzbrukumu Kauņas virzienā), kas varētu apdraudēt Latvijas teritoriju, it īpaši ņemot vērā nedrošo stāvokli Dienvidlatgalē un Ilūkstes apriņķī. Bežu pamatotību pierāda fakts, ka Polijā un Viduslietuvā pastāvēja vairākas organizācijas, kuru mērķis, cita starpā, bija panākt strīdīgās Ilūkstes apriņķa daļas pievienošanu Polijai. Ar šādu uzdevumu Latvijā tika iesūtīti cilvēki, kuri mēģināja noskaidrot plebiscīta organizēšanas iespēju, lai šādā veidā panāktu tā dēvēto "polisko" pagastu atraušanu no Latvijas.¹²³ Taču neviena no šīm organizācijām nebija valstiska, un tās pārstāvēja vienīgi zināmas poļu sabiedrības daļas intereses.

Tādēļ līdz 1921. gada sākumam Latvijas armijas Zemgales divīzijas štābs turpināja ievākt ziņas no aģentiem Polijas pierobežas teritorijā par poļu karaspēka pārvietošanos un noskaņojumu. Piemēram, 20. novembra ziņojumā teikts, ka daži poļu karavīri izsakās par drīzu "aiziešanu līdz Daugavai" un labprātīgu Ilūkstes apriņķa atdošanu Polijai, 25. novembrī - ka drīz ieradīšoties 8. Leģionu pulks, kas ieņems Matuliškus. 5. decembrī tika ziņots, ka poļi izmanto kartes, uz kurām robeža iet pa Daugavu, un viss ierindas sastāvs ir pārliecināts, ka reālā robeža tiešām tur atrodas. Sarunās ar latviešiem poļi jautāja, kād tie "aiziešot uz savu īsto robežu".

Tas bija izskaidrojams ar Ilūkstes apriņķa vēl nenoteikto valstisko piederību, jo tikai 1921. gada martā Simpsons komisija izlēma, ka tas pieder Latvijai. Tomēr attiecības starp karavīriem uz robežas nebija naidīgas. 24. novembrī Matuliškos pie 10. Aizputes pulka komandiera ieradās 3. Leģionu divīzijas virsnieks ar 2 kareivjiem, lai pateiktos Latvijas armijai par palīdzību Plusos (Polijā) 13. oktobrī izdarītās slepkavības izmeklēšanā. Poļu virsnieks kārtējo reizi uzsvēra, ka "Polija grib dzīvot draudzīgi" ar Latviju.¹²⁴

Lietuva, ņemot vērā tās sarežģīto stāvokli, centās iegūt Latvijas atbalstu. Lai mēģinātu panākt militāru palīdzību pret Želigovski, Rīgā 11. novembrī iebrauca Lietuvas delegācija (vairāki Seima deputāti un armijas štāba priekšnieks pulkvedis K. Kļeščinskis¹²⁵), kas sarunās ar Latvijas armijas Virspavēlnieku J. Balodi un štāba priekšnieka vietas izpildītāju K. Ramatu centās pārliecināt tos par nepieciešamību noslēgt militāru savienību pret Viduslietuvu. Tomēr Latvijas valsts un armijas vadība nevēlējās tādā iesaistīties, labi saprotot, ka tā būtu vērsta arī pret Poliju. Tādējādi, kaut arī lielākā Satversmes Sapulces frakcija - sociāldemokrāti bija noskaņoti Polijai nelabvēlīgi (tas skaidri izpaudās 18. novembrī, kad tika nolasītas apsveikuma telegrammas valsts gadadienā - Lietuvas valdības apsveikumu deputāti uzņēma ar vētrainiem aplausiem, bet Polijas - pilnīgi klusējot kreisajam spārnam¹²⁶), lietuvieši saņēma aktīvas palīdzības atteikumu. 18. novembrī¹²⁷ J. Čakste paziņoja Lietuvas sūtnim D. Zauņusam, ka gadījumā, ja Želigovskis ieņems Kauņu, Latvijas valdība apspriestu iespēju sniegt Lietu-

vai militāru palīdzību.¹²⁸ Savukārt Lietuvas delegācija morāla atbalsta apliecinājumu un solījumu palīdzēt Kauņas apdraudējuma gadījumā saņēma 20. novembrī (vienlaicīgi tika pasludināta Latvijas neitralitāte Viļņas lietā), bet jau iepriekšējā dienā Polijas militārais pārstāvis ziņoja no Rīgas, ka lietuvieši saņēmuši negatīvu atbildi (A.Miškovski par to bija informējuši Apsardzības ministrijas padomes priekšsēdētājs ģenerālis K.Goppers, politiķi A.Klīve un J.Feldmanis 18. novembra rautā).¹²⁹

Vienlaicīgi 11. novembrī Rīgā iebrauca arī Viduslietuvas delegācija - B.Kšižanovskis (Pagaidu valdošās komisijas¹³⁰ Ārlietu departamenta pārstāvis un delegācijas vadītājs),¹³¹ F.Veļoglovskis (Rūpniecības un tirdzniecības departamenta vicedirektors) un poručņiks Vasiļevskis (armijas pārstāvis). Kopā ar Latvijas militārā atašeja palīgu Polijā A.Lēvingu viņi no Viļņas Turmantos iebrauca 10. novembrī ar bruņoto vilcienu "Paderewski" un cauri Daugavpiliļ devās uz Rīgu.¹³² Pirms ierašanās Latvijā A.Lēvings telegrāfiski lūdza armijas Virspavēlnieka štābam iebraukt Latvijā "Žeļigovska delegātiem virsniekiem", kuri vēlas runāt ar armijas vadību. Atļauju iebraukt tādējādi deva štābs bez Ārlietu ministrijas ziņas, kaut arī faktiski sarunas ar to bija B.Kšižanovska galvenais uzdevums. Delegācijai bija jāpārliecina Latvijas valdība par Viduslietuvas draudzīgumu, kā arī jānoslēdz līgumi par dzelzceļa satiksmi, pasta un telegrāfa sakariem starp Latviju, Viduslietuvu un Poliju.¹³³ Tūlīt pēc ierašanās delegācija informēja par savu klātbūtni un mērķiem Ārlietu ministriju un Virspavēlnieka štābu. Tas izraisīja (it īpa-

ši ministrijā) apjukumu un neziņu, ko ar negaidītajiem viesiem iesākt. Z.Meierovicam promesot, Ministru prezidents K.Ulmanis un Satversmes Sapulces priekšsēdētājs J.Čakste izlēma, ka dotajos apstākļos delegāciju oficiāli pieņemt nebūtu vēlams. Tādēļ tai tika paziņots, ka K.Ulmanis ir īslaicīgā prombūtnē, sakarā ar to lūdzot dažas dienas uzkavēties Rīgā, un izteikta gatavība uzņemt B.Kšižanovski Ārlietu ministrijā neoficiāli. Draudzīga saruna starp B.Kšižanovski, L.Sēju un V.Šūmani notika 15. novembrī un ilga apmēram stundu. B.Kšižanovskis runāja par Viļņas "poļu nepanesamo stāvokli leišu laikā" un Viduslietuvas draudzīgumu Latvijai, kā arī kategoriski noliedza baumas par "latgaliešu pulku" u.c. Uz B.Kšižanovska jautājumu, kādu nostāju poļu-lietuviešu konfliktā ieņems Latvijas valdība, L.Sēja atbildēja, ka nogaidošu, taču, "tā nevar atzīt etnogrāfiskās Lietuvas iekarošanu no Viļņas valdības". Savukārt F.Veļoglovskis 16. novembrī tikās ar Dzelzceļu valdes pārstāvjiem un pārrunāja sakaru atjaunošanas iespējas starp Viļņu, Rīgu un Varšavu. Bez tam šajā dienā delegācijai bija vēl neoficiāla saruna Ārlietu ministrijā. Tomēr šajā laikā K.Ulmanis bija izšķīries par turpmāko rīcību (zināmā mērā Lietuvas delegācijas un sabiedriskās domas iespaidā). Pēc tam, kad valdība uzstādīja Virspavēlnieka štābam jautājumu: "Vai bez iepriekšējas valdības piekrišanas ieradušies delegāti drīz atstās Rīgu?", 16. novembra pēcpusdienā tika atsaukts delegācijai piekmandētais A.Lēvings un cits virsnieks informēja Viduslietuvas pārstāvjus, ka tiem plkst. 9.00 17. novembrī jāatstāj Rīga. Virsnieks "pilnīgi korekti, bet noteikti" piedāvājās arī pa-

vedīt delegāciju līdz Turmantu robežstacijai. Delegāti pieprasīja rakstisku rīkojumu atstāt valsti un 17. novembrī neizbrauca. Šajā dienā tika iesniegta protesta nota pret attieksmi, kas "neatbilst starptautiskām tradīcijām" Ārlietu ministrijā un ārvalstu pārstāvniecībās (delegācijai Rīgā bija draudzīgas apspriedes ar Francijas un Itālijas pārstāvi. Pēdējais pat piedāvāja starpniecību sarunās ar Lietuvas pārstāvi Rīgā, lai mēģinātu noregulēt konfliktu), bet 18. novembrī no rīta delegācija tomēr atstāja Rīgu.¹³⁴

Visu laiku, kamēr Rīgā atradās abas delegācijas, norisinājās ase cīņa Latvijas politiskajās aprindās, kurā iesaistījās arī Lietuvas un Polijas diplomātiskie un nediplomātiskie pārstāvji. Vienlaicīgi ar Lietuvas delegāciju Rīgā uzturējās Lietuvas armijas dienestā esošais latvietis, pulkvedis - leitnants V.Ozols, kurš 16. novembrī publicētajā intervijā izklāstīja situāciju Viļņas reģionā, izsakot prieku par Lietuvas un Latvijas tuvināšanos šajā nopietnajā brīdī, kad Želigovskis apdraud abas valstis. V.Ozols uzskatīja, ka Tautu savienība nespēs atrisināt Viļņas konfliktu (kas bija parazī), un drīzāk to varētu atrisināt Rīgā (tas bija zināms pārspilējums).¹³⁵ Savukārt Polijas pārstāvji divkārtēja pūlīņus, lai nomierinātu Latvijas sabiedrisko domu, kuru savīlēja gan abu delegāciju vizīte Rīgā, gan ziņas par Želigovska spēku tuvošanos Latvijas robežām. Turpretī valdība, kaut arī izšķīrusies par Viļņas delegācijas izraidīšanu, negrēsiņās saraut attiecības ar faktisko Viļņas ieņemšanas realizatoru - Poliju, labi saprotot, ka pēdējai būs grūti tieši pārņemt Latvijai neitrālu pozīciju Lietuvas un Želigovska

strīdā, jo pati oficiāli bija "atteikusies" no viņa.¹³⁶ Attiecīga politika, kuras mērķis bija nodrošināt Lietuvas valstisko neatkarību (kaut arī bez Viļņas) un saglabāt pēc iespējas normālas attiecības ar Poliju, tika konsekventi ieturēta.

Ierodoties Rīgā Viļņas pārstāvjiem, V.Kameņeckis atradās Varšavā, uz kuru devās jau oktobra beigās.¹³⁷ Tūlīt pēc ierašanās (vēl pirms Viļņas delegātu izraidīšanas), viņš apmeklēja J.Čaksti, iekšlietu ministru A.Bergu un ārlietu ministru biedru H.Albatu, saskaņā ar saņemtajiem norādījumiem, skaidrojot Žeļigovska patiesos nolūkus. Sarunu rezultātā 19. novembrī sūtnis ziņoja, ka tikmēr, kamēr Žeļigovska akcija aprobežosies ar Viļņas apgabalu, Latvija paliks neitrāla.¹³⁸ Savukārt A.Miškovskis 16. novembra intervijā noliedza baumas par Žeļigovska spēku gatavošanos uzbrukt Latvijai.¹³⁹ 17. novembrī viņš apmeklēja apsardzības ministra vietas izpildītāju E.Laimiņu, sarunas atstāstījums ar kuru skaidri parāda Latvijas valdības nostāju Polijas - Lietuvas konfliktā un pierāda, ka Žeļigovska oficiālais statuss tika izmantots kā iegansts izdevīgas politikas pamatojumam. E.Laimiņš uzsvēra, ka, sakarā ar Polijas "atteikšanos" no Žeļigovska, Latvijas valdība uzskatīja viņu par "bīstamu, neapbrēķināmu reakcionāru". Turpretī, kad uzzināts, ka "Polija var ietekmēt Žeļigovski", vairs nav nekāda pamata iejaukties šajā konfliktā un "Latvija darīs visu, lai saglabātu ar Poliju vislabākās attiecības". Savukārt nākošā dienā arī J.Balodis A.Miškovskim teica, ka Latvija Viļņas strīdā paliks pilnīgi neitrāla, bet militārā raksture pasākumiem

ir vienīgi aizsardzības raksturs, tomēr "Latvija ir ieinteresēta Lietuvas pastāvīšanā" (to pašu izvērstākā sarunā J.Balodis A.Miškovskim klāstīja 20. novembrī).¹⁴⁰ Raksturīga ir arī šķērķrtīgi piesardzīgā J.Čakstes intervija poļu korespondentam Z.Sahnovskim 18. novembrī. Satversmes Sapulces priekšsēdētājs uzsvēra: "Ne par ģenerāli Žeļigovski, ne par Viduslietuvu neko oficiāli nezinu. Tā ir kabinētu lieta. Ja valdība iesniegs šo lietu izskatīšanai Satversmes Sapulcē, izskatīsim". Tālāk viņš izteica cerību, ka viss noregulēsies, jo starp jaunajām valstīm nesaskaņas ir parasta lieta. Turpretī Z.Meierovics Ženēvā, zināmā mērā Polijas diplomātu ietekmē (kuri kārtējo reizi bija pilnvaroti solīt Latvijas atzīšanu "de jure"), paziņojumā "Le Temps" uzsvēra: "Latvijas valdībai nav pamata pieļaut, ka Žeļigovskis grib pāriet Latvijas robežu un ieņemt Daugavpili. Nav militāras konvencijas starp Lietuvu un Latviju, un Latvija paliek neitrāla".¹⁴¹

Poļu diplomāts L.Vasiļevskis, kurš uzturējās Rīgā, šajā laikā raksturoja abu valstu attiecības, kā "zināmā mērā izsistas no sliedēm".¹⁴² Saprotams, ka nespierinātību Polijas sūtniecībā izraisīja arī Žeļigovska delegācijas izraidīšana no Latvijas (viens no delegātiem pat bija dzīvojis pie ģenerālkonsula A.Lutze-Birka), un tās iesniedza Ārlietu ministrijā notu, kurā to pauda. Atbildē ministrija "noteikti fiksēja savu stāvokli visā šajā lietā".¹⁴³

To izdarīt bija jo vieglāk tāpēc, ka šajā laikā ministrijai jau bija pilnīgi skaidra reālā situācija un turpmākās darbības stratēģija (arī no pirmavotiem). Bez jau minētās

A.Lēvinga, kurš Viļņā viesojās līdz 10. novembrim, no 15. līdz 21. novembrim tur neoficiālā komandējumā uzturējās arī sūtnis Polijā A.Ķeniņš. Uz viņu L.Želigovskis atstāja "vienkārša, sirsnīga un godīga zaldāta" iespaidu. Sarunas par politiku bijušas viņam apgrūtināšas un tāpēc labprāt tās uzticējies saviem padomniekiem. Ģenerālis ar sirsnību atcerējies "to brīnišķīgo pašuzpurēšanos", ar kādu latviešu māsa Elza Keudziņa no Cēsīm kopusi viņu un citus poļu virsniekus kādā Podolijas hospitālī. Arī A.Ķeniņam radās droša pārliecība, ka L.Želigovskim nav agresīvu plānu pret Latviju, jo viņš "ir pakļauts Varšavai, kas Latvijai labvēlīga". Sūtnis īpaši uzsvēra lielo laipnību un viesmīlību, ar kādu viņš uzņemts Viļņā. Arī Latvijas sūtniecības sekretārs P.Oliņš uzturējās Viļņā vairākas dienas un guva tādus pašus iespaidus, bet M.Hartmanis šajā laikā telegrafēja no Varšavas, ka "Želigovskis sola vislabākās attiecības ar mums". Arī J.Pilsudska adjutants B.Veņava-Dlugoševskis uzsvēra, ka Latvijai nav jābeidzas no Želigovska, kurš ir demokrāts un neizstāvēs muižnieku intereses, bet pats J.Pilsudskis 14. novembrī, sakarā ar maršala pakāpes saņemšanu, vēlreiz A.Ķeniņam uzsvēra savu labvēlību Latvijai.¹⁴⁴

Principā, ņemot vērā konkrētos apstākļus, jāpieļauj, ka Viduslietuvas delegācija Rīgā ieradās nedaudz par vēlu. Ja tas būtu noticis agrāk, iespējams, abas puses būtu panākušas vismaz neoficiālu vienošanos par tālākajām attiecībām. Teču situāciju pasliktināja militārā situācija Želigovska - Lietuvas frontē, kas pamatoti izraisīja Latvijas valdības un sabiedrības bažas par Lietuvas likteni.

Latvijas prese 16. novembrī atzina, ka līdz 10. novembrim uz robežas ar Poliju bijis samērā mierīgi un neviens neticējis baumām par Žeļigovska "nākšanu". Taču, kad tēlumā sākuši dūnēt lielgabali, un zemnieki no robežas otras puses veduši uz Latviju savus liellopus ("katram gadījumam"), nevilus radušās nepatīkamas atmiņas par Bermonta uzbrukumu.¹⁴⁵

10. novembrī Turmantu stacijā iebraukušais poļu bruņotais vilciens, kurš atveda uz šejieni Viduslietuvas delegātus un A.Lēvingu, kādu laiku palika tajā. Neilgu laiku pēc vilciena Turmantos parādījās arī Žeļigovska karaspēks, kurš sāka uzbrukumu Zarasu virzienā, ar labo spārnu balstoties uz Latvijas robežas,¹⁴⁶ bet 11. novembrī izplatījās baumas, ka ieņemti Zarasi, kas atradās jau tā dēvētajā "etnogrāfiskajā Lietuvā" (nepamatotas ziņas par to sniedza kopā ar Viduslietuvas delegāciju atbraukušais A.Lēvings, taču Zemgales divīzijas vadība 15. novembrī ziņoja, ka lietuvieši joprojām ir Zarasos, kaut arī evakuējuši iestādes). Pēc 10. novembra kaujām 7 lietuviešu karavīri (no tiem 1 ievainots) bija spiesti meklēt patvērumu Latvijā (vēlāk viņus nosūtīja uz Lietuvu).¹⁴⁷ Tomēr šajā laikā kara darbība bija salīdzinoši nenozīmīga, un notika galvenokārt pie Latvijas robežas. To noteica Viļņas jautājuma izskatīšana Tautu Savienībā, kuras padome 28. oktobrī nolēma izšķirt Viļņas apgabala piederību plebiscīta ceļā (ņemot vērā iedzīvotāju nacionālo sastāvu, rezultāts būtu labvēlīgs Polijai¹⁴⁸) un darbu uzsāka komisija, lai panāktu pamieru un izveidotu neitrālu joslu.¹⁴⁹

Tomēr abas puses dažādu faktoru ietekmē nevēlējās samie-

rināties ar esošo stāvokli. Aizbildinoties ar nepieciešamību paplašināt plebiscīta teritoriju un varbūtību, ka pirms pamiera noslēgšanas Tautu Savienības ietekmē Lietuvas armija mēģinās militārā ceļā izšķirt Viļņas piederību, Viduslietuvas militārā vadība nolēma "pārņemt iniciatīvu", iebrūkot Lietuvā. 16. novembrī tika dota pavēle uzbrukumam 16 kilometru iecirknī Širvintu rajonā ar mērķi "ieņemt jaunāku, garāku aizsardzības līniju".¹⁵⁰ Akcija sākās 17. novembrī, un tās laikā 1. Jātnieku brigādes štābs saņēma ziņu, ka tālākais uzbrukums būs Širvintu virzienā. Faktiski bez sakariem ar vadību palikusī brigāde nolēma izdarīt iepriekš ieplānoto reidu Lietuvas armijas aizmugurē, lai atvieglotu kājnieku stāvokli. Tas arī tika veikts (bez saskaņošanas ar armijas štābu, kurš izrādīja nenoteiktību) līdz 24. novembrim noejot pāri par 250 kilometriem un sasniedzot Kēdaiņus, kur tos apturēja lietuviešu partizāņi.¹⁵¹ 21. novembrī, kad Tautu Savienības komisijai izdevās apturēt kara darbību, Lietuvas armija, tāpat kā 17. novembrī, atradās apmēram 30-40 kilometrus no Viļņas.¹⁵² 29. novembrī tika noslēgts pamiers, sākās garas diskusijas Tautu Savienībā, kuras rezultātu neveda, un Viļņas apgabals līdz pat 1922. gadam palika poliskās Viduslietuvas, bet līdz 1939. gadam - Polijas sastāvā.¹⁵³

Pilnīgi pamatoti jāvērtē 17.-21. novembra akcija kā bīstama Lietuvas neatkarībai. Kaut arī politisku apsvērumu dēļ Viduslietuvas vadībai tiešām nebija izdevīgi uzbrukt Kauņai, atsevišķas karaspēka daļas (šajā gadījumā - jātnieku brigādes) uz savu roku uzsāktais uzbrukums Kauņas virzie-

nā varēja būt arī sekmīgs, un tādā gadījumā nav skaidrs, kā tālāk attīstītos Viduslietuvas, Polijas un faktiski Viduslietuvas pakļautās Kauņas Lietuvas attiecības (visticamāk, ka tiktu radīta poļiem padevīga valdība, kas maksimāli tuvinātu Lietuvu Polijai uz Pilsudska "federatīvo" principu pamatiem). Un kas gan varētu prasīt atbildību no karaspēka daļas, kas nepakļautos armijas vadībai, kura pati formāli bija "sadumpojusēs"? Ko vajadzētu nosodīt - vai Želigovski, no kura Polija oficiāli bija atteikusies, un kurš, savukārt, atteiktos no vainīgās karaspēka daļas, vai Poliju, kura vienkārši vēlreiz apstiprinātu savu atteikšanos? Bet politiskās sekas būtu neparedzamas, un Polija censtos tās izmantot.

Kā uzbrukumu Lietuvas galvaspilsētai poļu akciju novērtēja arī Latvijas valdība un, saskaņā ar Lietuvas delegācijai dotajiem solījumiem, tai vajadzēja reaģēt. Z.Meierovica sasauktajā apspriedē, kurā bez viņa piedalījās J.Čakste, K.Ulmanis, J.Balodis, P.Radziņš, Ā.Klīve, kā arī sociāldemokrātu pārstāvji F.Menders un F.Cielēns, tas tika apspriests. Pēc Z.Meierovica ziņojuma par stāvokli, F.Cielēns analizēja tūlītējas reakcijas nepieciešamību ar mērķi glābt Lietuvu, kuras pastāvēšanā visi klātesošie redzēja Latvijas drošības garantiju (Varšavai pakļauta apvienota Polijas - Lietuvas valsts noteikti tiektos paplašināt savas robežas arī uz Latvijas rēķina).¹⁵⁴ Rezultātā Z.Meierovics 20. novembrī plkst. 14.30 Ārlietu ministrijā iesniedza sūtnim V.Kameņeckim konfidenciālu notu. Latviešu vēsturiskajā literatūrā izplatījies stipri pārspīlēts viedoklis par tās izšķirošo nozīmi L.Želigovska spēku uzbrukuma apturēšanā, kā arī pielaistas nepreci-

zitātes satūra atstāstījumā.¹⁵⁵ Saruna starp abiem diplomātiem bija ļoti draudzīga, un notā Latvijas valdība informēja, ka Žeļigovska akcija izraisījusi nemieru, jo tās uzskata viņu par neatbildīgu neviena priekšā. Tālāk bija teikts: "Kas attiecas uz Viļņas valstisko piederību, Latvija paziņo savu neieinteresētību šajā lietā un novēl Polijai labu rezultātu. Tomēr gadījumā, ja ģenerāļa Žeļigovska karaspēks sāktu gājieni uz Kaunu, Latvija būtu spiesta nostāties Lietuvas pusē". Kā redzams, nota bija ļoti mērena, un tajā Latvija pat izteica veiksmes vēlējumu Polijai Viļņas konfliktā. Pēc notas iesniegšanas Polijas sūtnis sniedzis ārlietu ministram paskaidrojumus, kuri "pilnīgi normalizējuši pēdējā laikā nedaudz saspringtās Polijas - Latvijas attiecības", bet nākošajā dienā intervijā Polijas preseī V.Kameņeckis paziņoja, ka nespēj iedomāties Latvijas valdību, kas varētu ieņemt nelabvēlīgu nostāju pret Poliju.¹⁵⁶

Arī tas bija acīmredzams pārspīlējums, jo Žeļigovska akcijas laikā un īpaši laikā starp 10. un 20. novembri Latvijas attieksme pret Poliju kļuva ievērojami vēsāka. To vēlāk atzina arī pats V.Kameņeckis.¹⁵⁷ Tomēr Polijai bija svarīgas labas attiecības ar Latviju (pirmkārt, ņemot vērā cerības uz Bulduru konferences izstrādāto līgumu ratifikāciju), bet Latvija savukārt, konfliktā centās ieturēt ļoti piesardzīgu neitralitāti.

Jau pēc L.Žeļigovska akcijas sākuma, Rīgā no 18. līdz 30. oktobrim notika Polijas, Latvijas, Igaunijas, Somijas un Ukrainas Tautas Republikas armiju virspavēlniecības pārstāvju apspriede ar mērķi izstrādāt militāras konvencijas

projektu (vēlāk to vajadzētu apstiprināt valdībām). Latviju pārstāvēja ģenerālis P.Radziņš un pulkvedis - leitnants K.Ramats, Poliju - majors A.Miškovskis un kapteinis J.Stankēvičs, Igauniju - pulkvedis P.Lills, Somiju - pulkvedis B. Helsingius, bet Ukrainu - pulkvedis Daņiļčuks un spēkpulkvedis Didkovskis. Izstrādātais projekts paredzēja kopdarbību Padomju Krievijas uzbrukuma gadījumā kādai no valstīm, kopīgu virspavēlniecību kara gadījumā, vienotu militārās izglītības sistēmas ieviešanu u.t.t. Apspriedei tuvojoties nobeigumam, Rīgā ieradās Polijas Ģenerālštāba 2. (Izlūkošanas) daļas priekšnieks pulkvedis I.Matuševskis, lai saskaņotu ar Baltijas valstu armiju vadību izlūkošanas darbu pret Padomju Krieviju. Viņš uzņēmās arī poļu ekspertu darba vadību militāro pārstāvju padomē, kuras ietvaros notika sarunas starp Rīgā iebraukušajiem ārvalstu virsniekiem un Latvijas armijas vadību. Poļu vēsturniekiem nav pilnīgi skaidrs, vai I.Matuševskim bija J.Pilsudska pilnvaras, taču viņa darbība nebija saskaņota ar ārlietu ministru E.Sapehu, kurš uzskatīja, ka militāra konvencija starp valstīm var tikt noslēgta vienīgi pēc politiskās konvencijas projekta ratificēšanas. I.Matuševskis paziņoja, ka militārais līgums var tikt ratificēts neatkarīgi no politiskā līguma, izraisot konfliktu.¹⁵⁸ Arī Latvijas valdība nepiekrītu militārai konvencijai ar Poliju bez politisko attiecību noregulēšanas. Kārtējo reizi skaidri izpaudās jau no 1919. gada pastāvošā tendence - gan Latvijas, gan Polijas militārās aprindas izrādīja ievērojami lielāku vēlmi tuvināties līdz pat ciešai abu valstu savienībai, nekā valdības un politiķi. Un tas bija dabīgi, ko no-

teica, pirmkārt, militāro aprindu specifiskās intereses.

Latvijas ārpolitikas galvenais mērķis 1920. gada nogalē bija "de jure" atzīšanas panākšana. Sākot ar vasaru, bija pamats cerībām, ka tieši Polija būs pirmā, kura atzīs Latvijas un Igaunijas neatkarību "de jure". Vienlaicīgi Latvijas valdība rēķinājās ar to, ka šī valsts nedarīs to bez rietumu lielvalstu akcepta. Tiesa, 1920. gada jūlijā, kā jau minēts, Polija bija gatava atzīt Latviju arī bez lielvalstu piekrišanas, taču cena, kāda par to tika prasīta, nebija Latvijai pieņemama. Mainoties politiski-militārajai situācijai, solījumi par atzīšanu nāca no Polijas puses regulāri, taču tie, ar dažādiem aizbildinājumiem netika pildīti.¹⁵⁹

Iemesls Polijas attieksmei bija, pirmām kārtām, meklējams Francijas ārpolitikā. Šī valsts, kurai bija liela ietekme gan uz Polijas politiskajām, gan militārajām aprindām, vēl nebija pilnīgi izšķīrusies par neatkarīgu valstu pastāvēšanas atbalstīšanu ārpus nākotnes nekomunistiskās Krievijas, uz kuras atjaunošanu lielvalstis vēl cerēja. Savukārt Polijas ārlietu ministra E.Sapeha par prioritāti uzskatīja militāras konvencijas noslēgšanu ar Franciju. Viņš arī uzskatīja, ka pirms "de jure" atzīšanas Polija nevar noslēgt militāru konvenciju ar Baltijas valstīm, vai tikai Latviju. Novembra vidū Somijas iespaidā Polijas valdība izšķīrās par Latvijas atzīšanu, taču E.Sapeha saglabāja savu noraidošo nostāju, uzskatot, ka Polija var atzīt Baltijas valstis tikai pēc Francijas.¹⁶⁰ Visu šo laiku zināma Polijas politiku daļa aktīvi centās iespaidot valdību atzīt Latviju. Jau 14. oktobrī Galvenās Statistiskās pārvaldes direktors J.Buzeks,

J.Dombskis un vēl 30 Seima deputāti publiski aicināja atzīt Latviju tās pašreizējās robežās, jo šī valsts ir dabisks Polijas sabiedrotais, ar kuru nepastāv un nākotnē nav iespējami nozīmīgi konflikti (runa bija arī par Polijai vajadzīgajām Latvijas ostām).¹⁶¹ Decembra sākumā Seima sociālistu deputātu klubs arī aicināja valdību atzīt Latviju "de jure", jo Polijas ārpolitikai "jācenšas atvieglot stāvokli kaimiņu tautām, kas atbrīvojušās no carisma".¹⁶²

26. novembra Ārlietu ministrijas pārskatē L.Sēja rakstīja, ka "Latvijas draudzībai ar Poliju Želigovska akcija jau ir devusi lielu belzienu. Arī gaidītais de jure nenāk". Sūtņis V.Kameņeckis sarunās turpināja aizbildināties ar zināmiem nosacījumiem, kuri vispirms būtu jāpilda Latvijai (tajā skaitā - jāpiešķir Polijai tiesības izmantot ostas un jāgarantē Latgales poļu kultūras autonomija). L.Sēja secināja, ka Anglijas pretenzijas pret Latvijas atzīšanu, ar kurām šoreiz aizbildinājās Polijas pārstāvis, "nav vienīgais kavēklis" un "atzīšanu no Polijas pirkt par dārgu naudu Latvijai nav vērts".¹⁶³

1. decembrī A.Ķeniņš ziņoja no Varšavas, ka "atzīšanas jautājums faktiski nevirzās nepavisam". Ārlietu ministrs E.Sapeha, pieņemot sūtņi, gan centās pierādīt, ka darījis visu iespējamo, taču A.Ķeniņu tas nepārliecināja. Sarunā viņš mēģināja noskaidrot daudzās pretrunas šajā jautājumā, kas izraisīja to, ka pieņemšana beidzās "stipri vēsi" un ar ministra aizrādījumu, ka viņš vispār veirs nevar un negrib noteikt, kad "atzīšana notiks".¹⁶⁴

20. decembrī L.Sēja konstatēja, ka attiecības ar Poliju

kļuvušas vēsākas, "lai gan tās nav nekādā ziņā sliktas. Polijai ļoti kērusies pie sirds mūsu izturēšanās pret Žeļigovska pasākumu, sevišķi pret viņa delegātiem Rīgā". Tomēr, kā tālāk rakstīja L.Sēja, poļi tam sevišķu vērību nepiegrīž, un kāds diplomāts izteicies, ka "latviešu - leišu flirtam nopietnu seku nebūšot". Attiecībā uz "de jure" atzīšanu Polijas puse turpināja ievērot jau zināmās nostādnes, vēloties vispirms noslēgt ar Latviju ekonomiskus līgumus, kuri nodrošinātu tās ostu un dzelzceļa izmantošanas tiesības. Bez ievēribas palika Latvijas Ārlietu ministrijas aizrādījums, ka būtu dabīgi, ja pirms šādu līgumu noslēgšanas Polija vispirms atzītu Latviju "de jure".¹⁶⁵

Decembra beigās Ženēvā Polijas pārstāvja Tautu Savienībā I.Paderevska rīcība vēl vairāk palielināja Latvijas un Igaunijas neuzticību Polijas ārpolitikai. Protams, vainīgs bija nevis I.Paderevskis, kuram nikni uzbruka poļu prese, bet gan Ārlietu ministrijas vadība, kas deva viņam attiecīgas instrukcijas, vadoties no pārliecības, ka rietumu lielvalstu "pozitīva un solidāra" rīcība Baltijas valstu atzīšanas lietā ir "mez ticama".¹⁶⁶ Tādēļ I.Paderevskis, savā runā vispirms labvēlīgi izteicās par jaunajām valstīm, kas rodas "Krievijas drupās", pat izraisot aplausus zālē. Šķita dabīgi, ja tālāk sekotu paziņojums par Baltijas valstu uzņemšanas atbalstīšanu. Taču I.Paderevskis paskaidroja, ka nevarot balsot "par", jo to nevēlas Polijas "labvēļi". Laikraksts "Kurjer Poranny" rakstīja, ka to valstu pārstāvjiem, kuras Paderevskis domājis (pirmkārt Francijas un Anglijas) bija jājūtas visai neērti, jo pat pieņemot, ka tāda tiešām

bija viņu klusa nostāja, tie noteikti nevēlējās, lai kāds to paziņo publiski. Motīvus ar kādiem aizbildinājās Pačerevskis, laikraksts nosauca par "šausmas iedvesošiem" (ko gan teiktu Polija, ja kāds izteiktos līdzīgi par to - "kaut arī taisnība tās pusē, tomēr balsos pret, jo tā vēlas kāds cita valsts").¹⁶⁷ Savukārt Polijas ārlietu ministrs negatīvo balsojumu skaidroja vēl primitīvāk: "... par Lietuvu balsot nebija iemesla, Latvija šajā laikā nedraudzīgi uzstājās Žeļigovska lietā, par Igauniju vienu pašu balsot nevarēja. Bez tam I.Pačerevskis rēķinājās ar Antantes nostāju".¹⁶⁸

Skaidrs, ka šāda rīcība bija ievērojams trieciens Polijas un Baltijas valstu attiecībām, un tā jāuztver, kā nopietna toreizējās Polijas Ārlietu ministrijas vadības un konkrēti ministra E.Sapehas kļūda, ko atzina Polijas politiķi, un atzīst poļu vēsturnieki.

Kopumā jāsecina, ka aplūkojamajā periodā - 1920. gada beigās un 1921. gada sākumā bija ievērojami pieaugusi Latgales poļu muižnieku ietekme uz Polijas attieksmi pret Latviju. Pirmkārt, tas bija 16. septembrī Satversmes Sapulces pieņemtā radikālā agrārās reformas likuma dēļ.

Šajā laikā Latgalē apmēram 40-50 000 zemnieku ģimeņu trūka zemes, bet bijušo valsts zemju bija salīdzinoši mazāk, kā citos Latvijas novados. Tādējādi Latgalē valsts zemes fonds, no kura varētu izdalīt zemi zemniekiem, bija jāveido galvenokārt no lielajiem privātajiem zemes īpašumiem.¹⁶⁹ 1914. gadā poļu rokās Daugavpils, Ludzas un Rēzeknes apriņķī bija 272 323 hektāri zemes 326 īpašumos (no tiem

58 pārsniedza 1000 hektārus).¹⁷⁰ 1920. gada septembrī V. Kameņeckis uzsvēra, ka Latgalē un Ilūkstes apriņķī poļu rokās atrodas 50% zemes, no tās apmēram puse pieder lielmuižnieku ģimenēm.¹⁷¹ Vēsturnieks P. Losovskis raksta, ka to rokās bija pāri par 130 īpašumiem apmēram 350 000 hektāru platībā, bet, saskaņā ar 1929. gada abu valstu līgumu par kompensāciju izmaksu, reformā Polijas pavalstniekiem tika atņemti apmēram 230 000 hektāru zemes un atstāti kopumā 89 50 hektāru lieli "pārpalikumi".¹⁷²

Katrē ziņā šie īpašumi bija milzīgi un no vācu muižnieku īpašumiem Vidzemē un Kurzemē atšķīrās, pirmkārt, ar to, ka joprojām atradās formālā to īpašnieku valdījumā. Pirms likuma pieņemšanas Polija oficiāli deklarēja, ka agrārā reforma ir pilnīga Latvijas iekšējā lieta un lika noprast, ka vācu muižnieku tiesību ierobežošanu tā uztvers atzinīgi. Acīmredzot tika uzskatīts, ka Latvija pret poļu tautības un Polijas pavalstniecības muižniekiem (it īpaši ņemot vērā otro faktoru, kā rezultātā absolūtais vairākums Latgales poļu muižnieku pieņēma Polijas pavalstniecību) izturēsies savādāk, vai, pareizāk sakot, Polijas ārpolitika garantēs "civilizētu" attieksmi pret savu pavalstnieku īpašumu.

1920. gada rudenī, kad kļuva skaidrs, ka reforma skars visus zemes īpašniekus, neatkarīgi no īpašnieku nacionalitātes, aktivizējās muižnieku organizācijas Polijā un mainījās arī Polijas Ārlietu ministrijas nostāja, kas izpaudās cita starpā, diplomātisko pārstāvju darbībā.

7. oktobrī Poļu Inflantiešu savienība vērsās ar protestu pie Latvijas un Polijas valdības pret "zemes atņemšanu Po-

lijas armijas karavīriem, kamēr tie lej savas asinis par brīvu Poliju". Principā protestā skaidri izpaužas šo muižnieku valstiskā orientācija, jo tajā norādīts, ka zeme tiek atņemta laikā, kad īpašnieki ir Polijā - jaunākie armijā (no tiem 3 - H.Plāters-Zībergs, S.Soltans un Č.Oskerko bija krituši), bet vecākie - ierēdņu amatos. 10. novembrī Inflantijas Poļu padome (šo organizāciju pārstāvēja Latvijā jau pazīstamie V.Dovgjalo, K.Ļedvedzkijs u.c.) memoriālā sūdzējās par nodarītajām pārestībām. Savukārt bijušais Latgales muižnieks V.Šadurskis, kurš 1921. gada janvārī ieņēma Braslavas apriņķa vecākā amatu, šajā laikā apvainoja Latviju visos iespējamajos grēkos, ieskaitot poļu kultūras vērtību (bibliotēku) iznīcināšanā un secināja, ka "Polijai jāsniedzas līdz Daugavai".¹⁷³ Līdzīgu protestu un memorandu straume turpinājās arī vēlāk. Ļoti raksturīgs ir 1921. gada pavasarī 12 muižnieku sastādītais paziņojums par viņu gatavību "uz upuriem, atdodot poļu tautības bezzemniekiem un sīkzemniekiem" daļu īpašumu Latgalē, lai "aizstāvētu poļu īpašumus, kas saglabāti Polijai gadsimtiem ilgos pūlīņos".¹⁷⁴

Arī A.Ķeniņš jau 1920. gada novembrī ziņoja, ka "sevišķi par Polijas atvēsināšanos pret mums interesējas latgaliešu muižnieki un viņu draugi". Tie bija uzsākuši sistemātisku aģitāciju par Polijas iejaukšanos Latvijas lietās. Arī pie sūtņa Varšavā bija ieradušies Inflantijas Poļu padomes pārstāvji (minētā V.Dovgjalo vadībā), kuri izteica neapmierinātību ar agrāro likumu, kas "nerunājot nemaz par atlīdzības nenoteiktību, uz ko viņi cerē, atstāj viņiem tik

maz zemes un pie tam ārpus centra". V.Dovgjalo atklāti paziņoja, ka "atlīdzības jautājumā viņi rīkošoties kopīgi ar ieinteresētiem citu zemju pavalstniekiem, kam muižas Latvijā" un darīs visu iespējamo, lai panāktu "likuma modifikāciju attiecībā uz Latgales poļiem". Formāli Inflantijas poļu padome nebija pret muižu sadalīšanu, tomēr gribēja paturēt to centrus (saprotams, jo tajos parasti atradās pilis), sūdzoties par sliktu Latvijas varas iestāžu attieksmi pret Latgales poļiem vispār, kaut arī viņi tur ir "seni iedzīvotāji un nekad nav izturējušies naidīgi pret latviešu tautu".¹⁷⁵ Arī Seima maršals V.Trompčiņskis vēl novembrī sarunā ar A.Ķeniņu izteicās, ka pie viņa bijusi "īpaša deputācija", kura sūdzējusies par pārestībām Latgalē. Sūtni pārsteidza maršala "uzbudinājums un karstums, ar kādu viņš aizstāvēja poļu prasības labā spārna garā". Viņš pat piedraudējis, ka notikumu attīstība Latgalē var novest pie - starpvalstu konflikta. A.Ķeniņš atbildēja, ka ir pārsteigts, dzirdot šādus vārdus no oficiālas personas un atgādināja premjera L.Skuļska solījumu februārī, ka Latgales jautājumu Polija neizskatīs no muižnieku interešu viedokļa, un brīdī, kad Latvijā tiks pieņemts agrārlikums, Polijas iejaukšanās nebūs iespējama, neaizskarot Latvijas suverenitāti. Turpretī poļu minoritātes tiesības garantē likums par mazākumtautībām. Nepatīkamo sarunu A.Ķeniņš atstāstīja Polijas valdības un Ārlietu ministrijas pārstāvjiem, kā rezultātā sūtniecība no Ārlietu ministra B.Sapehas, J.Pilsudska un prezidenta V.Vitosa saņēma apliecinājumus par V.Trompčiņska toņa un apgalvojumu nepamatotību un subjektī-

vitāti.¹⁷⁶ Ziņas par Seima maršala nepārdomātajiem izteicieniem nokļuva presē. Demokrātiski noskaņotais "Kurjer Poranny" pat uzlika viņam vainu par Viduslietuvas delegācijas izraidīšanu no Rīgas,¹⁷⁷ kas, protams, bija pārspilējums, taču īpaši asi reaģēja sociālistiskais "Robotnik". Ievadrakstā autors, kāds "Sempronius", pārmeta Trompčiņskim galēju reakcionārismu, jo viņš "baidījies" Latvijas pārstāvjus ar neatzišanu tikai tēpēc, ka tā gatavojas realizēt zemes reformu un izteica aizdomas, ka kāds "maršala brālēns" varbūt ir zemes īpašnieks Latgalē, kurem grūti šķirties no saviem īpašumiem. Raksts bija viens no retajiem, kurš 1920. gada Polijas presē aktīvi aizstāvēja Latviju un nosodīja Polijas ārpolitikas veidotājus, kuri nesaprotot nepieciešamību mainīt poļu muižnieku pagātnē apspiesto tautu - ukraiņu, baltkrievu, lietuviešu un latviešu priekšstatu par poļiem kā muižniekiem. Ievadraksta autors aizstāvēja J. Pilsudska politisko kursu, atdodot bez ierunām "neparasti augsti izglītotajai latviešu tautai" to, kas tai neapšaubāmi pieder - Latgali, un gāja vēl tālāk, nosodot "tos, kas ar sabiedrotajiem kaulējušies par latviešu ciemiem Daugavas kreisajā krastā".¹⁷⁸ Tieši apgalvojums par "latviešu ciemiem" vēl arvien strīdīgajā Ilūkstes apriņķa daļā, kopā ar Latgales poļu uztverē citiem diskutabļiem rakstā skartajiem jautājumiem izraisīja asu reakciju. Decembrī anonīmu poļu grupa no Latgales atbildē uz "Robotnik" rakstu centās pierādīt, ka "jaunradušās" tautas (arī latviešu) never līdzināties poļu tautai un nespēj bez Polijas atbalsta pretoties varbūtējam agresīvo kaimiņu spiedienam. Neiztika arī bez sīkiem poļu "vajāšanu"

apprakstiem Latgalē un latviešu naidīgās attieksmes pret Poliju attēlojums.¹⁷⁹

Tūlīt pēc zemes reformas likuma pieņemšanas aktivizējās arī Polijas diplomātiskie pārstāvji. Par jautājuma risināšanu atbildību uzņēmās ģenerālkonsuls A.Lutze-Birks. 28. oktobrī pēc viņa un Somijas konsula iniciatīvas Somijas konsulātā notika apspriede ar Vācijas pārstāvi, kurā tika nolemts sarīkot plašākas konsultācijas ar ieinteresēto valstu pārstāvjiem. 30. oktobrī Dānijas pārstāvniecībā notika Polijas, Somijas, Dānijas, Francijas, Anglijas, Šveices, Beļģijas, Norvēģijas un Zviedrijas konsulu apspriede, kurā tika nolemts iesniegt kopīgu protestu pret "zemes konfiskāciju bez atlīdzības".¹⁸⁰ Pēc tās iesniegšanas Latvijas ārlietu ministra biedrs H.Albats paziņoja, ka reforma pauž Latvijas tautas suverēnu gribu un iekšējās jurisdikcijas jautājumā ārzemniekiem ir vienādes tiesības (tātad arī attieksme pret viņu īpašumiem) ar Latvijas pavalstniekiem.¹⁸¹ Tādējādi diplomātiskā iejaukšanās rezultātus pagaidām neveda un doto apstākļos nevarēja dot, taču zināmu spriedzi Latvijas un Polijas attiecībās ienesa. Toreizējais sūtnis V.Kameņeckis to novērtēja, kā visai lielu.¹⁸²

1921. gada sākumā Latvijas - Polijas turpmākajās attiecībās joprojām palika neskaidrības. Gadu atpakaļ uzsāktā cērīgā sadarbība bija beigusies, valdīje zināms saspīlējums un pat aizvainojums (ko gan abas puses, dažkārt uz savu roku, mēģināja mazināt). V.Kameņeckis, no vienas puses deklarēja, ka Latviju nevar atzīt pirms konvenciju noslēgšanas, no otras, apgalvoja, ka to darīt pagaidām nestāuj rietumu liel-

valstis.¹⁸³ Vienlaicīgi viņš uzstājīgi pieprasīja sevai Ārlietu ministrijai dot atļauju Latvijas atzīšanai, motivējams, ka tas ir galvenais priekšnoteikums turpmākās Polijas ārpolitikas Baltijas virziena sekmīgai attīstībai, tomēr ministrijas un personīgi E.Sapehas nostāja palika nemainīga¹⁸⁴ - viņš arvien ticēja Polijas Parīzes pārstāvniecības situācijas novērtējumam, kas paredzēja, ka Antante pirms attiecīga lēmuma pieņemšanas iepriekš informēs par to Poliju. Tāpēc šie "Antantei vistuvāk esošie" poļu diplomāti ieteica turpināt uzstādīt Latvijai dažādus, Polijai izdevīgus noteikumus. Saņemot šādus novērtējumus no Parīzes, E.Sapeha vienkārši neticēja vai neievēroja pārstāvu ziņojumus un prasības no Rīgas un Tallinas.¹⁸⁵ Tā bija kārtējā Polijas diplomātijas kļūda.

Latvijas un Igaunijas ārlietu ministriem Londonā un Parīzē šajā laikā izdevās panākt zināmu Antantes valstu atlieksmes izmaiņu. Galvenais iemesls bija meklējams, pirmkārt, Francijas un Lielbritānijas nostājas maiņā pret Krievijas jautājumu (pirmā bija zaudējusi cerības uz nekomunistiskas Krievijas ātru atjaunošanu, bet otrā - nostājusies uz tirdzniecisko sakaru ceļu ar Padomju Krieviju, kuras tirgu varēja iekarot arī cauri Baltijas valstīm).

1921. gada 24. janvārī Parīzē darbu uzsāka Antantes Augstākā Padome, kura 26. janvāra sēdē pozitīvi izlēma Latvijas, Igaunijas un Gruzijas "de jure" atzīšanas jautājumu.¹⁸⁶ Raksturīgas bija diskusijas šajā jautājumā. Lielbritānijas ārlietu ministrs vispirms uzstājās pret jauno valstu atzīšanu, taču tad, kad Itālijas ārlietu ministra K.Sforsas

priekšlikumu atbalstīja arī Francijas premjerministrs A.Briāns, tam piekrita arī britu premjers D.Loids Džordžs, un tādējādi Baltijas valstis (izņemot Lietuvu, kuras jautājums netika izskatīts nenoteikto robežu dēļ) tika atzītas "de jure".¹⁸⁷ Tūlīt pēc tam oficiālu atzīšanu paziņoja Somija, Itālija, Lielbritānija, Francija, Japāna un Beļģija.¹⁸⁸

Polijas sūtnis Rīgā V.Kameņeckis, uzzinot par notikušo 27. janvārī plkst. 11.00 (kad Antantes valstu pārstāvji apmeklēja Ārlietu ministriju), darīja visu, lai "izveirītos no katastrofas, par kādu izvērstos Latvijas neatzīšana vienīgi no Polijas puses". Viņš īsi konsultējās ar sūtniecības padomnieku Knollu un sazinājās ar pārstāvi Igaunijā L.Vasiļevski. Pretēji ministrijas instrukcijām (vēl 25.-26. janvāra naktī E.Sapeha norādīja pagaidām neizmantot sūtniecībā esošos atzīšanas aktus) abi sūtni vienojās datēt atzīšanas aktus ar pagājušā gada 31. decembri. Tādējādi V.Kameņeckis un sūtniecības sekretārs J.Baļinskis iesniedza Latvijas Ārlietu ministra biedram H.Albatam aktu 27. janvārī plkst. 13.00. Pēc stundas H.Albats revizitēja V.Kameņeckī sūtniecībā, izsakot oficiālu Latvijas valdības pateicību, bet plkst. 15.00 Polijas sūtniecībā ar pateicību ieradās arī bijušais sūtnis Polijā A.Ķeniņš. 28. janvārī Latvijā un Igaunijā notika tautas manifestācija sakarā ar "de jure" atzīšanu. Lielākā tā bija pie Itālijas un citu rietumvalstu pārstāvniecībām, taču notika arī pie Polijas sūtniecības Rīgā un konsulāta Līspējā.¹⁸⁹ Savukārt 30. janvārī Varšavā, "Eiropas" viesnīcā notika Polijas Ārlietu ministrijas rīkotas

pusdienas Latvijas, Igaunijas un Gruzijas pārstāvjiem (minētās valstis pārstāvēja attiecīgi P.Oliņš, kapteinis Junkurs un kņazs Eristavi). No Polijas puses tajās piedalījās Ārlietu ministrijas Austrumu nodaļas priekšnieks J.Lukašēvičs, viceministrs Dombskis un Ģenerālštāba priekšnieks T. Rozvadovskis, klāt bija arī Somijas sūtnis.¹⁹⁰

V.Kameņeckis, kurš 27. janvārī bija uzņēmies lielu atbildību (ministra E.Sapeha telegramma ar rīkojumu izdarīt atzišanu atnāca ievērojami vēlāk), savu rīcību skaidroja šādi: "Manis iesniegtais atzišanas akts radīja iespēju arī turpmāk saglabāt agrāko draudzīgo attiecību šķietamību. Tomēr tas tika iesniegts par vēlu un nevar tikt vērtēts kā iemesls pateicībai no Latvijas puses, ne arī kā politisks akts no mūsu puses. Tā bija gluži vienkārši ļoti smagas un nepatīkamas situācijas glābšana".¹⁹¹

Tomēr sliktākais vēl bija priekšā. Leikraksta "Kurjer Poranny" korespondents Rīgā Z.Sahnovskis noskaidroja neveiksmīgās atzišanas detaļas un 31. janvārī publicēja sīku aprakstu, minot "sensacionālus sīkumus, kuri atklāj mūsu diplomātijas nespējīgumu, pie tam tā vēl gribēja visu noslēpt". Žurnālists uzsvēra, ka vienīgi Polijas sūtņa "ātrais lēmums" glābis Poliju no kompromitācijas Latvijas valdības priekšā.¹⁹² Polijas Ārlietu ministrijas Preses nodaļa uz to reaģēja, izsūtot visām lielākajām izdevniecībām paskaidrojumu, ka minētais Z.Sahnovska raksts "neatbilst patiesībai". "Kurjer Poranny" redakcija atbildēja ar retorisku jautājumu Ārlietu ministrijai: "Kas zin, vai Preses nodaļa nedarītu labāk, labojot visu to patiesībai neatbilstošo ... informāci-

ju, kuru šajā lietā preses pārstāvjiem sniedza ministrijas ierēdnis Lukašēviča kungs?".¹⁹³

Katrā ziņā pilnīga taisnība bija Polijas Telegrāfa Aģentūras Rīgas biroja vadītājam, kurš 1921. gada aprīlī šādi novērtēja Latvijas atzišanu: "Atzišana ... notika tik nelabvēlīgos apstākļos, ka akta iesniedzēji tika padarīti smieklīgi, Polijas iespaids - ievērojami samazināts, bet latvieši - saērcināti un iedvesta tiem vēl lielāka nepatika pret Poliju".¹⁹⁴

* * *

Laika posmā no 1920. gada jūlija, kad Polijas armija pilnībā atstāja Latvijas teritoriju, līdz 1921. gada janvārim, kad tā beidzot atzina Latvijas valstiskumu "de jure", abu valstu attiecībās bija vairāki momenti, kuri ļoti skaidri atklāja to valdību ārpolitiskos pamatprincipus gan vienai pret otru, gan pret trešajām valstīm, kurām bija liela nozīme stabilitātes saglabāšanā (vai nesaglabāšanā) Baltijas reģionā (Lietuvu un zināmā mērā arī Padomju Krieviju).

Pirmkārt, Latvijas un Polijas samērā krasā nostādņu maiņa, strauji izmainoties militāri-politiskajai situācijai Polijas - Padomju Krievijas attiecībās (pēdējās vēlme par katru cenu panākt pirmās militāru atbalstu, uz ko, protams, pozitīva reakcija nesekoja), un otrkārt, Polijai salīdzinoši labvēlīgā atmosfēra Bulduros sanākušajā Baltijas valstu konferencē (ko gan lielā mērā noteica Latvijas nesaskaņas ar galveno Polijas antagonistu - Lietuvu, kā arī Polijas panākumi padomju frontē) ļoti skaidri parāda abu

pušu noteicošās - politiskās intereses dotajā laikā. Latvijas galvenais mērķis bija neatkarības saglabāšana, neiesaistoties karā Polijas pusē (vēl jo vairāk - karu šķietami zaudējošas Polijas pusē), vienlaicīgi paužot skeidru ieinteresētību Polijas valstiskās neatkarības saglabāšanā apstākļos, kad Sarkanā armija tuvojās Varšavai, labi saprotot, ka Polijas iznīcināšanas gadījumā būs apdraudēta arī Baltijas valstu neatkarība. Šī ieinteresētība gan tika izteikta vienīgi saglabājot pilnīgu neitralitāti un Varšavas kauju laikā noslēdzot miera līgumu ar Padomju Krieviju. No šī brīža neitralitāte tika formāli ievērota ļoti strikti un ne tikai Polijas - Padomju Krievijas, bet arī Polijas - Lietuvas attiecībās.

1920. gada septembrī beidzot šķita, ka ir iespējama vismaz daļēja attiecību noregulēšanās starp Baltijas reģiona valstīm, kā arī Padomju Krieviju. Par to liecināja gan Bulduru konferences pagaidām neratificētie līgumu projekti, gan Rīgā sāktās poļu-padomju miera sarunas (kas deva Latvijai ļoti daudz no propagandas viedokļa), gan poļu-lieutuviešu sarunas par konflikta atrisināšanu. Tomēr notikušā ģenerāļa Želigovska karaspēka akcija Viļņā un sekojošie notikumi izjeuca treuslo līdzsvaru starp Poliju un Lietuvu, turpmākajos mēnešos ieraujot notikumu virpuli arī Latvijai, kā abu minēto valstu tuvāko ziemeļu kaimiņu.

Tieši 1920. gada rudens notikumi parādīja, pirmkārt Latvijas ārpolitikas dienvīdu virziena stratēģiju, komplikētajā situācijā mēģinot noturēties politiskā līdzsvarā starp Poliju un Lietuvu. Apstākļos, kad ar Lietuvu jopro-

jām pastāvēja nopietnas teritoriālas domstarpības, bet no Polijas tika gaidīts atbalsts "de jure" atzīšanas jautājumā, šim līdzsvaram bija tendence nosvērties nedaudz uz Polijas pusi. Kopumā minētā Latvijas nostāja, ar attiecīgiem periodiem raksturīgām īpatnībām saglabājās līdz pat II pasaules karam. Otrkārt, atklājās Latvijas attieksme pret Viļņas jautājumu, kas bija Lietuvas un Polijas nesaskaņu galvenais cēlonis. Tā bija nenoteikta, ar pretenzijām uz neitralitāti, bet faktiski - ārkārtīgi piesardzīga un atsevišķos posmos pat nedaudz divkosīga, daļēji apslēpti izrēdot simpātijas abām pusēm. Pie tam 1920. gadā, minēto apstākļu dēļ, Polijai nedaudz vairāk (ar nosacījumu, ka tā pilnīgi neiznīcinās Lietuvu). Ne bez nozīmes bija arī aprēķins, ka novājināta Lietuva būs vieglāks sāncensis, izšķirot strīdīgo teritoriju piederības jautājumu. Arī turpmākajos gados Latvija formāli ieturēja neitralitāti Viļņas jautājumā, taču faktiski tika atzīta tās atrašanās Polijā. No 30. gadu sākuma uz Viļņu jau brauca sporta, pašvaldību u.c. delegācijas, kas līdz tam netika darīts, un ko Polijas diplomātija novērtēja kā savu panākumu. Viļņā darbojās arī Latvijas konsulāts.

1920. gada rudenī bez Žeļigovska akcijas izraisītajām problēmām Latvijas un Polijas attiecībās dominēja vēl 2 ļoti būtiski jautājumi, kuru risinājumu jāuzskata par neveiksmīgu Polijas diplomātijai - zemes reforma Latvijā un Latvijas valsts "de jure" atzīšana. Pirmajā gadījumā vainīgas bija Latgales poļu muižnieku un atsevišķas poļu diplomātijas aktivitātes, cenšoties panākt priekšrocības poļu tauti-

bas lielajiem zemes īpašniekiem. Otrajā - Polijas ārpolitiskā resore kavēšanās ar Latvijas atzīšanu, ieturot pārspīlētu Antantes orientācijas politiku, kuras rezultātā atzīšanas akts no Polijas puses nāca ar novēlošanos, ievērojami vājinot Polijas orientācijas virzienu gan Latvijas oficiālajās aprindās, gan sabiedriskajās domās.

Sarežģītās politiskās situācijas dēļ reģionā Baltijas savienības ideja jau 1920. gada nogalē cieta pirmo nopietno neveiksmi nosacītajā trīsstūrī Rīga - Kauņa - Varšava (protams, ne bez Somijas u.c. faktoru ietekmes). Tomēr "de jure" atzīšanas akts noslēdza zināmu posmu Latvijas un Polijas attiecībās - šo attiecību pilnīgu noformēšanos. Turpmāk abas valstis tās veidoja jau uz tiesiski pilnīgi vienlīdzīgiem, starptautiski apstiprinātiem pamatiem.

NOBEIGUMS

Latvijas attiecības ar Poliju neatkarības sākuma posmā nebija viendabīgas. Tās var pilnīgi noteikti iedalīt vairākos hronoloģiskos laika posmos un nosacīti - vairākos posmos, katram no kuriem bija raksturīga vienas konkrētas puses noteiktu apstākļu un procesu izraisītā nostāja pret otru pusi un otrādi. Kopumā, kā jau darbā minēts, gan Latvijai, gan Polijai bija raksturīga "vilņveidīga" attieksme vienai pret otru, kas 1919. un 1920. gadā, ņemot vērā kara un pēckara apstākļus reģionā, izpaudās sevišķi strauji un līdz ar to - uzskatāmi. Tikai 1920. gadā vien abu valstu attiecībās bija vērojami vairāki "paisumi" un "bēgumi", kuri galvenokārt saistījās ar attieksmi pret trešajām valstīm, izmaiņām militārajā stāvoklī, Latvijas un Polijas atšķirīgajiem politiskajiem, stratēģiskajiem, ģeogrāfiskajiem un pat zināmā mērā demogrāfiskajiem (poļu minoritātes esamība Latvijā, nepastāvēot kaut cik ievērojamai latviešu minoritātei Polijā) apstākļiem un ar uzskaitītajiem faktoriem saistītajiem politiski-militārajiem mērķiem.

Tie visi atstāja zināmu iespaidu uz tiem procesiem, kas starp abām valstīm aizsākās 1919. gada vasarā un it īpaši rudenī, izejot no abpusējas ieinteresētības. Savukārt to noteica galvenokārt stāvoklis ar vācu-krievu reakcionārajiem spēkiem Baltijas telpā. Latvijas ieinteresētība bija saskatāma skaidri, jo tie tieši apdraudēja valsts neatkarību, bet arī Polijai bija svarīgi neitralizēt reakcionārās Bermonta vācu-krievu daļas. Tādējādi tas kļuva par galveno ieganstu,

lai savstarpēji tuvinātos. Tomēr ir neiespējami aplūkot Latvijas un Polijas attiecības atrauti no kopējās situācijas reģionā un saistības ar trešajām valstīm, no kurām Lietuva un Padomju Krievija atstāja uz Latvijas un Polijas politiku vistiešāko iespaidu. Pie tam, jau minēto valstisko mērķu atšķirības dēļ šis iespaids un reakcija uz to bija atšķirīga un dažkārt - ļoti ievērojami. Savukārt tas kļuva par galveno šķērslī ciešākai sadarbībai (līdz pat politiski-militāras savienības noslēgšanai) starp Latviju un Poliju. Tas pats attiecas uz tās arī nerealizētās Baltijas valstu, Somijas un Polijas savienības idejas attīstību 1920. gadā. Arī tās nerealizācijai lielā mērā par iemeslu bija atšķirīgās potenciālo dalībvalstu politiskās intereses tikko nobeigtā kara apstākļos, un pat pretrunas starp tām.

Sakarā ar to Latvijas-Polijas attiecības 1919. un 1920. gadā neattīstījās Polijas politiski-militārajiem mērķiem pilnībā atbilstoši, kaut arī attīstību nevar nosaukt arī par pilnīgi tiem neatbilstošu. Gluži pretēji - pateicoties labvēlīgiem apstākļiem, kas izraisīja attiecīgu Latvijas rīcību, Polijai izdevās savās interesēs izmantot un zināmā mērā pat veicināt Latvijas-Lietuvas nesaskaņas, savienojoties ar Latvijas armiju, izolēt Lietuvu no Padomju Krievijas, izveidojot kopīgu robežu ar Latviju u.t.t.

Tieši ar kopīgās robežas izveidošanos tika likti zināmi pamati turpmāko gadu sadarbībai starp abām valstīm. Vienlaicīgi ar kopīgo robežu radās priekšnoteikumi Lietuvas neapmierinātībai ar esošo stāvokli, ko vēl vairāk pastiprināja Viļņas konflikts un Latvijas nenoteiktā un dažkārt pat

diezgan divkosīgā nostāja tajā. Ir skaidrs, ka vārda "divkosīgs" lietošana šajā gadījumā ir attaisnojama, kaut arī nevar būt šaubu par to, ka mazu valstu šāda veida politika ir attaisnojama daudz lielākā mērā, nekā lielvalstu vai pat vidēju, neviena īpaši neapdraudētu valstu politika. Jo pirmās ir spiestas dažkārt to piekopt ar mērķi saglabāt savu neatkarību, bet otrās - ar nodomu vai pat konkrētiem plāniem kaut kādā veidā ietekmēt (sliktākā gadījumā - pat vērsties pret valstiskumu) kādu no kaimiņiem.

Tādējādi Latvijas - Polijas un Lietuvas attiecībās 1919. un 1920. gadā ļoti spilgti atklājās tie cēloņi, kas arī turpmākajos šo valstu neatkarības gados neļāva pilnībā vienoties ne savstarpēji, ne ar citām Baltijas reģiona valstīm, izveidojot samērā spēcīgu politiski-militāru savienību, kas spētu ja ne novērst, tad vismaz ievērojami ietekmēt, tos izmainot, 1939. un 1940. gada notikumus Ziemeļaustrumeiropā un Eiropā kopumā.

LITERATŪRAS NORĀDES, AVOTI UN PIEZĪMES

AVOTI UN LITERATŪRA

- ¹ Документы и материалы по истории советско-польских отношений. - Т. II. - Москва, 1964. - 717 стр.
- ² Deruga A. Nieznane dokumenty do dziejów polityki wschodniej Polski 1918-1919. // Z dziejów stosunków polsko-radzieckich. - T. VI. - Warszawa, 1970. - s. 231-246; Dokumenty z dziejów polskiej polityki zagranicznej 1918-1939. - T. I. - Warszawa, 1989. - s. 540; Tajne rokowania polsko-radzieckie w 1919 r. - Warszawa, 1986. - s. 413.
- ³ Piłsudski J. Pisma zbiorowe. - T. V. - Warszawa, 1937. - s. 297.
- ⁴ Sasiedzi wobec wojny 1920 roku. - Londyn, 1990. - s. 324.
- ⁵ Donass F. Politiskos krustceļos. - J.Šķirmanta apgāds, 1969. - 163 lpp.
- ⁶ Zariņš K. 35 gadi Latvijas valsts darbā. // Latviešu Almanahs 1954. gadam. - Londona, 1953. - 66.-92. lpp.
- ⁷ Cielēns F. Laikmetu maiņā. - 2. sēj. - Lidingö, 1963. - 510 lpp.
- ⁸ Radziņš P. Latvijas atbrīvošanas karš. - II d. - R., 1922. - 148 lpp.
- ⁹ LKMF, Paulockis A. 3. bruņotā vilciena kaujas apraksts par laiku no 3. līdz 20. janvārim 1920. g.; Antens P. Pārskats par Telegrāfa un telefona rotas darbību laikā no 1919. g. XI - 1921. g. IV; Artum-Hartmanis A. Zemgales

divīzijas atsevišķā eskadrona vēsture.

- 10 LKMF, 12. Bauskas kājnieku pulka vēsture; Kalniņš T. Īss pārskats par 10. Aizputes pulka nodibināšanu, formēšanos un kara darbības gaitām atbrīvošanās cīņu laikmetā 1919. un 1920. g.; Caunītis O. Vēsturisks pārskats par 2. Ventspils kājnieku pulka nodibināšanos, formēšanos un kara darbības gaitām Latvijas atbrīvošanās cīņu laikmetā.
- 11 2. Ventspils pulks. - Liepāja, 1936. - 422 lpp.; Lavenieks J. Bruņoto vilcienu pulks. - Izdevusi V.Laveniece, 1971. - 186 lpp.; Jātnieku pulks 10 gados. - R., 1929. - 72 lpp.; 9. Rēzeknes k.p. gaitas. No 1919. 9. VIII - 1922. 9. VIII. - R., 1923. - 220 lpp.; 3. Jelg. k.p. 1919. 16. VIII - 1929. - 3. Jelg. k. p. izdevums, 1929. - 267 lpp.
- 12 Apsītis A. Latgales atbrīvošana. // Atbrīvošanās kara vēsture. / Virsred. M.Peniķis. - R., b. g. - 256.-325. lpp.
- 13 Latvijas armija 20 gados. - R., 1940. - 217.-236. lpp.
- 14 Strautnieks Ž. Kāda jātnieka atmiņas. // Kara Invalīds. - Nr. 30. - 1985. - 55.-60. lpp.
- 15 Latvijas iekšējās drošības nostiprināšanas vēsture. 1918-1925. - R., 1925. - 203 lpp.
- 16 Počs K. Sanitāra kordona valgos. - R., 1971. - 261 lpp.; Počs K. Pretpadomju Polijas-Baltijas valstu savienības jautājums buržuāziskās Latvijas ārpolitikā 1920.-1923. g. // Latvijas PSR Zinātņu Akadēmijas Vēstis. - 1966. - Nr. 1. - 21.-30. lpp.

- 17 Sīpols V. Slepēnā diplomātija. - R., 1965. - 258 lpp.
- 18 Andersons E. Latvijas vēsture 1914-1920. - Daugava, 1967. - 755 lpp.; Andersons E. Saucensība par Daugavpili. // Daugavas Vanagu Mēnešraksts. - 1965. - Nr. 2. - 46.-51. lpp.; Andersons E. Latvijas vēsture 1920-1940. - Daugava, 1982. - 704 lpp.
- 19 Smigļy-Rydz E. Teicams karavīrs; Miškovskis A. Iz manām atmiņām no Latvijas. // Ģenerālis Jānis Balodis. Atmiņu krājums. - R., 1931. - 68.-69.; 70.-75. lpp.
- 20 Wasilewski L. Józef Piłsudski. Jakim go znałem. - Warszawa, 1935. - s. 235.
- 21 Sk., piemēram: Wasilewski L. Wschodnia granica Polski. // Bellona. - T. XVII. - zesz. 2. - 1925. - s. 125-137.
- 22 Kamieniecki W. Polityka Bałtycka. // Przegląd Współczesny. - T. XVI. - 1922. - s. 265-281.
- 23 Sołtan W. Polska a Łotwa. // Przegląd Narodowy. - 1919. - zesz. 5. - s. 564-569.
- 24 Dowgiałło W. Inflanty Polskie. // Przegląd Dyplomatyczny. - 1919. - Nr. 1. - s. 29-36.
- 25 Studnicki W. Zarys państw bałtyckich. Finlandja, Łotwa i Estonja. - Warszawa, 1924. - s. 188.
- 26 Cynarski J. Łotwa współczesna. - Warszawa, 1925. - s. 160; Cynarski J. Łotwa. // Bellona. - T. XIX. - zesz. 1. - 1925. - s. 1-23; Krzesławski J. Stosunki polsko-Łotewskie. - Kraków, 1925. - s. 18; Krzesławski J. Polacy na Łotwie. // Rząd i Wojsko. - 1920. - 25 IV; J.K. Życie ko-

- lonji polskiej w Rydze. // *Nasz Kraj*. - 1920. - 1 VII.
- 27 Maliszewski E. *Polacy na Łotwie*. - Kraków, 1922. - s. 35 u.c.
- 28 Borkiewicz A. *Dzieje 1-go pułku Legjonów*. - Warszawa, 1929. - s. 1127.
- 29 Bebris R. *Daugavpils atbrīvošana 1920. gada 3. janvārī*. // *Militārais Apskats*. - 1935. - Nr. 2. - 214.-229. lpp.
- 30 Bąbiński K. *Zarys historii wojennej 5-go pułku Legjonów*. - Warszawa, 1929. - s. 83; Skarbek E. *Zarys historii wojennej 6-go pułku Legjonów*. - Wilno, 1937. - s. 40; Markiewicz F. *Zarys historii wojennej 7-go pułku Legjonów*. - Warszawa, 1928. - s. 38; Witkowski S. *Zarys historii wojennej 23-go pułku piechoty*. - Warszawa, 1928. - s. 27; Lewicki R. *Zarys historii wojennej 1-go pułku artylerii polowej Legjonów*. - Warszawa, 1929. - s. 56; Staniewicz W. *Zarys historii wojennej kompanii telegraficznej 1 dywizji piechoty Legjonów*. - Wilno, 1930. - s. 15.
- 31 Kutrzeba T. *Wspomnienia żołnierskie w dzień święta niepodległości Łotwy*. // *Przegląd Współczesny*. - 1927. - T. XX. - s. 113.-120.
- 32 LK. - 1933. - 3. I.
- 33 Dąb - Biernacki S. *Grupy oporowe w świetle działań pierwszej dywizji piechoty legjonów*. // *Bellona*. - 1922. - T. VIII. - zesz. 3. - s. 230-246.
- 34 Broniewski W. *Pamiętnik 1918-1922*. - Warszawa, 1984. -

- s. 351. Broņevskis citēts arī: Leżeński C. Kwetera 139. Opowieść o marszałku Rydzu - Smiglym. - Lublin, 1989. - s. 135-136.
- 35 B.S. Jakeśmy Dźwińsk zafasowali. // ŻP. - 1921. - 31 VII, 7 VIII; Merwin B., Wzięcie Dźwińska. // NK. - 1920. - 14, 15, 16, 17 I; Pocij S. Walki 1 baonu 5 p.p. za Dźwiń. // ŻP. - 1920. - 10 III.
- 36 Kampania "Zima". // Polska Zbrojna. - 1938. - 1, 3 I; Daugavpils ieņemšanas operācija 1920. gada 3. janvārī poļu militārpresses apgaismojumā. // Militārais Apskats. - 1938. - Nr. 2. - 250.-260. lpp.
- 37 Dyneburg, Dźwina. // EW. - T. II. - Warszawa, 1932. - s. 408-412, 476-481; Inflanty. // EW. - T. III. - Warszawa, 1933. - s. 525-527.
- 38 Szeptycki S. Front Litewsko-Białoruski. 10 marca 1919 - 30 lipca 1920. - Kraków, 1925. - s. 124; Berbecki L. Pamiętniki Generała broni Leona Berbeckiego. - Katowice, 1959. - s. 288.
- 39 Łossowski P. Stosunki polsko-litewskie w latach 1918-1920. - Warszawa, 1966. - s. 413.
- 40 Łossowski P. Łotwa nasz sąsiad. - Warszawa, 1990. - s. 63.
- 41 Łossowski P. Wydarzenia militarne i polityczne wojny 1920 roku na ziemiach północno-wschodnich. // Wojna Polsko - Sowiecka 1920 roky. - Warszawa, 1991. - s. 41-58; Nic nie dzieli - wszystko łączy. // Polska Zbrojna. - 1992. - 21-23 II; Ustanowienie stosunków Polski z Estonią

- w latach 1918-1921. // Z dziejów polityki i dyplomacji polskiej. - Warszawa, 1994. - s. 197-209.
- 42 Skrzypek A. Związek Bałtycki. - Warszawa, 1972. - s. 309.
- 43 Skrzypek A. Zagadnienie polsko-łotewskiej konwencji wojskowej. // Z dziejów stosunków polsko - radzieckich. - T. VI. - Warszawa, 1970. - s. 217-230.
- 44 Juzwenko A. Postawa Polski wobec akcji Von Der Goltza i Bermond-Ławajowa w krajach Bałtyckich w 1919 roku. // Komunikaty Mazursko-Warmińskie. - 1969. - Nr. 4. - s. 571-580.
- 45 Giza A. Latvijas un Polijas attiecības 1919. un 1920. gadā. // Latvijas Vēsture. - 1992. - Nr. 1. - 14.-17. lpp.
- 46 Karpus Z. Działalność gen. Stanisława Bułak-Balachowicza i jego oddziału w Polsce podczas wojny 1920 r. - Białystok, 1990. - s. 1-13.
- 47 Pobóg-Malinowski W. Najnowsza historia polityczna Polski 1864-1945. - T. II. - Londyn, 1956. - s. 665.

I. n o d a ļ a. LATVIJAS UN POLIJAS STARPVALSTU
ATTIECĪBU NODIBINĀŠANĀS

- ¹ AAN, Kod, t. 2, s. 7.
- ² Turpat. - Akta L.Wasilewskiego, t. 30, s. 113; Skrzypek A., 1972. - s. 28.
- ³ Deruga A., 1970. - s. 241, 244. Par Polijas attiecībām ar Igauniju sk.: Żossowski P., 1994. - s. 197-199.
- ⁴ Wasilewski L., 1935. - s. 174, 176. Pilsudskis par Baltijas valstīm interesi izrādīja arī agrāk, piemēram, sarunā ar V.Baranovski Varšavā 1919. gada 7. februārī. - Baranowski W. Rozmowy z Piłsudskim. 1916 - 1931. - Warszawa, 1990. - s. 137.
- ⁵ AAN, Kod, t. 1, s. 43.
- ⁶ Turpat. - Akta L.Wasilewskiego, t. 30, s. 114.
- ⁷ Wasilewski L., 1925. - s. 126-127; Dmowski R. Polityka polska i odbudowanie państwa. - Warszawa, 1988, t. 2. - s. 307, 315-317 (ja 1918. gada 8. oktobrī memoriālā ASV prezidentam R.Dmovskis pamatoja nepieciešamību iekļaut Liepāju "autonomā Lietuvā Polijas sastāvā" ar faktu, ka caur to iet tirdzniecības ceļi un osta nepieciešama "sekmiņgai attīstībai", tad 1919. gada 3. marta notā konferencē teikta, ka Polijas robežai jābūt ziemeļos no Liepājas ģeogrāfisku un ekonomisku apsvērumu dēļ, bez tam "puse Liepājas iedzīvotāju ir poļi un lietuvieši", kas pilnīgi neatbilda patiesībai). R.Dmovska uzskatiem par Latvijas zemju aneksiju, balstoties uz piederību Polijai pirms

1772. gada, nepiekrīta valdība un personīgi J. Pilsudskis.
- ⁸ APAN, Świerzbinski M. Martyrologia Inflant Polskich. - s. 67.
- ⁹ Vladislavs Soltans dzimis 1870. gadā Tverē, kur viņa tēvs bija izsūtīts no Latgales kā 1863. gada sacelšanās dalībnieks. Beidza Tērbatas universitāti. 1899.-1911. g. zvērināts advokāts Rīgā un Pēterburgā (aizstāvis vairākās politiskās latviešu revolucionāru prāvās). No 1919. g. Varšavas vojevoda, 1923.-1924. g. iekšlietu ministrs, 1924.-1928. g. atkal Varšavas vojevoda. - Łoza S. Czy wiesz kto to jest? - Warszawa, 1938. - s. 684; Wasilewski L., 1935. - s. 195.
- ¹⁰ AAN, Kod, t. 2, s. 41-44.; Pēc atgriešanās V. Soltans labvēlīgā rakstā analizēja latviešu tautas vēsturi, zemes ģeogrāfiju un ekonomisko stāvokli (uzsverot tā izdevīgumu), poļu minoritātes stāvokli, īpaši uzsverot nepieciešamību noslēgt savienību ar Latviju. - Soltan W., 1919. - s. 564-569.
- ¹¹ Pastāvēja vairākas iespējas: L. Vasiļevskis varēja kļūt par pārstāvi Somijā, Igaunijā un Latvijā, **atstāties** Varšavā vai braukt uz Igauniju un Latviju. - Wasilewski L. Józef Pilsudski ... - s. 194-195.
- ¹² Wasilewski L., 1935. - s. 197-199.
- ¹³ LS. - 1920. - 25. VII, 5. VIII; BZ. - 1920. - 5. VIII.
- ¹⁴ Skrzypek A., 1972. - s. 32.
- ¹⁵ Aleksandrs Lutze-Birks dzimis 1878. gadā Rīgā, tirgotāja

ģimenē. Turpat beidzis ģimnāziju un 1900.-1905. g. studēja RPI, vēlāk - Cīrihē un Ļvovā, kur 1912. g. beidza Politehnisko institūtu. Strādāja Šveicē un Ļvovā. Darbojās Poļu Sociālistu partijas kaujas organizācijā. 1920.-1923. g. konsuls Latvijā. Apbalvots ar Latvijas Triju zvaigžņu III šķiras ordeni. - *Ļoza S.*, 1938. - s. 437; *AAN, Akta L.Wasilewskiego*, t. 41, s. 17.

¹⁶ *AAN, Akta L.Wasilewskiego*, t. 41, s. 11.

¹⁷ *Turpat.* - *Kod*, t. 2, s. 103.

¹⁸ Aleksandrs Miškovskis dzimis 1892. gadā. I pasaules karā - poļu Leģionu daļās. 1919.-1921. g. militārais atašejs Latvijā, vēlāk - virsnieks Ģenerālštābā un kājnieku daļās. No 1929. g. diplomēts pulkvedis, 7. divīzijas kājnieku komandieris, divīzijas komandiera palīgs. Pēc kara - rietumos. Lāčplēša Kara ordeņa III šķiras, Triju zvaigžņu ordeņa II šķiras kavalieris (pēdējo viņš saņēma, 1935. gada 3. janvārī viesojoties Daugavpilī, sakarā ar tās atbrīvošanas gadadienu). - *Rocznik Oficerski.* - Warszawa, 1923-1924; 1928; 1932; *LVVA*, 1303. f., 7. apr., 1. l.

¹⁹ *Skrzypek A.*, 1970. - s. 218.

²⁰ *Pobóg-Malinowski W.*, 1956. - s. 194.

²¹ *Miškovskis A.*, 1931. - 71. lpp.

²² *LS.* - 1920. - 3. IX.

²³ *AAN, Kod*, t. 2, s. 103.

²⁴ *K.Spāde* delegācijā tika iekļauts pēc *K.Zariņa* personīga

lūguma, jo tikko bija atgriezies no Polijas un pazina turienes apstākļus.

- 25 AAN, Akta L.Wasilewskiego, t. 41, s. 29 (tulkojums no Sīmansona angļiski rakstītās pavēles kapteinim Asmanam).
- 26 Zariņš K., 1953. - 73.-75. lpp.; LS. - 1919. - 17. IX; AAN, Kod, t. 2, s. 103-104.
- 27 Skrzypek A., 1972. - s. 42-43; Zossowski P., 1990. - s. 8.
- 28 Staņislavs Prus-Boguslavskis devās uz Baltiju kā sakaru virsnieks pie Latvijas un Igaunijas valdībām.
- 29 Zariņš K., 1953. - 75.-76. lpp.
- 30 LS. - 1919. - 25. IX; BZ. - 1919. - 26. IX.
- 31 Zariņš K., 1953. - 76. lpp.
- 32 Vēlākā Latvijas - Polijas (mūsdienās Latvijas - Lietuvas) robežstacija.
- 33 Vienlaicīgi Drūjai cauri Opsai un Braslavai uzbruka 5. Leģionu pulks.
- 34 A.Daumanis 1920. gada 1. augustā krita kaujā ar Polijas armiju pie Brestļitovskas, kā padomju 10. divīzijas komandieris.
- 35 EW. - T. 2. - s. 408-409.
- 36 Andersons E., 1965. - 49. lpp.; Andersons E., 1967. - 557. lpp.; Borkiewicz A., 1929. - s. 259-272 (šeit teikts, ka "palīgā bolševiku 4. divīzijai bija ieradusies latviešu-igauņu izlases brigāde", karavīri tajā bijuši pārsve-

rā liela augums, labi apgādāti, labprāt gāja kaujā. Ne-
ga cepuru vietā nēsājuši zaļas auduma cepures); Skar-
bek E., 1937. - s. 17-18; Latvijas atbrīvošanās kara
vēsture. / red. M. Peniķis. - 2. daļa. - R., b.g. -
29. lpp.; Latviešu strēlnieku vēsture (1915-1920). -
Rīga, 1970. - 352. lpp.

37 Borkiewicz A., 1929. - s. 277, 279.

38 Bąbiński K., 1929. - s. 41-42; EW. - T. 2. - s. 478-
479; Gazeta Polska. - 1919. - 17. IX; ŻP. - 1919. -
24. IX; Latviešu strēlnieku vēsture. - 353. lpp.

39 Vjatas upe-Daugavas kreisā krasta pieteka.

40 Nesen no Francijas atvestajā Hallera armijas 1. Tanku
pulkā vairākums komandējošā sastāva bija Francijas armi-
jas virsnieki. Arī pie Daugavpils tika ievainoti vairā-
ki francūži. - Piwoszczyk M. Zarys historii wojennej
1-go pułku czołgów. - Warszawa, 1935. - s. 20-30;
Jeżewski B. Udział czołgów w akcji pod Dźwińskiem. //
Przegląd wojskowo-techniczny. - T. V, zesz. 4. - 1929. -
s. 738-747; Kochutnicki W. Przeszłość bojowa naszych
czołgów w świetle krytyki. // Przegląd Wojskowo-
techniczny. - T. IV, zesz. 6. - 1928. - s. 243-249.

41 Sīkāk sk.: Andersons E., 1967. - 557.-558. lpp.

42 KL. Historia pułków i bataljonów saperkich w latach
1918-1928. // Przegląd Wojskowo-techniczny. Saper. -
T. IV. - zesz. 6. - 1928. - s. 406-407, 345-346;
Wejtko T. Zarys historii wojennej 3-go pułku saperów
wileńskich. - Warszawa, 1932. - s. 5; Polska w pierście-

niu prób i ognia. Rok 1918-1926. - Warszawa, 1933. - s. 139 (šeit norādīts, ka 27.-28. septembra kaujā poļi zaudēja 123 kritušos un 371 ievainoto); Bąbiński K., 1929. - s. 42; Pomarański S. Zarys historii wojennej 1-go pułku piechoty Legjonów. - Warszawa, 1931. - s. 54-56; Szatner Z. Zarys historii wojennej 9-go pułku piechoty Legjonów. - Warszawa, 1928. - s. 15-16; Skarbek F., 1937. - s. 19 (par godu Daugavpils kauju pieminai pulka karogā tika ierakstīts: "Dynaburg 27 IX 1919"); Lewicki R., 1929. - s. 25; Borkiewicz A., 1929. - s. 985-1029; Zaufał W. Zarys historii wojennej 3-go pułku artylerii ciężkiej im. króla Stefana Batorego. - Warszawa, 1930. - s. 12-13; Herzog S. Historia wojenna 5 pułku artylerii ciężkiej. - Warszawa, 1930. - s. 31 (par bijušā 1. smagās artilērijas pulka 1. divizionā kaujām pie Daugavpils); CAW, 400. I. 495 (Piotrowski K. 6. p.p. Leg. Epizod bojowy z walk o Dźwińsk we wrześniu 1919 r.), 1893 (Riegert J. Przebieg bitwy pod Dyneburgiem w miesiącu wrześniu 1919 roku) - lapas nav numurētas; NK. - 1919. - 2 X; ŻP. - 1919. - 26. XI.

⁴³ Witkowski S., 1928. - s. 13 (pulks 18. novembrī Dervanišķos svinīgi saņēma Lubļinas pilsētas dēvāto pulka karogu); Markiewicz F., 1928. - s. 11; Targowski M. Zarys historii wojennej 8-go pułku piechoty Legjonów. - Warszawa, 1928. - s. 18.

⁴⁴ JZ. - 1919. - 17. IX, 2., 3. X; LS. - 1919. - 27. IX; BZ. - 1919. - 2., 3., 4. X; BV. - 1919. - 2., 7. X.

- 45 JZ. - 1919. - 8. X.
- 46 Par Bermonta darbības bīstamību rakstīja arī nacionāldemokrātu laikraksts "GP". - 1919 - 4 X.
- 47 Juzwenko A., 1969. - s. 571, 576.
- 48 Bažu pamatotību pierāda arī poļu avoti. A.Juzvenko raksta, ka J.Pilsudskis uzskatīja vāciešu piedalīšanās faktu Bermonta akcijā par iespēju Polijai sākt Baltijas valstīs, un it īpaši Lietuvā, bruņotu darbību, kas atvieglotu "izvest dzīvē savas politiskās koncepcijas" - Juzwenko A., 1969. - 577.
- 49 Zossowski P., 1966. - s. 180; V.Pobug-Maļinovskis raksta, ka priekšlikumu izmantot Baltijā Polijas karaspēku Parīzē izteica Ž.Klemanso, un sākotnēji tam piekrita arī D.Loid-Džordžs, 15. septembrī tika pieņemts lēmums, kas noteica Polijas armijas izmantošanu gadījumā, ja vācu spēki neatstās Baltiju labprātīgi, tomēr vēlāk Padome to atcēla, pakļaujoties ASV prasībai (arī Anglija mainīja savu sākotnējo nostāju). - Pobóg-Malinowski W., 1956. - s. 194.
- 50 Gazeta Polska. - 1919 - 20 IX, 3 X (ievadrakstu autors bija Latvijai labvēlīgais žurnālists T.Svencickis); Pilsudski J., 1937. - s. 108, 109-111. ("Times" interviju nopublicēja 16. oktobrī.)
- 51 JZ. - 1919. - 22., 23. IX.
- 52 BZ. - 1919. - 6. IX.
- 53 LS. - 1919. - 13. XI.

- 54 LVVA, 1313. f., 1. apr., 35. l., 75. lp.
- 55 Bronisłavs Boufals dzimis 1874. gadā. Studējis tiesības Varšavā, Pēterburgā, Heidelbergā, Parīzē un Oksfordā. Bija Pēterburgas universitātes docents. I pasaules karā - virsnieks Krievijas armijā, no 1917. gada - 1. Poļu korpusā. Pētījis Baltijas likumdošanu, vairākkārt apmeklēja Rīgu un Tērbatu pirms kara. Latgalē no 19. gadsimta dzīvoja Boufalu ģimenes atzars. 1919.-1920. g. sūtnis Latvijā un Igaunijā. 1923. g. atbrīvots no darba ĀM. 1924.-1927. g. Lubļinas Katolu Universitātes, vēlāk Polijas Brīvās universitātes profesors. - BZ. - 1919. - 2. XI; Zaptos J. Organizacja, personel i funkcjonowanie polskiego Ministerstwa Spraw Zagranicznych w latach 1918-1939. // Z dziejów polityki i dyplomacji Polskiej. - Warszawa, 1994. - s. 335; APAN. - Świerzbinski M. - s. 49, 79 (Svežbiņskis B. Boufalu nicīgi dēvē par "veterinārijas profesoru no Galīcijas" bez diplomātiskām dotībām).
- 56 Skrzypek A., 1972. - s. 33, 40; AAN, Kod, t. 2, s. 79.
- 57 Nav pareiza apgalvojums, ka Meierovics kategoriski atteicies nosūtīt delegāciju uz Viļņu tādēļ, ka Latvija uzskatījusi to par Lietuvas pilsētu.
- 58 AAN, Akta L. Wasilewskiego, t. 41, s. 19, 23.
- 59 Vēl 4. oktobrī Meierovics A. Lutze-Birkam teica, ka delegācija izbrauks tikai ap 10. oktobri. - AAN, Akta L. Wasilewskiego, t. 41, s. 19.

- 60 LVVA, 5601. f., 1. apr., 1828. l., 4. lp.
- 61 NK. - 1919 - 9 X.
- 62 JZ. - 1919. - 7. X, 24. XII; LS. - 1919. - 26. X;
LVVA, 2574. f., 3. apr., 17. l., 507. lp.
- 63 LVVA, 6033. f., 1. apr., 406. l., 1. lp.
- 64 GW. - 1919 - 7 X (avīze ziņoja, ka delegācija ierodas pie Polijas valdības "ar plašām politiskām, militārām un tirdznieciskām pilnvarām").
- 65 LVVA, 6033. f., 1. apr., 406. l., 4. lp.
- 66 Turpat. - 1313. f., 1. apr., 35. l., 35. lp.
- 67 Документы и материалы... - 356 стр.; BZ. - 1919. - 26. X;
KL. - 1920. - 13. II; Pobóg-Malinowski W., 1956. - s. 191.
- 68 LS. - 1919. - 31. X.
- 69 LVVA, 6033. f., 1. apr., 22. l., 1.-2. lp.
- 70 Turpat. - 1313. f., 1. apr., 35. l., 23. lp. Pēc tam, kad poļu solījumu neuzbrukt Lietuvai apstiprināja Anglijas misija Kauņā, no Daugavpils frontes tika atvilkti Lietuvas armijas 1. kājnieku pulks, Papevežas un Marianpoles bataljoni, atstājot tikai 2. kājnieku pulku. - CAW, WBN, 341. 1. 155.
- 71 GW. - 1919 - 21 X.
- 72 Łossowski P., 1990. - s. 9; LVVA, 2570. f., 2. apr., 18. l., 3. lp.; JZ. - 1919. - 28. X.
- 73 Daži poļu laikraksti ziņoja, ka ar Meierovicu Varšavā ie-

radies arī J.Zēlītis, bet starp pavadītājiem bijis arī kāds Gureckis - GW. - 1919 - 21 X.

- 74 LVVA, 1313. f., 1. apr., 35. l., 51. lp.; 2570. f., 2. apr., 18. l., 5.-6. lp.; LS. - 1919. - 26., 31. X.
- 75 JZ. - 1919. - 28. X (laikraksts publicēja Z.Meierovica stāstījumu, kurā tas apgalvo, ka Pilsudskis pieņēmis viņu jau iebraukšanas dienas vakarā. Turpretī saskaņā ar poļu avotiem, Pilsudskis latviešus pieņēma tikai reizi - 22. oktobrī. Šķiet, ka avīzē nepareizi atstāstīts Meierovica teiktais); Wasilewski L., 1935. - s. 209-211; Сегодня. - 1919 - 4 X1; Варшавская Речь. - 1919. - 28 X.
- 76 Wasilewski L., 1935. - s. 212; M.Hartmanis 4. novembrī ziņoja: "Lūdzām vācu patronas un tūliņ dabūjām. Lūdzām flintes, pat necerējām dabūt - arī dabūjām. Palikuši drošāki, lūdzām lielgabalus un arī tos mums apsolīja. Visu par velti, bez maksas". - LVVA, 6033. f., 1. apr., 24. l., 2. lp.
- 77 LVVA, 2575. f., 15. apr., 11. l., 81. lp.; 6033. f., 1. apr., 25. l., 25. lp. (transporta nonāca Latvijā vēl 1919. gada decembrī); Latvijas atbrīvošanās kara vēsture. - 256. lpp.
- 78 Wasilewski L., 1935. - s. 212; Zossowski P., 1992.
- 79 JZ. - 1919. - 28. X (šeit kara lietu ministrs nepareizi nosaukts par Ļeņicki).
- 80 LS. - 1919. - 28. X.
- 81 Bermonta ieņemtajos apgabalos izveidotā krievu civilpār-

valdes institūcija ar kņazu Volkonski priekšgalā.

- 82 Juzwenko A., 1969. - s. 579.
- 83 CAW. - Teki LaudanĶakiiego. - 440. 12/2-3. - s. 292-295.
- 84 Robotnik. - 1919 - 9 X, 19 X (ievadrakstu autors bija J.M.Borskis).
- 85 Gazeta Polska. - 1919. - 17, 18 X. 29. oktobra numurā bija uzsvērts, ka "gandrīz visa poĶu sabiedriskā dome ir sapratusi Bermonta briesmas un nostājusies Latvijas pusē".
- 86 GM. - 1919 - 25 X.
- 87 GW. - 1919 - 10 X; 11. novembrī tika publicēta ziņa, ka Jelgavā pie Bermonta ieradušies ebreju sabiedrības pārstāvji un lūguši atļauju veidot ebreju bataljonu, kam "pulkvedis ar prieku piekritis"; Arī 29. decembrī bija publicēts garš, Latvijai labvēlīgs avīzes Parīzes speciālkorespondenta K.Smogoževska raksts par Latvijas vēsturi, strēlnieku kaujām pasaules karā, brīvības cīņām un aktuālo politisko situāciju.
- 88 Gazeta Polska. - 1919 - 25 X.
- 89 Robotnik. - 1919 - 29 X; Gazeta Polska. - 1919 - 31 X.
- 90 LVVA, 2574. f., 3. apr., 13. l., 234. lp.; LS. - 1920. - 4. II.
- 91 V.Turovskis vēlāk par to saņēma "Virtuti Militari" ordeni (ŽP. - 1923 - 2 IX).
- 92 Mączewski P. Misya kap. A.Myszkowskiego. // Tygodnik

Ilustrowany. - 1920. - Nr. 16. - 17 IV; BZ. - 1919. - 21. IX.

- 93 Bermonta uzbrukuma sākumā no Latvijas pienēca ļoti neprecīzas ziņas par tā gaitu. Vēl 15. oktobrī Polijas Telegrāfa Aģentūra saņēma ziņu no Stokholmas, ka Latvijas armija un valdība "pēc sīvām cīņām un Daugavas tiltu uzspridzināšanas atstājusi Rīgu". - NK. - 1919 - 16 X; AAN, MSZ, t. 5197, s. 21.
- 94 Pobóg-Malinowski W., 1956. - s. 196. Autors kļūdaini apgalvo, ka Bermonta spēki sākuši atkāpties tāpēc, ka saņemta ziņa par iespējamu poļu uzbrukumu to aizmugurei. Vēlāk Bermonta neesot varējis atkāpšanos apturēt. Vispār Polijā, blakus izteiktām simpātijām, bija vērojama neticība "mazās" Latvijas armijas spējām. Ģenerālštābs 1. novembra situācijas novērtējumā teikts: Bermonta neveiksmes cēloņi acīmredzot jāizskaidro ar "krievu un vācu karavīru nevēlēšanos karot ar latviešiem", jo viņa pārsvars bijis milzīgs (vienlaicīgi gan uzsverot, ka galvenais nopelns tā sakāvē - "varonīgajām" latviešu daļām, kurām pievienojušies visi Rīgas iedzīvotāji, arī sievietes un bērni). 1. decembrī Latvijas armijas ātrā virzīšanās uz priekšu izskaidrota ar to, ka tā laikam sakritusi ar "Kurzemes evakuācijas sākumu". - AAN, Sztab Główny, t. 616/5, s. 43, 45.
- 95 Miškovskis A., 1931. - 70.-71. lpp.; Mączewski P., 1920; JZ. - 1919. - 17. X; LS. - 1919. - 17. X; BZ. - 1919. - 5., 18. X. Iespējams, ka Miškovskis, minot Tallinu kļūdījās, un pilots tika nogādāts uz franču kuģiem pie Rīgas.

- 96 AAN. - MSZ. - t. 5197. - s. 30.
- 97 LS. - 1919. - 7. XI.
- 98 Turpat. - 1919. - 9. X; BV. - 1919. - 30. X; BZ. - 1919. - 2. XI; СЕГОДНЯ. = 1919 - 2 XI.
- 99 Zossowski P., 1990. - s. 9; Skrzypek A., 1972. - s. 38; AAN, Kod, t. 2, s. 80 (Boufalam bija jācenšas "izjaukt krievu - vācu kombinācijas").
- 100 СЕГОДНЯ. - 1919 - 2 XI; Arī poļu korespondents J.Kuncevičs, intervējot Z.Meierovicu oktobrī, uzdeva jautājumu par zemes reformu, un pats uzsvēra, ka tai jābūt realizētai bez "liekiem sirdsapziņas pārmetumiem", ņemot vērā "vācu baronu" attieksmi pret Latviju. Toreiz tieši Z.Meierovics bija tas, kurš apgalvoja, ka tiks ievērotas abu pušu intereses - Latvijai atpērkot zemi no muižniekiem. - Gazeta Polska. - 1919 - 25 X.
- 101 LVVA, 2574. f., 3. apr., 13. l., 227. lp.
- 102 AAN, MSZ, t. 5197, s. 38; LS. - 1919. - 18. XI.
- 103 LVVA, 2574. f., 3. apr., 13. l., 242. lp.
- 104 AAN, Akta L.Wasilewskiego, t. 43, s. 25.
- 105 APAN, Djarjusz M.S.Kossakowskiego, t. 4., cz. II, s. 288.
- 106 Pārmetums nebija taisnīgs, kaut gan nevar noliegt, ka Boufals atļāvās solus, kas pilnībā neatbilda Polijas interesēm, taču tos izraisīja tieši viņa pārliedzīgā centība, nevis simpātijas pret Latviju. Neapmierinātību

ar Boufalu izsauca pirmām kārtām tas, ka Latgales muižnieku uzskati bija vēl reakcionārāki, nekā viņa. 1920. gada oktobrī Poļu Inflantiešu savienība uzsvēra, ka Boufals, 1919. gadā ierodoties Rīgā, atteicies iesniegt Latvijas valdībai projektu, kas nodrošinātu "poļu zemes īpašumu" neaizskaramību un kategoriski pieprasījis izbeigt tamlīdzīgu darbošanos. - AAN, Kod, t. 4, s. 22 (skaidrs, ka šādu sūtņa rīcību noteica viņa valsts intereses dotajos apstākļos).

- 107 Komiteja līdz diplomātisko pārstāvju atbraukšanai izdeva Polijas pasēs pilsoņiem, veicināja bēgļu reemigrāciju uz Poliju u.t.t.
- 108 AAN, Akta L.Wasilewskiego, t. 41, s. 13-15, 82, 84 (Lutze-Birks 24. augustā uzsvēra, ka poļu strādnieki un inteliģence vēlas atgriezties Polijā un piebilda, ka šo kustību vajadzētu kavēt, lai nezaudētu ietekmi Latvijā).
- 109 ŽP. - 1919 - 4 X; BZ. - 1919. - 5. IX; JZ. - 1919. - 12. IX; BV. - 1919. - 8. I.
- 110 AAN, Akte L.Wasilewskiego, t. 41, s. 15, 86 (vēl 1920. gada 2. janvārī 2 poļu bēgļu ešeloni stāvēja Jēkabpilī aizputinātā dzelzceļa dēļ).
- 111 1918. gada rudenī poļu muižnieks M.Svežbiņskis Rēzeknē sazinājās ar Tautas Padomes locekļiem izveidoja Latgales Pašreizsardzības komiteju un bruņotu nodaļu ar pulkvedi M.Afanasjevu priekšgalā. Novembra beigās Svežbiņskis ar nodaļu atkāpās uz Rīgu, kur nodeva to

sargsardzības ministra J.Zāliņa rīcībā, pats dodamies uz Poliju pie ģimenes. - APAN, Świerzbinski M. - s. 64-65.

- 112 AAN, Kod, t. 2, s. 132-133.
- 113 Dowgiallo W., 1919. - s. 35.
- 114 AAN, Kod, t. 2, s. 109-110.
- 115 NK. - 1919. - 10 XII.
- 116 Inflatijas Poļu Padomes jaunais nosaukums.
- 117 AAN, Kod, t. 2, s. 118; GW. - 1919 - 30 X.
- 118 SŁowo. - 1931. - 11 X.
- 119 DW. - 1919 - 4 XI.
- 120 Robotnik. - 1919 - 1 X; GW. - 1919 - 14 X.
- 121 NK. - 1919. - 4 XI (rakstā par paraugu stādīta Inflatijas poļu Nacionālā padome, kura atzīstot Latvijas valstiskumu. Atzina gan, taču vislabprātāk - bez Latvijas).
- 122 JZ. - 1919. - 28. X.
- 123 Łossowski P., 1990. - s. 11.
- 124 LVVA, 6033. f., 1. apr., 22. l., 1. lp.
- 125 Turpat. - 2574. f., 3. apr., 13. l., 234. lp.; LS. - 1919. - 23. XI; Сегодня. - 1919. - 2 XI.
- 126 GW. - 1919. - 23 X.
- 127 LS. - 1919. - 12. XI; JZ. - 1919. - 6. XI.
- 128 LVVA, 2575. f., 15. apr., 11. l., 77. lp.; 2570. f.,

2. apr., 18. l., 94. lp.; 2574. f., 3. apr., 13. l.,
238. lp.; Donass F., 1969. - 8. lpp.
- 129 LVVA, 2375. f., 15. apr., 11. l., 77., 78. lp.
- 130 AAN, Akta L. Wasilewskiego, t. 41. - s. 9 (Boufals rakstī-
ja, ka A. Ķeniņa neapstiprināšanas gadījumā par sūtni
klūtu Dr. Lieberts).
- 131 LVVA, 2575. f., 15. apr., 11. l., 81., 82. lp.
- 132 JZ. - 1919. - 30. IX.
- 133 LS. - 1919. - 14. IX.
- 134 LVVA, 2574. f., 3. apr., 13. l., 43., 44. lp.; 2575.
f., 15. apr., 11. l., 79. lp.; JZ. - 1919. - 28. XI;
1920. - 12. III.
- 135 LVVA, 2574. f., 3. apr., 13. l., 46. lp.
- 136 Turpat. - 2575. f., 15. apr., 11. l., 77. lp.; JZ. -
1919. - 28. XI, 22. XII; BZ. - 1919. - 14. XII.
- 137 JZ. - 1919. - 11. XII; BV. - 1920. - 8. I.
- 138 LVVA, 2574. f., 3. apr., 13. l., 248. lp.
- 139 Kurjer Powszechny. - 1919. - 30 IX.
- 140 LS. - 1919. - 25. IX; KP. - 1919. - 30 IX; JZ. - 1919. -
24. XI.
- 141 Počas K., 1971. - 45. lpp.
- 142 LVVA, 2575. f., 15. apr., 11. l., 80. lp.
- 143 AAN, Akta L. Wasilewskiego, t. 41, s. 8-9, 44-46.
- 144 LVVA, 2575. f., 15. apr., 11. l., 80. lp.

- 145 Turpat. - 2574. f., 3. apr., 13. l., 27.-34. lp.;
AAN, Akta L.Wasilewskiego, t. 43, s. 25.
- 146 No Grīvas lietuviešus drīz padzina Sarkanā armija, kuru
savukārt piespieda atkāpties poļi.
- 147 Andersons E., 1965. - 48., 49. lpp.; JZ. - 1919. - 6. IX;
BZ. -1919. - 11. IX.
- 148 AAN, MSZ, t. 5197, s. 38, 43. Arī poļu prese uzavēra,
ka baumas par Polijas piedalīšanos konferencē neatbilst
īstenībai un virspavēlniecības pārstāvja klātbūtnei
ir "informatīvs" raksturs. - GW. - 1919 - 30 XI.
- 149 Skrzypek A., 1972. - s. 36, 37; Zossowski P., 1966. -
- 150 Valerijs Slaveks (1879-1939) bija personīgs J.Pilsudska
draugs un partijas biedrs. Seima deputāts (1928-1939),
premjers (1930-1931, 1935), Seima maršals (1935-1938).
Beidza dzīvi pašnāvībā. - Słownik Historii Polski. -
Warszawa, 1973. - s. 440; M.Novakovskis neprecīzi apgal-
vo, ka V.Slaveks 1920. gada novembrī aizbraucis uz "Bal-
tijas valstu konferenci Tallinā". - Nowakowski M. Wa-
lery Sławek. Zarys biografii politycznej. - Warszawa,
1988. - s. 58.
- 151 Staņislavs Radzivils (1880-1920) - Prūsijas ģenerāļa
un franču aristokrātes dēls. No 1904. g. Krievijas pa-
valstnieks. I pasaules karā - Krievijas armijā. No 1919.
g. jūlija - J.Pilsudska personīgais adjutants. Kritis
padomju frontē Ukrainā 1920. g. aprīlī. Pēc nāves pa-
augstināts par majoru. - Polski Słownik Biograficzny. -

T. XXX. - Wrocław - Warszawa - Kraków - Gdańsk - Łódź,
1987. - s. 371-372.

- 152 AAN, MSZ, t. 5197, s. 60.
- 153 LVVA, 2574. f., 3. apr., 13. l., 240. lp.; BZ. - 1919. -
21., 22., 25. XI; Документы и материалы ... - с. 415.
- 154 AAN, MSZ, t. 5197, s. 60; Akta L. Wasilewskiego, t. 41,
s. 51 (A. Lutze-Birks 1919. gada decembrī Ļvovā rakstī-
ja L. Vasilevskim, ka Radzivils atgriezies no Latvijas
sajūsmināts par latviešiem un nav sapratis, ka "viņi
iet pa angļu līniju").
- 155 AAN, MSZ, t. 5197, s. 53. Saskaņā ar Polijas sūtniecības
22. novembra ziņojumu no Kopenhāgenas, tā uzskatīja arī
Latvijas pārstāvis Dānijā A. Liepa. Viņš domāja, ka ne-
var turpināt karu resursu trūkuma dēļ, pie tam ar val-
sti, kura atzīst Latvijas neatkarību. Polija agri vai
vēlu mēģināšot paplašināt savu iespaidu Baltijā, kontro-
lējot Latvijas ostas; Savukārt Poļu Sociālistu partija
uzskatīja, ka jāslēdz savienība ar Baltijas valstīm,
lai cita starpā, Antante nevarētu tām uzspiest savu gri-
bu, kā arī, ka pienācis laiks noslēgt mieru ar Padomju
Krieviju, kura "liekas tiešām to grib". - Robotnik. -
1919. - 6 XII.
- 156 BZ. - 1919. - 25. XI; LS. - 1919. - 4. XII.
- 157 Počas K., 1971. - 43.-45. lpp.
- 158 Radziņš P., 1922. - 9. lpp.
- 159 AAN, Attachaty, A II 81/2.

- 160 LS. - 1920. - 4. II.
- 161 Tajne rokowania... - s. 204, 264 (Īpatnēji, ka 3. novembrī ir runa vienkārši par "atbalstīšanu", bet 26. novembrī - "par atbalstīšanu visādiem līdzekļiem").
- 162 Jędrzejewicz W. Kronika życia Józefa Piłsudskiego 1867-1935. - T. 1. - Londyn, 1986. - s. 457. Cita starpā S.Šeptickis bija neapmierināts ar operācijas vadības uzticēšanu B.Rīdzam-Smiglijam, taču par viņa situācijas izpratni liecināja tas, ka vēstulē J.Pilsudskim bija runa par sadarbību ar Igaunijas (!) armiju Kurzemē (!), nevis ar Latvijas karaspēku Latgalē.
- 163 AAN, Kod, t. 2, s. 125.
- 164 T.Kučeba amatā tika iecelts 1919. gada oktobrī, gatavojoties operācijai pret Bermonta spēkiem Latvijā. No 1920. gada janvāra viņš bija Rīdzas-Smiglija grupas štāba priekšnieks. - Polski Słownik Biograficzny. - T. XXVII. - Wrocław - Warszawa - Kraków - Gdańsk - Łódź, 1982. - s. 318.
- 165 CAW, WBH, 341. 1. 153. Brigādei bija paredzēts uzdevums aizšķērsot Lietuvas karaspēka daļām ceļu uz labo Daugavas krastu.
- 166 Szeptycki S., 1925. - s. 11.
- 167 Andersons E., 1967. - 568. lpp.; Počs K., 1971. - 46. lpp.; Документы и материалы ... - с. 392.
- 168 CAW, WBH, 341. 1. 151, 153.

- 169 Plensners A. Pret vētrēm un negaisiem. - Grāmatu draugs, 1982. - 155. lpp.
- 170 Документы и материалы ... - с. 444, 445; Giza A., 1992. - 16. lpp.
- 171 Plensners A., 1982. - 156. lpp.
- 172 AAN, Akta L.Wasilewskiego, t. 43, s. 38.
- 173 Turpat. - Attachaty, A II. 81/2.
- 174 Документы и материалы ... - с. 445; CAW, II NDWP, t. 24. Cita starpā J.Balodis rakstīja: "Latvijas armija, kas lūkojas uz Polijas armiju kā uz savu ideālu, kam vērta līdzināties ... būs lepna cīnīties plecu pie pleca ar poļu varoņiem, un latviešu tautas sirdis būs pilnas atzinības un pateicības dižajai poļu nācijai", CAW, WBH, 341. 1. 157.
- 175 Uz dažiem Polijas arhīvos esošiem līguma eksemplāriem kā parakstīšanas datums rakstīts 28. decembris (CAW, II NDWP, t. 24). Jādomā, ka šajā dienā tapa teksts, taču oficiāli to parakstīja 2 dienas vēlāk.
- 176 Документы и материалы ... - с. 444-445, 465-466.
- 177 CAW, WBH, 341. 1. 157.

2. nodaļa. LATGALES ATBRĪVOŠANAS OPERĀCIJAS NORISE

- ¹ Lewicki R., 1929. - s. 26; Zaufaļ W., 1930. - s. 13.
- ² Myrek K. Zarys historii wojennej 3-go pułku artylerii polowej Legjonów. - Warszawa, 1928. - s. 7-8; Gintel J. Zarys historii wojennej 2-go pułku artylerii ciężkiej. - Warszawa, 1929. - s. 13-14.
- ³ Reāli 2 pulks eskadroni vienīgi operatīvi atbalstīja Ridza-Smiglija grupas akciju, uzbrūkot Drīsas rajonā. - Mularczyk J. Zarys historii wojennej 1-go pułku strzelców konnych. - Warszawa, 1931. - s. 6.
- ⁴ 23. kājnieku pulks ietilpa 3. Leģionu divīzijā. Tā 3. bataljons Latvijā ieradās tikai 1920. gada martā. - Witkowski S., 1928. - s. 14.
- ⁵ Jau 12. decembrī virspavēlniecība deva rīkojumu Lietuvas-Baltkrievijas frontei atsviest lietuviešus ar spēku, ja tie mēģinātu pāriet Daugavu. Bez tam pirms "Ziemas" sākuma tika pavēlēts demonstratīvi sakoncentrēt spēkus dienvidos no Daugavpils, lai lietuvieši justos apdraudēti, un tiem nerastos doma pāriet upi. Savukārt 16. decembrī E.Ridza-Smiglijs pavēlēja lietuviešu uzbrukuma gadījumā Daugavpilij ar artilēriju apšaudīt Daugavu, liedzot iespēju pārceļties pāri tai, vienlaicīgi aizliedzot akcijas pret Lietuvas armiju Daugavas dienvidu krastā. Sekojošajā 22. decembra pavēlē bija skaidri uzsvērts, ka politisku iemeslu dēļ nav pieļaujama lietuviešu ieiešana Daugavpilī un Latgalē vispār. Gadījumā, ja lietuvieši tomēr ieietu

pilsētā, Ridzs-Smiglijs paredzēja "atspiest tos ar spēku" ("galējas nepieciešamības gadījumā"). - CAW, WBH, 341. 1. 155, 157. Arī A.Miškovskis un Latvijas armijas vadība 1919. gada decembrī nolēma nepieļaut lietuviešu pārceļšanos, Latvijas armijas daļām ātri virzoties gar krastu uz Daugavpili, nepieciešamības gadījumā pat atklājot artilērijas sprostuguni. - Документы и материалы ... - с. 445.

6 Borkiewicz A., 1929. - s. 356, 357 (saīsināts un kļūdaini grāmatas fragments publicēts: Bebris R., 1935); Daub-Biernacki S., 1922. - s. 231-232.

7 CAW, WBH, 341. 1. 155.

8 Turpat. - Hupert W., 341. 1. 150. Kopumā 1919. gada nogalē 3. Leģionu divīzijas daļas veica 10 reidus pāri Daugavai, uz ko padomju spēki atbildēja 1 reizi, 22. novembrī izdarot uzbrukumu Grīvai, ko atsita 23. kājnieku pulks. - EW. - T. 2. - s. 481.

9 BZ. - 1919. - 25. XII.

10 CAW, WBH, 341. 1. 153.

11 Herzog S., 1930. - s. 16.

12 CAW, WBH, 341. 1. 155, 156.

13 Turpat. - 341. 1. 155.

14 CAW, WBH, Hupert W., 341. 1. 150.

15 Radziņš P., 1922. - 32., 42.-43. lpp.

16 Dvinska - Daugavpils nosaukums cariskajā Krievijā.

- 17 LVVA, 6033. f., 1. apr., 68. l., 2. lp.
- 18 Turpat.
- 19 Turpat. - 5601. f., 1. apr., 6876. l., 5. lp.; Grupas štāba priekšnieks bija 1. Leģionu divīzijas štāba priekšnieks majors T.Kučeba. - Polski Słownik Biograficzny. - T. XXVII. - s. 318.
- 20 LVVA, 3601. f., 1. apr., 471. l., 39. lp. A.Miškovskis 1920. gada 1. janvārī telegrafēja savai Virspavēlniecībai, ka 3. janvārī latviešu spēki izdarīs "stipru demonstrāciju" arī Pitalovas virzienā. - CAW, WBH, 341. 1. 157.
- 21 Apsītis A., b. g. - 259., 262. lpp.
- 22 CAW, WBH, 341. 1. 151, 156, 157.
- 23 Bērziņš V., Bambals A. Latvijas armija. - R., 1991. - 32. lpp.; Radziņš P., 1922. - 19., 20. lpp.; Andersons E., 1965. - 49. lpp.; Apsītis A., b.g. - 260. lpp.
- 24 EW. - T. 2. - s. 410.
- 25 CAW, WBH, 341. 1. 151.
- 26 Radziņš P., 1922. - 44. lpp.; Latvijas armija 20 gados. - 221. lpp.; Apsītis A., b.g. - 264. lpp.
- 27 Borkiewicz A., 1929. - s. 360; Dąb-Biernacki S., 1922. - s. 243.
- 28 EW. - T. 2. - s. 410, 481; CAW, 341. 1. 154.
- 29 Radziņš P., 1922. - 23. lpp.

- 30 Turpat. - 45. lpp.
- 31 CAW, WBH, 341. 1. 151; Hupert W., 341. 1. 150.
- 32 3. janvārī grupā ieradās 2. jātnieku strēlnieku pulka 3. eskadrons virsnieka vadībā un 5. janvārī tika komandēts uz Maļinovku 1. brigādes rīcībā (pie tās esošie 1. strēlnieku jātnieku pulka ziņneši atgriezās Daugavpilī). 1920. gada janvārī tas piedalījās 1. brigādes kaujās pie Rušoniem un Dagdas, bet 1. februārī aizbrauca uz Viļņu. - CAW, WBH, 341. 1. 155.
- 33 CAW, WBH, 341. 1. 151; II NDWP, t. 114. Viss operācijas sagatavošanas darbu smagums gūlās uz Rīdzes-Smiglija štābu, kamēr frontes vadība aprobežojās ar vispārīgiem norādījumiem par situāciju.
- 34 Smigly-Rydz E., 1931. - 68. lpp.; CAW, WBH, 341. 1. 150; Nasz Głos. - 1933. - 1 I; Dzwon. - 1930. - 6 I.
- 35 LVVA, 6033. f., 1. apr., 188. l., 17. lp.
- 36 Latgales Vēstnesis. - 1939. - 2. I.
- 37 LVVA, 6033. f., 1. apr., 188. l., 19., 20. lp.
- 38 Lavenieks J., 1971. - 50. lpp.
- 39 LVVA, 6033. f., 1. apr., 192. l., 2. lp.
- 40 BZ. - 1920. - 9. I.
- 41 LVVA, 6033. f., 1. apr., 188. l., 24. lp.
- 42 Latvijas armija 20 gados. - 222. lp.
- 43 Zossowski P., 1990. - s. 12.

- 44 LVVA, 3601. f., 1. apr., 471. l., 5. lp.
- 45 Turpat. - 6033. f., 1. apr., 188. l., 1. lp.; Latvijas armija 20 gados. - 221.-222. lpp.
- 46 Kampania "Zima" // Polska Zbrojna. - 1938. - 1. I.
- 47 Andersons E., 1965. - 50. lpp. (autors pārspīlēti vērtē Daugavpils garnizona skaitlisko sastāvu uz 6-8000 vīriem ar 50 lielgabaliem. Poļu avoti liecina, ka 2 4. divīzijas brigādēs un pilsētas garnizonā pirms 474. pulka ierašanās kaujas ierindā nebija vairāk par 2500 durkļiem un 20 lielgabaliem. Pie tam tikai 1 no brigādēm atradās Daugavpilī un apkārtnē, bet otra ieņēma iecirkni pie Daugavas no Kaplevas līdz Čurilovai. - CAW, WBH, 341. 1. 151; EW. - T. 2. - s. 410). Savukārt ģenerālis S.Domb-Biernackis, balstoties uz gūstā saņemto padomju 28., 29., 30., 33., 471., 474. pulka, 52. dzelzceļa bataljona un sardzes bataljona karavīru liecībām, aprēķina garnizona skaitu uz 4000 vīriem tikai kājniekos. - Dąb-Biernacki S., 1922. - s. 243; LVVA, 5601. f., 2. apr., 1070. l., 7. lp.
- 48 JZ. - 1920. - 5. I; LS. - 1920. - 8. I; BZ. - 1920. - 10. I; Kampania "Zima". Uderzenie na Dyneburg 3. I 1920.
- 49 Dąb-Biernacki S., 1922. - s. 231-232.
- 50 Bałbinova - tagad Indra.
- 51 Bebris R., 1935. - 219.-226. lpp. (sīkāk par Daugavpils kauju: Borkiewicz A., 1929. - s. 367-378; Kampania "Zima"; Dąb-Biernacki S., 1922. - s. 230-246; B.S. Jakeśmy

- Dźwińsk zafasowali ; Merwin B., 1920; CAW, WBH, 341. 1. 155 (Ridza-Smiglija 23. operatīvā pavēle).
- 52 Lewicki R., 1929. - s. 27.
- 53 CAW, WBH, 341. 1. 151.
- 54 Dąb-Biernacki S., 1922. - s. 237-238; Borkiewicz A., 1929. - s. 378-380; EW. - T. III. - s. 527.
- 55 Bąbiński K., 1929. - s. 44-46; Dąb-Biernacki S., 1922. - s. 239-241; Lewicki R., 1929. - s. 27-28; Pociąg S., 1920.
- 56 CAW, WBH, Hupert W., 341. 1. 150; 341. 1. 151, 154; Markiewicz F., 1928. - s. 12.
- 57 CAW, 400. I. 2784, Piotrowski K.; WBH, 341. 1. 151; Skarbek E., 1937. - s. 19; Lewicki R., 1929. - s. 28.
- 58 CAW, WBH, 341. 1. 155.
- 59 Turpat. - 341. 1. 150.
- 60 Borkiewicz A., 1929. - s. 348.
- 61 Radziński P., 1922. - 49. lpp.
- 62 CAW, Fedorczyk, 400. I. 489, WBH, 341. 1. 150. P.Losowski atzīmē, ka lietuvieši pārgājuši Daugavu 5. janvārī. Šķiet, tā ir neprecizitāte, kaut arī nav izslēgts, ka bija otrs šāds gadījums. Katrā ziņā viņi atkāpās bez konflikta ar poļu un latviešu daļām. - Łossowski P., 1966. - s. 187. Savukārt poļu prese ziņoja, ka pēc Daugavpils ieņemšanas "tur ieradusās 3 lietuviešu rotas", taču pēc attiecīga "ieteikuma" atgriezušās aiz demarkā-

cijas līnijas. - Kurjer Warszawski. - 1920. - 9 I.

- 63 LVVA, 3601. f., 1. apr., 471. l., 5. lp.
- 64 CAW, WBH, 341. 1. 154. Vēl 5. janvārī poļi gaidīja, ka latvieši izpildīs grupas pavēli un ieņems pozīcijas pret lietuviešiem.
- 65 LVVA, 6033. f., 1. apr., 25. l., 7. lp.
- 66 Borkiewicz A., 1929. - s. 384, 386.
- 67 CAW, WBH, 341. 1. 154.
- 68 JZ. - 1920. - 8. I.
- 69 CAW, 400. I. 2784, Piotrowski K.
- 70 Borkiewicz A., 1929. - s. 376, 384. Šķiet, pārspīlēja laikraksts "LS", 8. janvārī rakstot, ka Daugavpilī gūstā saņemti ap 700 sarkanarmiešu.
- 71 LVVA, 5192. f., 1. apr., 1562. l., 3. lp.; JZ. - 1920. - 16. I; BZ. - 1920. - 9. I; Sociāldemokrāts. - 1920. - 13., 20. I; SA. - 1920. - 18. I; LS. - 1920. - 7. II. A. Veiss 4. janvārī Daugavpilī ziņoja par Daugavpilī iegūtiem 105 preču, 5 pasažieru vagoniem, 2 lokomotīvēm (uzsverot, ka vispār esot 4 vai 5), 15-20 ložmetējiem, 2 lielgabaliem, 5 pārtikas vagoniem un atzīmēja, ka "cits vēl nav zināms". - LVVA, 6033. f., 1. apr., 24. l., 4. lp.
- 72 CAW, WBH, 341. 1. 154.
- 73 Lewicki R., 1929. - s. 28.
- 74 CAW, WBH, 341. 1. 155; LVVA, 3601. f., 1. apr., 471. l.,

5. lp.

- 75 CAW, II NDWP, t. 114. Pārspīlēts bija apgalvojums, ka Šeptickis uzbrukuma laikā "divkārt atradies nāves briesmās, pirmajās līnijās dodot rīkojumus komandieriem" (ZV. - 1920. - 11. I; KL. - 1920. - 9 II; KP. - 1920. - 6 I). Īstenībā viņš atradās Kalkūnu pilī.
- 76 Latvijas armija 20 gados. - 222. lpp.; Apsītis A., b. g. - 269. lpp.
- 77 Dąb-Biernacki S., 1922. - s. 240-242.
- 78 LS. - 1920. - 11. I. J. Lavenieks nepareizi atzīmē, ka jau 5. janvārī poļus šajā rajonā atbalstīja latviešu 3. bruņotais vilciens, kas 4. janvārī ieradās Daugavpilī (īstenībā tas tur iebrūca tikai 9. janvārī no rīta). Kļūda, iespējams, cēlusies tāpēc, ka Daugavpilī 5. janvāra vakarā ieradās 2. bruņotais vilciens, kurš laboja dzelzceļu Krustpils-Daugavpils posmā (Krustpilī tas atgriezās 6. janvārī). - Lavenieks J., 1971. - 50. lpp.; LKMF, Paulockis A. - 127., 206. lp.
- 79 Bąbiński K., 1929. - s. 47-48.
- 80 CAW, WBH, 341. 1. 151, 154; Merwin B. // NK. - 1920. - 17 I.
- 81 Bebris R., 1935. - 228. lpp.
- 82 LVVA, 6033. f., 1. apr., 68. l., 2. lp.
- 83 CAW, WBH, 341. 1. 151.
- 84 LVVA, 6033. f., 1. apr., 24. l., 9. lp.

- 85 Turpat. - 3601. f., 1. apr., 471. l., 35.-36. lp. 1. Leģionu pulka 1. bataljonam ierodoties Dubnas rajonā, pārpratuma dēļ notika kauja starp to un 6. Leģionu pulka bataljonu. - Broniewski W., 1984. - s. 157.
- 86 CAW, WBH, 341. 1. 155.
- 87 LVVA, 6033. f., 1. apr., 24. l., 9. lp.
- 88 CAW, WBH, 341. 1. 151.
- 89 Sakarā ar to Rīdzs-Smigļijs 9. janvārī vēlējās pārvest uz Daugavas labo krastu bruņoto vilcienu "Smigļi" no Turmantu grupas, taču frontes vadība 11. janvārī to aizliedza, atsaucoties uz "neskaidro lietuviešu nostāju". - CAW, WBH, 341. 1. 157.
- 90 CAW, WBH, 341. 1. 151; 341. 1. 150. W.Hupert.
- 91 Latvijas armija 20 gados. - 224.-226. lpp.
- 92 LKMF, Paulockis A. - 122., 123., 130., 131. lp.
- 93 CAW, WBH, 341. 1. 150, W.Hupert; 341. 1. 154. - EW. - T. III. - s. 527. Šajās kaujās 3. Leģionu divīzija cieta smagus zaudējumus dzīvajā spēkā.
- 94 LVVA, 3601. f., 1. apr., 471. l., 43. lp.
- 95 LKMF, Paulockis A., 1920. g. - 123.-124., 131.-133. lp.
- 96 Redziņš P., 1922. - 82. lpp.
- 97 LVVA, 3601. f., 1. apr., 471. l., 44. lp.; 473. l., 10. lp.; JZ. - 1920. - 16. I.
- 98 Latvijas armija 20 gados. - 228. lpp.

- 99 CAW, WBH, 341. 1. 157.
- 100 7. ulāņu pulks 22.-24. janvārī uzlādējās ešelonos Budslavas stacijā un līdz 27. janvārim ieradās Kalkūnos, no kurienes pārgāja uz Daugavpili. 31. janvārī tas izgāja uz Bukmuižas - Vaboles rajonu un ieņēma pozīcijas gar dzelzceļu. Vēl aprīlī vairāki eskadroni atradās Liksnas pagastā, taču šajā mēnesī pulks maršā atstāja Latviju. - CAW, WBH, 341. 1. 151, 157; Laudyn W. Zarys historji wojennej 7-go pulku ułanów lubelskich. - Warszawa, 1931. - s. 12; LVVA, 3601. f., 1. apr., 471. l., 22., 24. lp.; 2574. f., 3. apr., 17. l., 111., 113., 295. lp.
- 101 Документы и материалы ... - с. 479.
- 102 LVVA, 3601. f., 1. apr., 471. l., 44. lp.
- 103 Radziņš P., 1922. - 87. lpp.
- 104 CAW, WBH, 341. 1. 151.
- 105 Radziņš R., 1922. - 87.-92. lpp.
- 106 CAW, WBH, 341. 1. 154; LS. - 1920. - 1920. - 20. I.
- 107 Radziņš P. 1922. - 87.-92. lpp.
- 108 CAW, WBH, 341. 1. 151., 154.
- 109 LVVA, 3601. f., 1. apr., 471. l., 47. lp.
- 110 Radziņš P., 1922. - 87. lpp.
- 111 CAW, WBH, 341. 1. 157.
- 112 LVVA, 3601. f., 1. apr., 471. l., 47.-49. lp.

- 113 Tas bija jau trešais vilciens rēķinā. Pirmais - "III Internacional" tika sašauts 4. janvārī pie Bornu stacijas, otrais - "Smertj ilj Pobeđa" - 10. janvārī pie Višķiem.
- 114 Latvijas armija 20 gados. - 229.-231. lpp.; Radziņš P. - 94. lpp.
- 115 AAN, Attachaty, A - II, 81/1, s. 6-7. Tikai 24. janvārī 1. Leģionu pulkā bija 6 kritušie, 15 ievainotie un ap 300 apsaldētie. - Borkiewicz A., 1929. - s. 441.
- 116 LVVA, 6033. f., 1. apr., 188. l., 11. lp.
- 117 Lewicki R., 1929. - s. 31.
- 118 JZ. - 1920. - 31. I.
- 119 LVVA, 3601. f., 1. apr., 471. l., 55. lp.
- 120 AAN, Attachaty, A - II, 81/1, s. 21, 23.
- 121 LVVA, 6033. f., 1. apr., 190. l., 35. lp.; Latvijas armija 20 gados. - 232.-233. lp.
- 122 CAW, WBH, 341. 1. 151, 150, 154; ŽP. - 1921. - 22 VI.
- 123 AAN, Attachaty, A - II, 81/1; CAW, WBH, 341. 1. 151, 154; Nasz Głos. - 1933. - 1 I.
- 124 Borkiewicz A., 1929. - s. 459.
- 125 AAN, Attachaty, A - II, 81/1.
- 126 LVVA, 3601. f., 1. apr., 471. l., 55.-56. lp.
- 127 AAN, Attachaty, A - II, 81/1.
- 128 Latvijas armija 20 gados. - 232. lpp.
- 129 AAN, Attachaty, A - II, 81/1.

- 130 LVVA, 6033. f., 1. apr., 190. l., 37. lp.; Latvijas armija 20 gados. - 233. lpp.
- 131 AAN, Attachaty, A - II, 81/1.
- 132 Turpat; CAW, WBH, 341. 1. 157.
- 133 Šajā laikā 15. armijas štābs atradās Sebežā.
- 134 LVVA, 3601. f., 1. apr., 471. l., 67.-70. lp.
- 135 CAW, WBH, 341. 1. 150, W.Hupert; LK. - 1920. - 8., 11. II.
- 136 LVVA, 3601. f., 1. apr., 471. l., 70. lp.
- 137 Turpat. - 82. lp.
- 138 Toreizējais 1. Leģionu pulka 7. rotas komandieris A. Borkēvičs uzsvēra, ka "laipnais 3. latviešu pulka 1. bataljona komandieris" paštrinājies nomaiņu. Pēc tās starp latviešu un poļu virsniekiem, pēc pirmo iniciatīvas, notika cepuru kokaržu apmaiņa, kā "ieroču brālības apliecinājums". - Borkiewicz A., 1929. - s. 464.
- 139 CAW, WBH, 341. 1. 151, 155; Broniewski W., 1984. - s. 162.
- 140 CAW, WBH, 341. 1. 155. Tūlīt pēc eskadrons ierašanās frontē cauri Daugavpiliņ uz Poliju devās līdz šim 1. brigādei piekomandētais 2. strēlnieku jātnieku pulka 3. eskadrons un 3. Leģionu divīzijai piekomandētie 1. strēlnieku jātnieku pulka karavīri.
- 141 LVVA, 3601. f., 1. apr., 471. l., 2. lp.; 9. Rēzeknes k. p. gaitas. - 143. lpp.

- 142 Turpat. - 6033. f., 1. apr., 192. l., 6., 16. lp.
- 143 Tikai poļu 1. brigādes daļas operācijas "Ziema" laikā ieguva: 1. Leģionu pulks - 3 lielgabalus, 31 ložmetējus, 635 šautenes, 11 telefona aparātus, 195 kastes ar rokas granātām, 64 - ar municiju, 4 lokomotīves, 47 vagonus, zirgu vezumus. Pulks sagūstīja 1029 sarkanarmiešus; 5. Leģionu pulks - 1 lielgabalu, 24 ložmetējus, lielu daudzumu šauteņu, vezumu zirgu u.t.t. Gūstā bija saņemti ap 500 sarkanarmiešu. - Borkiewicz A., 1929. - s. 471; Bąbiński K., 1929. - s. 49.
- 144 LKMF, 2. bruņotā vilciens kaujas.
- 145 LVVA, 3601. f., 9. apr., 353. l., 117. lp. Jau 11. janvārī poļu štābs deva rīkojumu iegūtos ieročus nosūtīt grupas artilērijas referentam poručīkam Glubovskim. - CAW, WBH, 341. 1. 154.
- 146 Andersons E., 1967. - 575. lpp.
- 147 Borkiewicz A., 1929. - s. 471; Bąbiński K., 1929. - s. 49. Bijušais grupas štāba priekšnieks T. Kučeba, acīmredzot rēķinoties tikai ar 1. brigādes zaudējumiem, nosauca 2920 kaujās cietušus poļu karavīrus, no kuriem 107 krituši, daudzi apsaldēti. - Kutrzeba T., 1927. - s. 120 (tas pats saīsināti: LK. - 1933. - 3. I). Daudzi no ievainotajiem vēlāk nomira. Hospitāļos Daugavpilī no ievainojumiem mira 12, bet jau Polijā - vēl 4 karavīri no 1. pulka. - Borkiewicz A., 1929. - s. 985-1029.
- 148 Likerts V. Brīvības un kritušo pieminekļi. - R., 1938. -

132.-133. lpp. (sīkāk: Jakobson E. Mogiły żołnierzy polskich na Łotwie. // Polak na Łotwie. - 1992. - Nr. 1 (6). - s. 18-21).

- 149 AAN, Sztab Główny, 616/131., s. 576; Zossowski P., 1992. Bija zināms skaits Latvijā no slimībām un nelaimes gadījumos bojā gājušo (arī starp virsniekiem - piemēram, 30. janvārī Kalkūnu stacijā zem vilciena pakļuva 9. Leģionu pulka podporučņiks Dzedzics. - CAW, WBH, 341. 1. 154.).
- 150 Starp III šķiras ordeņa kavalieriem 11 bija no 1., 12 - no 5., 6 - no 6. Leģionu, 5 - no 1. Lauka artilērijas, pa 1 - no 7. ulānu, 23. kājnieku pulka, 1. brigādes štāba, Tehniskās grupas, 3. artilērijas brigādes (tā darbojās 3. Leģionu divīzijas sastāvā), 2 - no 1. Leģionu divīzijas, 2 - no 3. Leģionu divīzijas ^{Štāba} 14 - no 3. Leģionu divīzijas kājnieku pulkiem (starp viņiem 3 no 7. Leģionu pulka. - Markiewicz F., 1928. - s. 13). Bez tam ordeņa kavalieris bija militārais pārstāvis Latvijā A. Miškovskis. Jāpiezīmē, ka savas armijas apbalvojamo sarakstu pēc Latvijas kara aģenta lūguma 1925. gadā sastādīja maršals E. Ridzs-Smigļijs Varšavā (izņēmums bija maršals J. Pilsudskis, ģenerālis S. Šeptickis, viņš pats, ģenerālis L. Berbeckis, pulkvedis T. Kučebs un majors A. Miškovskis, kurus personīgi apbalvoja Latvijas armijas Galvenā štāba priekšnieks M. Peniķis 1922. gada martā Varšavā. - ŽP. - 1922. - 19, 26 III) - LVVA, 3602. f., 1. apr., 1.-9. l.

- 151 LVVA, 1304. f., 1. apr., 1843. l.; 1474. f., 1. apr.,
734. l., 2.-4. lp.
- 152 Radziņš P., 1922. - 28.-29. lpp.
- 153 CAW, WBH, 341. 1. 157.
- 154 LVVA, 5601. f., 1. apr., 6876. l., 4. lp.
- 155 Turpat. - 3601. f., 9. apr., 354. l., 145. lp.
- 156 Radziņš P., 1922. - 29. lpp.
- 157 LVVA, 3601. f., 1. apr., 471. l., 5. lp.
- 158 CAW, WBH, 341. 1. 154.
- 159 Turpat. - 341. 1. 155. Bez tam janvāre beigās sakaru
virsnieks pie 3. Jelgavas pulka bija arī podporučņiks
Višnevskis, kuram ar 2 piekomandētu jātnieku starpnie-
cību bija jāsniedz ziņojumi 1. brigādes štābam 2 reizes
dienā. - CAW, WBH, 341. 1. 156.
- 160 LVVA, 3601. f., 1. apr., 471. l., 7. lp.
- 161 Turpat. - 13., 14., 27. lp.
- 162 Turpat. - 16. lp.
- 163 Turpat. - 2574. f., 3. apr., 13. l., 157. lp.
- 164 Turpat. - 3601. f., 9. apr., 353. l., 137. lp.
- 165 Turpat. - 354. l., 95. l.
- 166 Staniewicz W., 1930. - s. 5.
- 167 JZ. - 1920. - 2. III.
- 168 IKMF, Antens P. - 303.-304. lp.

- 169 Staniewicz W., 1930. - s. 5; CAW, WBH, 341. 1. 154.
- 170 LKMF, Antens P. - 304.-305. lp.
- 171 LVVA, 3601. f., 9. apr., 353. l., 12. lp.
- 172 Skrzypek A., 1972. - s. 51.
- 173 Radziņš P., 1922. - 28. lpp.
- 174 AAN, Attachaty, A - II, 81/1.
- 175 CAW, WBH, 341. 1. 150.
- 176 Turpat. - 341. 1. 151; Merwin B. // NK - 1920. - 15 I.
- 177 A.Miškovskis jau 1919. gada 27. decembrī informēja, ka latvieši pārtiku varēs piegādāt tikai sākot ar 15. janvāri, tāpēc jāpieņem, ka privātās sarunās ar P.Radziņu viņš tika brīdināts par piegāžu nokavēšanās iespējamību. - CAW, WBH, 341. 1. 150.
- 178 LVVA, 3601. f., 1. apr., 248. l. - 317. lp.
- 179 Karavīriem, kuri piedalījās uzbrukumā, izdalīja pastiprinātas brokastis, līdzīgi dodot vienīgi 1 gaļas konservu kārbu un 2 paciņas sausiņu katram. - CAW, WBH, 341. 1. 150.
- 180 Radziņš P., 1922. - 79.-80. lpp.
- 181 LVVA, 5601. f., 1. apr., 1487. l., 2. lp.
- 182 Turpat. - 3605. f., 1. apr., 197. l., 2. lp.
- 183 Turpat. - 6033. f., 1. apr., 24. l., 9. lp.
- 184 Turpat. - 3605. f., 1. apr., 197. l., 4. lp. Latvijas piegādātie produkti tika izmantoti poļu daļu apgādē

tikai labajā Daugavas krastā. Turmautu grupas vienības saņēma no Polijas atvesto pārtiku Kalkūnu stacijā. - CAW, WBH, 341. 1. 155.

185 CAW, WBH, 341. 1. 152, 155, 157.

186 LVVA, 3605. f., 1. apr., 197. l., 102. lp.

187 CAW, II NDWP, t. 24.

188 1920. gada janvāra sākumā poļu intendantūra iesniedza sarakstu ar 28 000 apgādāmajiem karavīriem un 7500 zirgiem. Pēc dažām dienām A. Miškovskis minēja jau 35 000 cilvēkus un 10 000 zirgus. Galīgais skaits Latvijas pusei tā arī palika neskaidrs. K. Počs norāda, ka pēc lietuviešu ziņām poļiem šeit bija 42 000 vīru, taču, jādodomā, šie skaitļi bija pārspīlāti. Visticamāk abās divīzijās bija 30 000-35 000 vīru un 1920. gada aprīlī, izdarot galīgos norēķinus, Latvijas armijas virspavēlniecība piekrita skaitlim 35 000, kaut arī poļu puse centās panākt vēl lielāka skaita akceptēšanu. - LVVA, 3601. f., 1. apr., 248. l., 317. lp.; 3605. f., 1. apr., 105. l., 38. lp.; Počs K., 1971. - 59. lpp.

189 LVVA, 3601. f., 1. apr., 471. l., 11., 16., 26.-27. lp.

190 CAW, II NDWP, t. 24.

191 LVVA, 3601. f., 1. apr., 471. l., 26. lp.

192 Borkiewicz A., 1929. - s. 471.

193 AAN, Attachaty, A - II, 81/1, CAW, WBH, 341. 1. 154.

194 LVVA, 3605. f., 1. apr., 197. l., 60. lp.

- 195 Turpat. - 3601. f., 9. apr., 353. l., 72. lp.
- 196 M.Svežbiņskis, gribēdams pierādīt abu armiju karavīru naidīgās attiecības apgalvo, ka poļi viņiem piegādātā pārlicīgā silķu daudzuma dēļ dēvējuši par "silķēm" latviešus. Bijušā Latgales muižnieka apgalvojums ir pārspīlēts, kaut arī starp abu armiju karavīriem pastāvēja konflikti, galvenokārt sadzīves līmenī. - APAN, Świerzbinski M. - s. 68.
- 197 LVVA, 3605. f., 1. apr., 197. l., 58., 60. lp.
- 198 Turpat. - 38., 72. lp.
- 199 Turpat. - 2574. f., 3. apr., 17. l., 115. lp.; 3605. f., 1. apr., 197. l., 20. lp. Saskaņā ar Tautas Padomes 1919. gada 30. augustā apstiprinātajiem noteikumiem, visa Latvijas teritorija bija sadalīta 40 apgādības iecirkņos ar Apgādības ministrijas pilnvarniekiem, kuru uzdevums bija ņaņemt pašvaldības iestāžu lauksaimniekiem rekvizētos produktus, lai nodotu tos armijas rīcībā. - Bērziņš P. Karaspēka īsa saimniecības vēsture. - R., 1924. - 151. lpp.
- 200 Turpat. - 3605. f., 1. apr., 197. l., 34., 96. lp.
- 201 Turpat. - 3601. f., 1. apr., 248. l., 327. lp.; 2574. f., 3. apr., 17. l., 457.-466. lp.
- 202 Turpat. - 3605. f., 1. apr., 197. l., 15. lp.
- 203 Turpat. - 3601. f., 9. apr., 354. l., 154. lp.
- 204 Turpat. - 1. apr., 248. l., 317. lp.

- 205 Maliszewski E., 1922. - s. 20.
- 206 APAN, Świerzbinski M. - s. 68.
- 207 Vienīgais no poļu augstākajiem virsniekiem, kurš publiski izteicis neizpratni par Latvales operācijas nozīmi un tās "atdošanu" Latvijai, bija brigādes ģenerālis T. Mahalskis. Operācijas laikā viņš kapteina pakāpē dienēja Lietuvas-Baltkrievijas frontes štābā. Tomēr arī to, šķiet, noteica domstarpības ar grupas štāba priekšnieku T. Kučebu. - Machalski T. Generał Tadeusz Kutrzeba. Studium krytyczne. - Londyn, 1983. - s. 31; Kryskarski T., Żurakowski S. Generałowie Polski niepodległej. - Warszawa, 1991. - s. 125.
- 208 AAN, Sztab Główny, 616/131, s. 521; 616/161, s. 238; 616/234, s. 132, 179.

n o d a ņ a. POLIJAS KARASPĒKS LATVIJĀ. VALSTS PĀRVALDES
VEIDOŠANĀS DIENVIDLATGALĒ

- ¹ 3 pirtis (Cietoksnī, Varšavas un virsniekiem - Stacijas ielā 12), veļas mazgātuve (Pēterburgas 53), Grupas maizes ceptuve (Vidus ielā pie Daugavas tilta, 40 000 maizes porciju dienā), 3. divīzijas maizes ceptuve (Vladimira 43), lopkautuve (pilsētas lopkautuvē Šosejas ielā), virsnieku ēdnīca (viesnīcā "Astoria" pie Orlas dzelzceļa stacijas), kara lauka pasts (Šildera 17), karavīru nakts patversme un barošanas punkts (Orlas dzelzceļa stacijā), bēgļu stacija.
- ² Kijevas ielā 7.
- ³ Tā bija "Telefunken" tips, ar jaudu 1,5 kw. - Jackowski K. Zarys rozwoju i organizacji wojskowej radjotelegrafii w okresie wojny polsko-bolszewickiej (1919-1920). // Przegląd Wojskowo-techniczny. Łączność. - 1928. - zesz. 6. - T. IV. - s. 378.
- ⁴ Janvāra sākumā Daugavpilī ieradās 101. hospitālis un izvietojās Dzelzceļa slimnīcas telpās Varšavas ielā (sākotnēji 150, vēlāk 350 gultas), nedaudz vēlāk no Viļņas ieradās 102. hospitālis, kas izvietojās Cietoksnī, Komandanta ielā. Bez tam jau janvāra sākumā darbojās ambulance (Libknehta 6, 20 gultas), sanitārais punkts (Orlas dzelzceļa stacijā, 50 gultas), zobārstniecības ambulance (Oficiēru 16).
- ⁵ CAW, WBH, 341. 1. 155; AAN, Attachaty, A - II, 64/1,

s. 52. 16. janvārī frontes vadība deva rīkojumu pārcelties uz Daugavpili arī 1. aviācijas eskadriļai un 3 lidaparātiem no 8. eskadriļas. - CAW, WBH, 341. 1. 157. Tomēr citas norādes par poļu lidmašīnām neizdevās atrast.

⁶ CAW, WBH, 341. 1. 155.

⁷ Tehniskajā grupā ietilpa: 1. sapieru bataljona 1. rota (tā veica galveno darbu daļu tiltu būvē Daugavpilī), 1. un 2. Tiltu rotas, 3. sapieru bataljona 2. rota un 1. rotas vads, 7., 8., 9. Leģionu un 23. kājnieku pulku tehniskās rotas, 2. sapieru bataljona 1. rota, 1. Leģionu divīzijas prožektoru vads, 1. divīzijas celtniecības rota, vairākas tehniskās kolonnas.

⁸ CAW, WBH, 341. 1. 155 (Raport Rydza Smigłego o działalności wojsk technicznych w akcji Dźwińskiej od 3 I 1920 do 8 IV 1920); Michalczyk W. Zarys historii wojennej 1-go pułku saperów kolejowych. - Warszawa, 1931. - s. 48.

⁹ LS. - 1920. - 3. II.

¹⁰ CAW, WBH, 341. 1. 155.

¹¹ KL., 1928. - s. 817.

¹² AAN, Attechaty, A - II, 81/1.

¹³ LVVA, 3601. f., 9. apr., 353. l., 125. lp.

¹⁴ F. Miltoviča šajā amatā bija arī vācu okupācijas laikā 1917.-1918. gadā.

¹⁵ LVVA, 2574. f., 3. apr., 17. l., 251. lp.

¹⁶ CAW, WBH, 341. 1. 155.

- 17 LS. - 1920. - 3. II; BV. - 1920. - 26. II; LVVA, 2574. f., 3. apr., 17. l., 109. lp.
- 18 KL., 1928. - s. 407.
- 19 Turpat. - s. 318. Par kokmateriālu izmantošanu radās domstarpības. 14. aprīlī poļu muižnieka V.Plātera-Zīberga pilnvarnieks sūdzējās Latvijas iestādēm par poļu karspēku, kurš "patvarīgi" izcērt priežu mežu grāfam piederošajā Pogulankas kurortā. Viņš norādīja, ka izcērtot tur dzelzceļa un koka tiltiem nepieciešamos 1300 kokus, faktiski tiks iznīcināta vienīgā šāda veida dziednīca Latgalē. Ar armijas virspavēlnieka starpniecību Zemkopības ministrijas Mežu departamentam izdevās panākt, ka turpmāk poļi kokus izcirta 2 verstis no Pogulankas un Līksnas mežā. Arī Krāslavas tiltam tika izcirsti ozoli Polijas armijā dienošā podporučņika M.Broel-Plātera mežā, par ko pēdējais pieprasīja atlīdzību vispirms poļu štābā Daugavpilī, bet vēlāk - Latvijas Zemkopības Ministrijā. - LVVA, 3601. f., 1. apr., 309. l., 30. lp.; 496. l., 70. lp.; 2574. f., 3. apr., 17. l., 478., 485., 489. lp.
- 20 CAW, WBH, 341. 1. 154.
- 21 AAN, Attachaty, A - II, 81/2; Наша Жизнь. - 1920. - 19 III, 22 IV.
- 22 CAW, WBH, 341. 1. 155.
- 23 LS. - 1920. - 18. V; Wejtko T., 1932. - s. 6.
- 24 LVVA, 3601. f., 1. apr., 496. l., 70. lp. Sākotnēji po-

ļi plānoja kokmateriālus no Krāslavas pludināt uz Daugavpili, tilta būves grupas rīcībā, taču sarunās ar Latvijas militārajām iestādēm tika panākts, ka Daugavpilī poļi piekrita izmantot Līksnas meža kokmateriālus, bet Krāslavas materiālus nodot Latvijas pusei.

- 25 LVVA, 6033. f., 1. apr., 406. l., 25. lp.
- 26 Turpat, 5192. f., 1. apr., 1562. l., 6. lp.
- 27 AAN, Attachaty, A - II, 81/1; LVVA, 3601. f., 1. apr., 471. l., 15. lp.
- 28 CAW, WBH, 341. l. 151, 155.
- 29 Turpat. - 341. l. 155.
- 30 ВЗ. - 1920. - 17. I; LS. - 1920. - 8. I.
- 31 Сегодня. - 1920. - 16 l.
- 32 LVVA, 2574. f., 3. apr., 17. l., 102.-103. lp.
- 33 Marta beigās, pārapbedījot padomju karavīrus no pilsētas centra uz kapsētu, poļu karavīri spieda piedalīties darbos kopā ar ieslodzītajiem ielās notvertos ebreju tautības iedzīvotājus, starp tiem - arī pilsētas rabīnu (pēc cietušo liecībām, kopā ar poļiem akcijā iesaistījušies atsevišķi latviešu karavīri). Savukārt, Virspavēlnieka štāba Operatīvās daļas Izlūkošanas nodaļas priekšnieks V. Bekers 14. aprīlī, ziņojot par stāvokli Latgalē, uzsvēra, ka "poļu karavīri viet vietām čamda vietējos žiņus". - LVVA, 2574. f., 3. apr., 15. l., 26. lp.; 3601. f., 1. apr., 248. l., 480. lp.; Воля. - 1920. - 1 IV.

- 34 Broniewski W., 1984. - s. 156-157.
- 35 BZ. - 1920. - 9., 17. I; BV. - 1920. - 8. I.
- 36 Sociāldemokrāts. - 1920. - 22. I.
- 37 LVVA, 3235. f., 1/14. apr., 16. l., 6. lp.
- 38 CAW, II NDWP, t. 114.
- 39 CAW, WBH, 341. 1. 154.
- 40 Turpat. - II NDWP, t. 188. Spriežot pēc uzvārdiem, starp apcietinātajiem lielākā daļa bija ebreji, mazāk - krievi, poļi un latvieši. Lūk, daži pēdējie: Jānis Zarāns (aizturēts 16. janvārī), Melnupe, Jānis Karalis (25. janvārī), Oskars Strautmanis (11. janvārī) u.c.
- 41 Ar nosaukumu "Centrāle" tika domāta Lietuvas - Baltkrievijas frontes štāba Pretizlūkošanas sekcija.
- 42 Tas izskaidro latviešu avižu ziņu par atbrīvotajiem uz vietējo iedzīvotāju galvojuma pamata. - Sociāldemokrāts. - 1920. - 22. I.
- 43 CAW, II NDWP, t. 114. Vēl februārī tika izdoti norādījumi, saskaņā ar kuriem poļu iestādes drīkstēja aizturēt civilpersonas par kara laika noziegumiem. Viņu tālāko likteni izlēma komisija, kurā iegāja grupas tieslietu referents, viņa vietnieks, pretizlūkošanas, citu nodaļu, kā arī leuka žandarmērijas pārstāvis. Kā padomdevēju varēja iesaistīt vietējo iedzīvotāju. Ja komisija balsojot nolēma, ka persona "jāinternē", tā tika nosūtīta latviešu iestādēm. - LVVA, 3601. f., 1. apr., 471. l., 1. lp.

- 44 Sākotnēji nodalā izvietojās Oficieru (bijušajās Rozas Luksemburgas) ielā 49-2.
- 45 J.Sausais atskaitē lieto apzīmējumu "Leuka žandarmērija", kaut arī faktiski viņš sadarbojās ar Lietuvas-Baltkrievijas frontes Pretizlūkošanas 4. posteni (Šosejas ielā 17) un ar tā vadītāju K.Višiņski. - LVVA, 3235. f., 1/14. apr., 18. l., 1., 7. lp.
- 46 LVVA, 3235. f., 1/14. apr., 16. l., 2., 3., 5.-7. lp.
- 47 No sarakstes redzams, ka bija iespējama arī atsevišķu latviešu strašanās Polijas armijas rindās: 28. februārī S.Girdo informēja poļus, ka tajā kā karavīrs iestājies bijušais komunistu Staņislavs Vēvers. Bez tam jūlijā Latvijas pavalstnieks un Polijas armijas karavīrs A.Kozinda lūdza atļauju palikt dzimtenē. - LVVA, 3479. f., 1. apr., 27. l., 97. lp.
- 48 LVVA, 3235. f., 1/14. apr., 18. l., 11., 22., 23. lp.; 17. l., 18. lp.
- 49 Turpat. - 3601. f., 9. apr., 377. l., 8. lp.
- 50 CAW, II NDWP, t. 24.
- 51 LVVA, 3235. f., 1/14. apr., 16. l., 3. lp.
- 52 CAW, II NDWP, t. 24; LVVA, 6033. f., 1. apr., 68. l., 4. lp. No 18. februāra Oficieru ielā 10 darbojās poļu 3. Kontrolēšanas stacija, kas izdeva caurlaides uz piefrontes rajoniem un Poliju (organizatoriski tā pakļāvās 4. pretizlūkošanas postenim). Latviešu iestādēm no šī laika bija tiesības izdot caurlaides uz rajoniem rietumos no

Daugavpils-Rēzeknes dzelzceļa līnijas un ziemeļos no Rušonu-Bukmuižas-Porošku līnijas. - AAN, Attachaty, A - II, 81/2.

- 53 LVVA, 3601. f., 1. apr., 471. l., 14.-16., 22., 26.-27. lp.
- 54 JZ. - 1920. - 15. I; BZ. - 1920. - 16. I.
- 55 LVVA, 3601. f., 9. apr., 356. l., 10. lp.; 1. apr., 309. l., 66. lp. Pēdējie latviešu karavīri no poļu hospitāļa uz Daugavpils garnizona lazareti tika pārvietoti aprīļa beigās.
- 56 LS. - 1920. - 13. III; LVVA, 2574. f., 3. apr., 15. l., 102. lp.; CAW, WBH, 341. l. 155.
- 57 LVVA, 3479. f., 1. apr., 27. l., 3. lp.
- 58 Turpat. - 5601. f., 1. apr., 4009. l., 2. lp.
- 59 Turpat. - 3479. f., 1. apr., 27. l., 2., 14. lp.
- 60 Turpat. - 2. l., 1. lp.; 27. l., 17., 22., 30., 31. lp.
- 61 CAW, WBH, 341. l. 151, 157.
- 62 Radziņš P., 1922. - 80. lpp.
- 63 BZ. - 1920. - 9. I; JZ. - 1920. - 10. I.
- 64 LVVA, 6033. f., 1. apr., 24. l., 4. lp.
- 65 Сегодня. - 1920. - 17 I. Tas bija otrais uzsaukums iedzīvotājiem. Pirmo izdeva E.Ridza-Smiglija štābs tūlīt pēc Daugavpils ieņemšanas, uzsverot, ka Polijas armija pārgājusi Daugavu, lai kopā ar Latvijas karaspēku atbrīvotu valsti no "lielinieku anarhijas" un aicinot

ķerties pie ikdienas darbiem apstākļos, kad Polijas armija nodrošina sabiedrisko drošību, īpašuma neaizskaramību, vārda, preses brīvību.

- 66 Latvijas iekšējās drošības nostiprināšanas vēsture. - 78. lpp. Daugavpils iedzīvotāju skaitu 1920. gada janvāra sākumā avoti vērtē dažādi (pārsvārā 25-40 000 robežās). Rīdza-Smiglija štābs pirms uzbrukuma operēja ar šādiem datiem (attiecībā uz iedzīvotāju skaitu tie bija pārspīlēti, ko vēlāk atzina paši poļi): Daugavpilī - 108 000 iedzīvotāju (no tiem 46% ebreju, kas bija īpaši usvērts operatīvajā pavēlē), 6000 māju, 21 iebraucamais nams, 16 graudu noliktavas, 6 aptiekas, 6 slimnīcas pa 150 gultām (arī šis skaitlis bija pārspīlēts, kara slimnīca, kautuve, 3 alus darītavas, tabakas fabrika, degvīna ražotne, dzirnavas, 4 pārtikas noliktavas, intendantūras noliktava; Višķos - 920 iedzīvotāju, 204 mājas, 2 baznīcas, 2 iebraucamie nami; Krāslavā - 460 mājas, baznīca, pasts, telegrāfs - telefons, pārtikas noliktava. - CAW, WBH, 341. 1. 155. Savukārt pēc Latvijas Iekšlietu ministrijas Latgales lietu departamenta ziņām, Rēzeknē bija ap 20 000, Ludzē - 10 000, Preiļos - 3000, Krāslavā - 5000, Dagdā - 2000; Višķos - 1700 iedzīvotāju. - BV. - 1920. - 17. I. Sīkāk par lielinieku varas laiku Latgalē: Goniec Miński. - 1920. - 16 I; Gazeta Polska. - 1919. - 8 XI; Варшавская Речь. - 1919. - 14, 29 X; GW. - 1920. - 13 III; Tygodnik Polski. - 1927. - 26. III; Dzwon. - 1928. - 22 V.
- 67 JZ. - 1920. - 15. I.

- 68 Сегодня. - 1920. - 16, 20, 21 I, 7 III; BV. - 1920. - 8. I, 7. II; JZ. - 1920. - 10. I; SA. - 1920. - 22. I; Sociāldemokrāts. - 1920. - 13., 22. I; LS. - 1920. - 8., 10. I.
- 69 LVVA, 3605. f., 1. apr., 197. l., 65. l. Pārtikas produktus piešķir pēc apgabala priekšnieka un pilsētas valdes galvojuma, ka Latvijas valsts par tiem norēķināsies. - LVVA, 6033. f., 1. apr., 24. l., 13. lp.
- 70 Turpat, 3601. f., 1. apr., 272. l., 94. lp.
- 71 Mączewski P. Z podróżyna Łotwę. // GW. - 1920. - 13 III.
- 72 CAW, II NDWP, t. 114. Jāatzīmē, ka I. Bernera viedoklis ir subjektīvs, jo reāli poļu procents starp iedzīvotājiem bija diezgan augsts, tomēr tas parāda stāvokli, kāds pavērsās poļu amatpersonām, ierodoties Daugavpilī. Bernera teiktais apstiprinājumu rod citos poļu autoros: 30. janvārī rakstītajā kāda karavīra vēstulē teikts, ka pēc ieņemšanas Daugavpils atstājusi izmirušas pilsētas iespaidu, lielās retajiem garāmgājējiem bijušas "iebidētas un badīgas" sejas. - List z Dyneburga. // ZP. - 1920. - 3 IV.
- 73 V. Brončevskis vēlāk kļuva par pazīstamu poļu dzejnieku.
- 74 Broniewski W., 1984. - s. 156.
- 75 Mączewski P. // GW. - 1920. - 13 III. Rakstā neapšaubāmi izpaužs arī tas, ka tas publicēts nacionāldemokrātu partijas laikrakstā (autora negatīvā attieksme pret Daugavpils ebreju tirgotājiem, kas "jau kustas, jau pielāgo-

jas jaunajiem apstākļiem, izkarot poļu un latviešu uzrakstus, spiežas pēc caurlaidēm uz Varšavu, Viļņu, Rīgu ...").

- 76 LVVA, 2574. f., 3. apr., 15. l., 83.-86., 90., 94.-97., 102., 105. lp.
- 77 LS. - 1920. - 24. I.
- 78 BZ. - 1920. - 20. I; LVVA, 6033. f., 1. apr., 24. l., 13. lp.; 3601. f., 9. apr., 353. l., 114. lp.
- 79 SA. - 1920. - 15. I.
- 80 Vienīgā latviešu vienība poļu ieņemtajos apgabalos bija 3. Jelgavas pulka 2. bataljons Daugavpilī.
- 81 AAN, Attachaty, A - II, 64/1, s. 28.
- 82 Воля. - 1920. - 16 лҮ.
- 83 BV. - 1920. - 7., 8., 14. I; JZ. - 1920. - 7. I; LS. - 1920. - 24., 27. I; BZ. - 1920. - 11. I.
- 84 BV. - 1920. - 13. I.
- 85 Acīmredzot pie latviešiem pieskaitīja arī vācieti E.Zinkelu (pēc dažu poļu avotu ziņām viņš bija igauņis, kas tomēr ir apšaubāms. - KL. - 1920. - 6. III).
- 86 E.Andersons apgalvo, ka domē bija 10 latvieši, 10 poļi, 7 ebreji, 8 krievi un 2 dzelzceļnieki - igauņis un polis, taču tas negūst apstiprinājumu. - Andersons E., 1967. - 573. lpp.
- 87 BV. - 1920. - 13. I; Сегодня. - 1920. - 18 I; LS. - 1920. - 14. II; BZ. - 1920. - 17. I; KL. - 1920. - 6. III.

- 88 BV. - 1920. - 14. I.
- 89 IK. - 1920. - 17. III; JZ. - 1920. - 15. I. Autors (J.Porietis) uzsver, ka vietējie poļi izrādīja aktivitāti iestāžu darba atjaunošanā un centās atbalstīt Latvijas varas iestādes, kamēr ebreji un krievi "vēl nevar saprast, ka Daugavpils pieder Latvijai un viņos valda baumas par veco - apvienoto Krieviju". Šī attieksme nevarēja būt raksturīga visiem poļiem Daugavpilī, ko pierāda viņu vēlākā izturēšanās.
- 90 BV. - 1920. - 13. I. Vēl 6. martā poļu prese ironiski uzsvēra, ka visi latviešu iestāžu paziņojumi tiek publicēti "Muravjova - kārēja valodā" (krievu). - KL. - 1920. - 6 III.
- 91 BV. - 1920. - 12., 13. I; Сегодня. - 1920. - 18, 23, 29 I.
- 92 JZ. - 1920. - 14. I; BV. - 1920. - 15. I.
- 93 LVVA, 3601. f., 1. apr., 277. l., 1. lp.
- 94 Наша Жизнь. - 1920. - 19 III; Минский Курьер. - 1920. - 2 IV.
- 95 Maczewski P. // GW. - 1920. - 19 III; GW. - 1920. - 17 III. Daugavpili ieņemot, maizes kukuli tajā varēja nopirkt par 60-70 pedomju vai Kerenska rubļiem, cigarešu paciņu - par 70-80, 1 ābolu - par 20, tasi kafijas - par 40-50 rubļiem. Februāra sākumā maizes kukuli varēja nopirkt jau par 7-8 Latvijas rubļiem. - PW. - 1920. - 10 II.

- 96 ВЗ. - 1920. - 17. I; Сегодня. - 1920. - 21 I; Наша Жизнь. - 1920. - 19 III, 19 VI; Воля. - 1920. - 30 III.
- 97 ВУ. - 1920. - 1. III; Сегодня. - 1920. - 7 III.
- 98 Latvijas iekšējās drošības nostiprināšanas vēsture. - 78.-79. lpp.
- 99 ЛС. - 1920. - 22. I; ВУ. - 1920. - 24. I.
- 100 Latgalīts. - 1920. - 5. III.
- 101 ЛУ. - 1920. - 8. II; ВУ. - 1920. - 24. I; ЛС. - 1920. - 14. II.
- 102 Latvijas iekšējās drošības nostiprināšanas vēsture. - 243.-244. lpp.; LVVA, 5601. f., 2. apr., 1070. l., 7. lp.
- 103 Latvijas iekšējās drošības nostiprināšanas vēsture. - 221. lpp.
- 104 LVVA, 5601. f., 1. apr., 2620. l., 4. lp.; ВУ. - 1920. - 16. I, 17. IV; ЛС. - 1920. - 12. II; Latgalīts. - 1920. - 5. III.
- 105 LVVA, 3601. f., 9. apr., 353. l., 104., 114. lp.
- 106 Latvijas iekšējās drošības nostiprināšanas vēsture. - 245. lpp.; Valdības darbība no 1918.-1923. g. // ВУ. - 1923. - 17. XI.
- 107 Pārvalde izvietojās Šosejas ielā 37, kur atradās līdz 1920. gada oktobrim, kad pārvietojās uz Zaļo ielu 13.
- 108 LVVA, 6033. f., 1. apr., 296. l., 1. lp.; 5601. f., 1. apr., 533. l. (S.Girdo personiskā lieta).

- 109 Turpat. - 309. l., 25.-26. lp.
- 110 Radziņš P., 1922. - 80. lpp.
- 111 BZ. - 1920. - 20. I.
- 112 LVVA, 3601. f., 9. apr., 353. l., 115. lp.
- 113 BZ. - 1920. - 6. II.
- 114 AAN, Attachaty, A - II, 64/1, s. 97.
- 115 LVVA, 2574. f., 3. apr., 15. l., 83., 86.-90., 94.-97., 102., 105. lp. Rudenī Rīgas biržā Latvijas rubļa kurss pret Polijas marķu atkal bija 1:2. - KP. - 1920. - 7 X.
- 116 AAN, Attachaty, A - II, 64/1, s. 97.
- 117 Наша Жизнь. - 1920. - 18, 23, 28 III; BV. - 1920. - 3. III.
- 118 Наша Жизнь. - 1920. - 20 III.
- 119 BV. - 1920. - 16. IV, 3. V.
- 120 LVVA, 3601. f., 1. apr., 273. l., 17. lp.
- 121 Сегодня. - 1920. - 13, 17 I.
- 122 BZ. - 1920. - 25. I; JZ. - 1920. - 31. I.
- 123 LS. - 1920. - 29. I.
- 124 KP. - 1920. - 18 I.
- 125 Apsītis A., b. g. - 325. lpp.; AAN, Attachaty, A - II, 81/1, s. 1-2; LK. - 1920. - 1. II.
- 126 JZ. - 1920. - 31. I.

- 127 Smigły-Rydz, 1931. - 68.-69. lpp.
- 128 AAN, Attachaty, A - II, 81/1.
- 129 LVVA, 3601. f., 1. apr., 248. l., 309.-310. lp. No 12 lielgabaliem (1900. gada parauga) Latvija atteicās, jo tiem trūka tēmekļu un vairogu. M.Hartmanim tika dots rīkojums vest sarunas ar poļu iestādēm par krievu un vācu patronu un dažāda kalibra lielgabala lādiņu piegādi, tomēr nav izdevies atrast ziņas par sarunu rezultātiem.
- 130 Piłsudski J., 1937. - s. 142. Virspavēlnieku runas atreferēja arī: IK. - 1920. - 1. II.
- 131 CAW, WBH, 341. 1. 154. Bija plānots, ka J.Pilsudskis, braucot cauri Baltinas stacijai un Dagdai, apmeklēs 1. Leģionu pulku frontē.
- 132 CAW, WBH, 341. 1. 154; KL. - 1920. - 1 II; NK. - 1920. - 30 I.
- 133 Dzwon. - 1928. - 20 V.
- 134 Jędrzejewicz W., 1986. - s. 475; Marszałek Edward Śmigły-Rydz. 1886-1986. - Londyn, 1986. - s. 15. 1 no punktiem priekšē stādījumā apbalvojumam bija Rīdza-Smiglija kaujas darbība Latgalē 1920. gada smagajā ziemā.
- 135 APAN, Świerzbinski M. - s. 69. Par delegācijām, kuras apmeklēja Daugavpilī J.Pilsudski, pastāv visai dažādas versijas. 1 no tām vēsti, ka tikusi gatavota arī krievu-veciticībnieku delegācija, kas grasījās protestēt pret Daugavpils pievienošanu Latvijai. - APAN, Djarjusz

M.S.Kossakowskiego. - T. V, cz. 1, s. 48. Ir norāde, ka J.Pilsudski Daugevpilī apmeklējusi arī bez darba pali-kušo poļu dzelzceļnieku delegācija, kurai viņš apsoli-jis, ka būs iespējams dabūt darbu Viļņas apgabalā un Polijas rietumu apgabalos. - Czas. - 1920. - 18. III; GW. - 1920. - 20 III.

136 CAW, WBH, 341. 1. 157.

137 A.Miškovski pavadīja Polijas armijas podporučņiks Mora-čevskis.

138 AAN, Attachaty, A - II, 81/1.

139 LS. - 1920. - 11. II; Наша Жизнь. - 1920. - 18 III.

140 ŽP. - 1920. - 3 IV.

141 AAN, Attachaty, A - II, 81/1.

142 Mączewski P. // GW. - 1920. - 19 III.

143 LVVA, 2574. f., 3. apr., 18. l., 1. lp.

144 BV. - 1920. - 7. II; RS. - 1920. - 27. III.

145 LVVA, 3444. f., 1. apr., 109. l., 15. lp.; Воля. - 1920. - 7 III.

146 Turpat. - 3601. f., 1. apr., 471. l., 16. lp.

147 Runa par 1918. gada 5. decembra likumu.

148 LVVA, 2574. f., 3. apr., 17. l., 213.-214. lp.

149 Šo faktu uzsver vairāki avoti, arī prese. Nacionāldemo-krātu laikraksts "GW" 14. martā rakstīja, ka lielākā da-ļa latviešu policistu ar sarkanajām šallēm, kam vidū ieeusta balta svītra (Latvijas karoge krāsās) un ar

"saulītēm" pie cepurēm, nav latvieši.

- 150 LVVA, 3444. f., 1. apr., 109. l., 12. lp.
- 151 Turpat. - 3605. f., 1. apr., 197. l., 60. lp.
- 152 Наша Жизнь. - 1920. - 23, 30 III.
- 153 LVVA, 2574. f., 3. apr., 17. l., 217. lp.
- 154 Turpat. - 88., 241. lp.
- 155 Uz uzlīmēm bija uzraksts poļu valodā: "1. Legionu divīzija. Lai dzīvo komandants Pilsudskis. Dinaburga, 1920. 9. III. Viss ienākums tiek veltīts Dinaburgas pilsētai humanitāriem mērķiem".
- 156 Abus amatus pildīja pulkvedis - leitnants E.Graudiņš.
- 157 LVVA, 2574. f., 3. apr., 17. l., 22., 25., 26., 30. lp.;
LW. - 1920. - 24. III; Latgalīts. - 1920. - 22. III;
Наша Жизнь. - 1920. - 18 III; Borkiewicz A., 1929. -
s. 467.
- 158 LVVA, 2574. f., 3. apr., 17. l., 24. lp.
- 159 Teksts skanēja: "Pilsētas dome... apsveic lielās un nedalāmās Republikas cienījamo pilsoni Juzefu Pilsudski. Lai dzīvo Polija, lai dzīvo viņas slavensis vadonis!"
- 160 LK. - 1920. - 30. III.
- 161 LVVA, 2574. f., 3. apr., 17. l., 24. lp.
- 162 ŽP. - 1920. - 3 IV.
- 163 LVVA, 3479. f., 1. apr., 27. l., 41. lp.
- 164 AAN, Sztab Główny, sygn. 616/5, s. 55.

- 165 16. februārī Latvijā ieradās Lietuvas armijas 3. pulks (1100 vīru, 18 ložmetēju) ar 1 bataljonu pozīcijās gar Daugavu līdz Kazimirišķiem (štābs - Sventē), ar otru - Ilūkstē, Dvietē; 6. pulks (840 vīru, 16 ložmetēji) ar 2 bataljoniem Eglaines rajonā, ar 1 - Subatē; 9. pulks pozīcijās gar Daugavpils-Vilņas dzelzceļu līdz Turmantu stacijas rajonam (štābs - Zarasos). Bez tam - Baltkrievu bataljons (250 durkļu) Šēderes muižā pie Eglaines (tā attiecības ar lietuviešu daļām bija neidīgas). Eglainē atradās arī 3. brigādes štābs, mūcīcijas noliktavas, nelielas gūstekņu nometnes barakas, stacijas komandantūra. Marta sākumā 9. pulkam piedalīja 1. huzāru pulka eskadronu un artilērijas bateriju. Pēc poļu ziņām, šajā laikā lietuviešu spēki Latvijā sasniedza 4000 vīrus. - AAN, Attachety, A - II, 64/1, s. 35, 203; 81/2; CAW, WBH, 341. 1. 155.
- 166 CAW, WBH, 341. 1. 155.
- 167 1919. gada 18. jūnijā Antantes lielvalstis izvirzīja projektu, saskaņā ar kuru demarkācijas līnija gāja tieši pa Vilņas-Daugavpils dzelzceļu. Francijas maršals F. Fošs 28. jūlijā to koriģēja, novelkot demarkācijas līniju 10 kilometrus uz rietumiem no dzelzceļa līnijas. - Pobóg-Malinowski W., 1956. - s. 187.
- 168 CAW, WBH, 341. 1. 152.
- 169 Herzog S., 1930. - s. 17; CAW, WBH, 341. 1. 154.
- 170 LVVA, 3601. f., 1. apr., 471. l., 70. lp.

- 171 CAW, WBH, 341. 1. 151.
- 172 AAN, Sztab Główny, t. 616/5, s. 81; Attachaty, A - II, 64/1, s. 203; CAW, WBH, 341. 1. 155, 157.
- 173 Borkiewicz A., 1929. - s. 468.
- 174 CAW, WBH, 341. 1. 151.
- 175 AAN, Attachaty, A - II, 64/1, s. 228.
- 176 LVVA, 6033. f., 1. apr., 25. l., 21.-22. lp.
- 177 Turpat. - 2574. f., 3. apr., 15. l., 28. lp.; Ar šaušanu pa mērķiem Daugavas otrā krastā Lietuvas armijas karavīri nodarbojās bieži. 17. aprīlī viņi atklāja uguni pa ASV Sarkanā krusta motorlaivu (6 verstis no Daugavpils) ceļā uz Rīgu, bet 18. aprīlī apšaudīja šīs organizācijas automobili, kurš brauce no Rīgas uz Daugavpili, pa ceļu upes labajā krastē. Tikai laimīgas nejaušības dēļ nebija cilvēku upuru. - LVVA, 6033. f., 1. apr., 25. l., 82. lp.
- 178 LVVA, 2575. f., 15. apr., 1. l., 77. lp.
- 179 Turpat. - 3601. f., 1. apr., 308. l., 7. lp.
- 180 Turpat. - 6033. f., 1. apr., 309. l., 27. lp.
- 181 Turpat. - 2574. f., 3. apr., 17. l., 120. lp. 3. Leģionu divīzijas darbība pārdodot zirgus jāvērtē kā pozitīva, jo 1920. gada sākumā Latgales zemniekiem, it īpaši Austrumlatgalē zirgu ļoti pietrūka. - Минский Курьер. - 1920. - 2 IV.
- 182 Turpat. - 3479. f., 1. apr., 27. l., 9., 30., 36., 58., 91. lp.

- 183 Turpat. - 3601. f., 9. apr., 353. l., 114. lp.
- 184 Turpat. - 1. apr., 248. l., 582. lp.
- 185 IW. - 1920. - 27. III; LVVA, 3601. f., 1. apr., 309. l., 51.-53. lp.
- 186 LVVA, 2574. f., 3. apr., 17. l., 82., 111., 497. lp.; 3601. f., 1. apr., 309. l., 53. lp. Interesanti, ka, būdams Polijā, M.Mols sūdzējās par Rīdza-Smiglija grupas kara ieguvumu referentu, kurš bija devis rīkojumu aizvest visu, kas vēl palicis Višķu muižā. Tas arī tika darīts brīdī, kad tur ieradās pats Mols, taču viņš nespēja aizkavēt poļu karavīru nodaļu, kura pievākusi pat karieti, ar kuru kāzās braucis Mola vecaistēvs. - APAN, Djarjusz M.S.Kossakowskiego, T. V, cz. 1, s. 48.
- 187 LVVA, 3035. f., 1/14. apr., 17. l., 52. lp.; 2574. f., 3. apr., 17. l., 159. lp.
- 188 Turpat. - 3601. f., 1. apr., 308. l., 14., 8.-9. lp.; 2574. f., 3. apr., 17. l., 166., 175., 184. lp.
- 189 Turpat. - 3601. f., 1. apr., 309. l., 8. lp.
- 190 BZ. - 1920. - 19. II.
- 191 LVVA, 3601. f., 1. apr., 271. l., 222. lp.; 2574. f., 3. apr., 17. l., 82. lp.
- 192 Turpat. - 3605. f., 1. apr., 197. l., 70. lp.; 2574. f., 3. apr., 17. l., 10., 156. lp.; 3601. f., 1. apr., 248. l., 327. lp. Pat E.Rīdza-Smiglijs 8. martā bija spiests īpaši aizliegt rekvizīciju Daugavas labajā krastā, uzsverot, ka Latvijas pienākumos vairs neietilpst

- pārtikas piegāde Polijas armijai. - AAN, Attachaty,
A - II, 64/1, s. 299.
- 193 LW. - 1920. - 27. III.
- 194 LVVA, 3601. f., 271. l., 200. lp.; 309. l., 51.-52. lp.;
6033. f., 1. apr., 309. l., 28. lp.
- 195 Turpat. - 2574. f., 3. apr., 17. l., 200. lp.
- 196 CAW, WBH, 341. 1. 154 (1. Leģionu brigādes 15. I raports).
- 197 LVVA, 2574. f., 3. apr., 17. l., 109., 179. lp.
- 198 Turpat. - 15. l., 65. lp.
- 199 Turpat. - 63. lp.
- 200 Turpat. - 13. l., 115. lp.; 17. l., 257., 260., 263. lp.
- 201 CAW, WBH, 341. 1. 154.
- 202 AAN, Attachaty, A - II, 64/1, s. 256.
- 203 Turpat. - Kod, t. 4, s. 201-202; t. 2, s. 152; GW. -
1920. - 22. III.
- 204 LVVA, 2574. f., 3. apr., 17. l., 13. lp.
- 205 Наша Жизнь. - 1920. - 23. III.
- 206 LVVA, 3601. f., 1. apr., 309. l., 9. lp.
- 207 Turpat. - 2574. f., 3. apr., 15. l., 90. lp.
- 208 Turpat. - 3235. f., 1/14. apr., 16. l., 135. lp.
- 209 Turpat. - 3601. f., 1. apr., 277. l., 14. lp.
- 210 Turpat. - 2574. f., 3. apr., 15. l., 71. lp.
- 211 Latgalīts. - 1920. - 12. III; Воля. - 1920. - 8. IV.

- 212 LVVA, 2574. f., 3. apr., 15. l., 76. lp.
- 213 Turpat. - 3601. f., 9. apr., 356. l., 4., 6. lp.
- 214 Turpat. - 2574. f., 3. apr., 17. l., 91.-92. lp.
- 215 Turpat. - 3601. f., 1. apr., 248. l., 582. lp.
- 216 Turpat. - 3479. f., 1. apr., 27. l., 54. lp.
- 217 Marta sākumā E.Ridzys-Smigļijs, no laikrakstiem uzzinājis par vēlēšanu organizēšanu arī frontes daļās, lūdza A.Miškovski norādīt Latvijas armijas Virspavēlnieka štābam, ka iensaidnieks var izmantot vēlēšanu brīdi pret uzbrukumu. Atbildē A.Miškovska palīgs ziņoja, ka P.Radziņš nepieciešamību organizēt vēlēšanas arī frontē pamatoja ar "vērtīgajiem nacionālajiem elementiem" armijā, kaut arī atzina, ka sākotnēji bijis pret tām. Štābs garantēja, ka frontes novājināšanās vēlēšanu laikā ir izslēgta (acīmredzot, ne bez nozīmes pārliecībā bija arī 1. februārī noslēgtais slepenais pamiers ar Padomju Krieviju. - Ē.J.). - AAN, Attachaty, A - II, 64/1, s. 119.
- 218 Latgalīts. - 1920. - 5. III; RS. - 1920. - 30. III.
- 219 AAN, Kod, sygn. 4, s. 199.
- 220 LVVA, 6033. f., 1. apr., 309. l., 27. lp.
- 221 Turpat. - 3479. f., 1. apr., 27. l., 54. lp.
- 222 VV. - 1920. - 28. IV. Vēlēšanās Ebreju bloks saņēma: 2290 balsis (1 kandidāts), "Ceire Cion" - 5878 (1), "Agudas Israel" - 424 (-), Ludzas ebreju saraksts - 152 (-), Krievu pilsoņu saraksts - 11 001 (3), Poļu un mazgruntnieku savienības liste - 5525 (1). Par latviešu

sarakstiem nodotās balsis sadalījās šādi: Sociāldemokrāti - 22 650 (5), Latgales zemnieku partija - 72 961 (17), Kristīgo zemnieku savienība - 26 534 (6), Darba partija - 11 719 (3), Latgales ļaužu partija - 6539 (1), Latvju Demokrātu savienība - 4822 (1), Latgales tautas apvienības bezpartejiskā grupa - 1026 (-).

н о д а њ а. LATVIJAS UN POLIJAS POLITISKĀS ATTIECĪBAS
LATGALES OPERĀCIJAS LAIKĀ

- ¹ Сегодня. - 1920. - 6 I; JZ. - 1920. - 7. I; САУ, WBH, 341. 1. 157; Kurjer Poranny. - 1920. - 9 I.
- ² Сегодня. - 1919. - 30 XII.
- ³ LVVA, 3601. f., 1. apr., 248. l., 65. lp.; Документы и материалы... - с. 445.
- ⁴ ААН, Штаб Гłówny, т. 616/5, с. 58.
- ⁵ Роѡс К., 1971. - 62. lpp.
- ⁶ ААН, Штаб Гłówny, т. 616/5, с. 58.
- ⁷ САУ, II NDWP, т. 24. Jau 1919. gada augustā pulkvedis S.Talentss piedāvāja izveidot ѡķirējtiesu Lielbritānijas pārstāvja vadībā Latvijas-Lietuvas robežas noteikšanai, taču Lietuva nepieņēma projektu. 1920. gada 18.-23. janvārī Jelgavā apspriedās starp abu pušu pārstāvjiem lietuvieši vairs neprasija sev Daugavpili un Liepāju, kā pirms tam, bet arvien pretendēja uz Ilūksti. Savukārt Kaunā 26. februārī - 11. martā viņi prasīja latviskas teritorijas 5-10 kilometrus ziemeļos no Panemunes un Ābeļu-Kalkūnu dzelzceļu Ilūkstes aprinkī. Aprīlī tika izveidota ѡķirējtiesā D.Simpsona vadībā. - Andersons E., 1967. - 604. lpp.
- ⁸ Turpat. - т. 114.
- ⁹ Turpat. - WBH, 341. 1. 157; ААН, Attachaty, А - II, 81/1.

Polu prese, balstoties uz Vācijas Telegrāfa aģentūru izplatītām ziņām, jau 10. jūnijā pastaidzās publicēt vēsti, ka sākušās kaujas Latvijas-Lietuvas pierobežā starp abu valstu armijām. - KP. - 1920. - 10 I.

- 10 LVVA, 6033. f., 1. apr., 25. l., 34. lp.
- 11 Turpat. - 3601. f., 1. apr., 273. l., 79. lp.; 247. l., 197. lp.; Kampanu pret latviešiem sāka arī Lietuvas prese, pārmetot tiem savienības noslēgšanu ar Poliju ("Lietuva"). Pat Viļņas lietuviešu avīze "Echo Litwy" (poļu valodā) brīdināja polus pārāk nepaļauties uz "savu jaunāko sabiedroto" (Latviju - Ē.J.). - GM. - 1920. - 23 I; Echo Litwy. - 1920. - 14 I.
- 12 Počs K., 1971. - 60. lpp.
- 13 CAW, II NDWP, t. 24.
- 14 Andersons E., 1967. - 610. lpp.
- 15 LVVA, 3601. f., 1. apr., 248. l., 52. lp. Vēl marta sākumā Polijā uztraukumu radīja 15 lietuviešu virsnieku un 40 karavīru ierašanās Rīgā, bet J. Balodis A. Miškovskim skaidroja, ka Latvija bijusi spiesta tos uzņemt angļu rīkotojos tankuursos, jo "tāda bijusi kategoriska angļu prasība". - AAN, Attachaty, A - II, 64/1, s. 159, 217.
- 16 CAW, II NDWP, t. 24.
- 17 JZ. - 1920. - 10. I; Počs K., 1971. - 60. lpp.
- 18 Diparkē E. Latvju tautas augšāmcelšanās. // Latvju varoņu gaitas. - R., 1938. - 253 lpp.

- 19 LVVA, 2575. f., 15. apr., 11. l., 75. lp.
- 20 NK. - 1920. - 25 I.
- 21 ŽP. - 1920. - 10 I, 7 II.
- 22 KP. - 1920. - 14, 15 I.
- 23 RW. - 1920. - 18 I.
- 24 NK. - 1920. - 8 I; KP. - 1920. - 10 I.
- 25 Kurjer Poranny. - 1920. - 9 I; KP. - 1920. - 10 I;
Czas. - 1920. - 11 I.
- 26 Czas. - 1920. - 9, 11 I; Kurjer Powszechny. - 1920. -
15 I.
- 27 GW. - 1920. - 21 I. Līdzīgas bija publikācijas citos na-
cionāldemokrātu izdevumos. Sk., piemēram: Hłasko J. Po-
lityka wewnętrzna. // Przegląd Narodowy. - 1920. - T.
XVII.
- 28 Hłasko J. Wątpliwości na wschodzie. // GW. - 1920. -
21 I; Czas. - 1920. - 9 I.
- 29 RW. - 1920. - 10, 25 I, 1. II.
- 30 R.Lazdiņa paziņojumu poļu presē un reakciju uz to īsumā
atreferēja laikraksts "Sociāldemokrāts" 18. janvārī.
- 31 LVVA, 3235. f., 1/14. apr., 27. l., 3. lp.
- 32 KP. - 1920. - 3 II.
- 33 Turpat. - 11, 21 I; KL. - 1920. - 23 I.
- 34 Robotnik. - 1920. - 3 II. Helsinki kā konferences nori-
ses vieta tika izvēlēti kompromisa rezultātā, jo Lietuva

atteicās sūtīt delegātus uz Viļņu, kur sākotnēji bija plānots noturēt sarunas. - Pobóg-Malinowski W., 1956. - s. 234.

- 35 Skrzypek A., 1972. - s. 53.
- 36 Pobóg-Malinowski W., s. 234.
- 37 Počs K., 1971. - 65. lpp.
- 38 Skrzypek A., 1972. - s. 54.
- 39 Počs K., 1971. - 67. lpp.
- 40 Łossowski P., 1966. - s. 190. Polijas prese rakstīja, ka Lietuvas "imperiālistiskā, pretpoliskā" nostāja nera-
da atsaukumi, un, ka Polijas delegācija Helsinkos uzņem-
ta ar īpašu laipnību. - PW. - 1920. - 3 II.
- 41 Pobóg-Malinowski W., 1956. - s. 234.
- 42 Počs K., 1971. - 68.-69. lpp. Igaunijas attiecības ar
Poliju šajās laikā bija ļoti labas. Sīkāk.: Łossowski P.
Stosunki polsko-estońskie 1918-1939. - Gdańsk, 1992.
Tomēr autors kļūdās apgalvojot, ka 1920. gada janvārī,
pēc uzbrukuma sākuma Latgalē, kāda poļu jātnieku - izlū-
ku grupa aizgājusi tik tālu uz ziemeļiem, ka sastapusies
tur ar igauņu karavīru - kavalēristu patruļu (s. 15).
Tas nebija iespējams vairāku apstākļu dēļ. Pirmkārt,
abas armijas šķīra milzīgs attālums (tikai no Daugavpils
līdz Balviem vien jau ir 175 kilometri); poļu štābs pa-
vēles neparedzēja un nevarēja paredzēt šādus reidus tī-
ri tehnisku iemeslu dēļ (visas akcijas laikā poļi neaiz-
gāja pat līdz Rēzeknei); Visbeidzot - Igaunija no 3. jan-

vāra bija pamiera stāvoklī ar Krieviju un tās karaspēks nemaz neatradās Latvijā (izņemot no Igaunijas armijas izgājušo S.Bulak-Balahoviča nodaļu).

- 43 Andersons E., 1967. - 563. lpp.
- 44 Radziņš P., 1922. - 122. lpp.
- 45 PW. - 1920. - 14 II.
- 46 AAN, Attachaty, A - II, 64/1, s. 15. Savukārt franču avoti liecina, ka vismaz Francijas valdība jau 6. februārī zināja par Latvijas - Padomju Krievijas slepeno pamieru. - sk.: Hovi K. Alliance de Revers. - Turku, 1984. - p. 35.
- 47 GAW, WBH, 341. 1. 157.
- 48 AAN Attachaty, A - II, 64/1, s. 57.
- 49 Kaut arī A.Ķeniņš pauda Latvijas valdības politiku, kuru noteica attiecības ar Lietuvu, viņa izteicienos jaušama arī personīgā negatīvā attieksme pret Lietuvas valdības nostāju. Tas ir vēl viens apliecinājums, kas apgāž poļu vēsturnieku versiju par A.Ķeniņa pārlietu lielajām simpātijām pret lietuviešiem.
- 50 KP. - 1920. - 14 II.
- 51 GW. - 1920. - 4 III, Kurjer Lwowski. - 1920. - 6 III.
- 52 Kārtējo reizi Latvijas pilnīgo neitralitāti Viļņas problēmas risināšanā pasvītvoja Z.Meierovics 18. februāra intervijā poļu preseī. - GW. - 1920. - 4 III.
- 53 GW. - 1920. - 31 I.

- 54 LS. - 1920. - 1 II.
- 55 KP. - 1920. 8 II.
- 56 LVVA, 2575. f., 15. apr., 11. l., 65. lp.
- 57 LS. - 1920. - 13. II.
- 58 LVVA, 2575. f., 15. apr., 1. l., 73. lp.; 11. l., 40. lp.
- 59 JZ. - 1920. - 4. III.
- 60 "De jure" atzīšanas problēma jau ilgāku laiku nodarbināja politiķu prētus, Baltijas diplomātiem pagaidām nesekmīgi cenšoties mainīt Antantes valstu vēlmi redzēt Krieviju tās vecajās robežās. Bez tam februāra sākumā Polijas prese ziņoja, ka Ukrainas, Latvijas, Somijas un Igaunijas pārstāvji Varšavā nolēmuši griezties pie Polijas valdības ar kopīgu paziņojumu par to, ka šo valstu neatkarības atzīšanai jāklūst par priekšnoteikumu sarunām ar padomju valdību. - KP. - 1920. - 8 II.
- 61 LVVA, 2575. f., 15. apr., 11. l., 41., 44.-46. lp.
- 62 Turpat. - 38. lp. A.Ķeniņš ar to domāja Seska rakstu "Steidzams darbs Latgalē" 14. februāra "Brīvajā Zemē", kurā autors norādīja, ka latgaliešiem nacionālā apziņa ir vāja, un tie vairāk saistīti ar katoļu ticību nekā latviešu nāciju u.t.t.
- 63 Документы и материалы ... - с. 538.
- 64 KL. - 1920. - 13 II.
- 65 Ārlietu ministrija šajā apstākļi saskatīja arī iespējamās pozitīvās sekas Latvijai, jo "visi Latgales polonofili

būs pamatīgi izārstēti".

- 67 Varas iestādes šajā pašā laikā nevērsa nekādas represijas pret poļu skolniekiem, kas bija demonstratīvi noņēmuši Latvijas valsts karogu skolā Rīgā.
- 68 LVVA, 2575. f., 15. apr., 1. l., 73., 78.-81. lp.
- 69 AAN, Kod, t. 2, s. 156; APAN, Djarjusz M.S.Kossakowskiego, s. 86.
- 70 LVVA, 2575. f., 15. apr., 1. l., 89. lp.
- 71 IS. - 1920. - 4. II.
- 72 Wierzbicki J. Kwestja litewska i związek państw kresowych. // GM. - 1920. - 15 II.
- 73 IK. - 1920. - 1. IV.
- 74 Cita starpā to pierāda Islaicīgais Judeņiča arests, ko veica Bulak-Balahovičs, sagrābjot Krievijas Ziemeļrietumu armijas kasi, un visas "ģenerāļa" tālākās gaitas.
- 75 1920. gada 8. februārī pie B.Boufala Rīgā ieradās Baltkrievijas A.Luckēviča valdības pārstāvis J.Čerepuks, lai pārrunātu Bulak-Balahoviča nodaļas izmantošanas iespējas pretlielinieku frontē. - Sąsiedzi wobec wojny ... - s. 143.
- 76 Paluszyński T. Przejście oddziału generała Stanisława Bułak-Bałachowicza z Estonii do Polski (marzec 1920 roku). // Polska i Europa w XIX-XX wieku. - Poznań, 1992. - s. 113-114; Karpus Z., 1990. - s. 89.
- 77 Vārds "Baltkrievu" nodaļas nosaukumā bija nosacīts: ša-

jā laikā tajā bija 41% krievu, 23% ukraiņu, 21% baltkrievu, 8% poļu, 4% zviedru un somu, 3% igauņu, latviešu u.c. - CAW, Attachaty, A - II, 81/1; 64/1, s. 14.

78. AAN, Attachaty, A - II, 81, 1 (A.Miškovska 7. februāra rāports).
- 79 LVVA, 6033. f., 1. apr., 406. l., 11. lp.
- 80 AAN, Attachaty, A - II, 64/1, s. 4.
- 81 Iedzīvotājiem par nodaļas karavīriem bija labs iespaids. Pateicoties S.Bulak-Balahoviča ieviestajai disciplīnai, tie esot patikami atšķīrušies no igauņu karavīriem. Par mazāko sabiedriskā miera traucēšanu sekoja bargi sodi. Arī šķūtniekiem vienmēr tika pienācīgi samaksāts, tādēļ Latvijas iestādēs līdz 14. janvārim nebija ienākusi neviena sūdzība. - LVVA, 6033. f., 1. apr., 24. l., 55. lp. Latvijā nodaļa attīstīja arī visai plašu sabiedrisko darbību, cita starpā izdodot arī sevas pastmarkas. - Cabanowski M. Generał Stanisław Bułak-Bałachowicz. - Warszawa, 1993. - s. 175.
- 82 Paluszyński T., 1992. - s. 118; JZ. - 1920. - 10. III; LS. - 1920. - 12. III.
- 83 AAN, Attachaty, A - II, 81/2; 64/1, s. 310, 312.
- 84 LVVA, 3601. f., 9. apr., 369. l., 10. lp.; 366. l., 33. lp. Vēl 13. jūlijā Latvijas militārais pārstāvis ziņoja no Varšavas, ka "Bulak-Balahoviča pārstāvji vervē zaldātus Latvijā. Atkal aizbrauca Smirnovs un gribēja braukt viens otrs ar tiešu uzdevumu vervēt". - LVVA, 6033. f., 1. apr., 24. l., 51. lp.

- 85 Sīpols V., 1965. - 51. lpp.; VV. - 1920. - 18. II.
- 86 LVVA, 2575. f., 15. apr., 1. l., 73. lp.
- 87 A.Lutze-Birks pirmo lūgumu iecelt viņu par konsulu Latvijā iesniedza jau 1919. gada 2. septembrī, otro - 12. decembrī, pamatojot to ar vietējo apstākļu pazīšanu, kas ļautu atbilstoši izturēties un pareizi novērtēt Latvijas valdības nolūkus. - AAN, Akta L.Wasilewskiego. - t. 41. - s. 16, 51.
- 88 AAN, Kod, t. 2, s. 167.
- 89 LVVA, 3601. f., 1. apr., 471. l., 32., 34. lp.
- 90 Pat M.Svežbiņskis spiests atzīt, ka Braslavas apriņķa vecākā kancelejas apmešanās Grīvā nebija politiski saprātīgs solis, vēl jo vairāk tāpēc, ka to vadīja Latgales muižnieki - vispirms B.Šahno, vēlāk V.Šadurskis, kuru attieksme pret Latviju bija izteikti naidīga. - APAN, Świerzbiński M. - s. 68.
- 91 LVVA, 2574. f., 3. apr., 17. l., 220., 9., 211. lp.
- 92 Turpat. - 3601. f., 1. apr., 308. l., 7. lp.
- 93 Turpat. - 496. l., 5. lp.
- 94 Документы и материалы ... - с. 569. Jau pēc konferences Varšavas krievu avīze publicēja ziņu, ka Polija atteikusies no tiesībām uz Latgali apmaiņā pret Ilūkstes apriņķa daļu. Šo faktu noliedza gan Latvijas sūtniecība, gan poļu nacionāldemokrāti (pirmā - nevēloties oficiāli piekrist 6 pagastu iekļaušanai Polijā, otrie - negribot atzīt Latgales jautājuma galīgu atrisināšanu par labu Lat-

- vijai). - Варшавское Слово. - 1920. - 8 IV; GW. - 1920. - 8 IV.
- 95 Skrzypek A., 1972. - s. 59.
- 96 LVVA, 2575. f., 15. apr., 1. l., 73. lp.
- 97 Vēl 28. februārī Polijas Ģenerālštābs deva rīkojumu A. Miškovskim Rīgā censties panākt kāda "vecāka, atbildīgāka virsnieka, ja iespējams - paša armijas štāba priekšnieka iekļaušanu delegācijā, uzdodot viņam to pavadīt uz Varšavu". - AAN, Attachaty, A - II, 64/1, s. 95.
- 98 LS. - 1920. - 4. III.
- 99 Turpat. - 15. l., 49. lp. Jau 26. februārī apgabala priekšnieks informēja Ārlietu ministriju par smagajiem apstākļiem Latgalē, uzsverot: "... ja poļi drīzumā neatstās Daugavpili, tad nav šaubu, ka viņi mūs izdzīs laukā un par Latgali izlietās kareivju asinis būs velti plūdušas". Viņš lūdza darīt visu, lai poļu karaspēks tiktu ātrāk izvests no Latgales. - LVVA, 3601. f., 1. apr., 308. l., 7. lp.
- 100 LVVA, 2574. f., 3. apr., 15. l., 49. lp.; 18. l., 1. lp.
- 101 Skrzypek A., 1972. - s. 59.
- 102 LVVA, 2574. f., 3. apr., 18. l., 1.-2. lp.
- 103 Skrzypek A., 1972. - s. 59.
- 104 Sūtnis dzīvoja Jasna ielā 17, bet sūtniecības kanceleja atradās tās pašas ielas 26. namā - viesnīcā "Wiktorija". - Сегодня. - 1920. - 10 II.

- 105 Kurjer Poranny. - 1920. - 7 III (rakstu 14. martā kļūdaini pārstāstīja arī "LS").
- 106 LVVA, 2574. f., 3. apr., 18. l., 1.-2. lp.; AAN, Akta L.Wasilewskiego, t. 45, s. 97; JZ. - 1920. - 11. III; BV. - 1920. - 22. III
- 107 Počas K., 1971. - 85. lpp.
- 108 L.Vasiļevskis uzsvēra, ka Polija izvirzījusi priekšlikumu, zinot par Lietuvas pretenzijām uz Daugavpili. Vairākkārt tika pasvītrots, ka Polija piekrīt Latgales un Daugavpils iekļaušanai Latvijā, bet ne Lietuvā vai Krievijā.
- 109 Документы и материалы... - с. 575-577, 580-581; AAN, Akta L.Wasilewskiego, t. 45, s. 97; KP. - 1920. - 10 III.
- 110 Počas K., 1971. - 87. lpp.
- 111 Czas. - 1920. - 11 III.
- 112 Документы и материалы... - с. 578-580, 582-584.
- 113 Turpat. - с. 584-585.
- 114 LVVA, 2575. f., 15. apr., 1. l., 52. lp. Tādējādi delegācija nepalika Varšavā līdz 16. marta vakarā paredzētajam labdarības koncertam, kura ienākumus bija paredzēts nodot kā ziedojumu "varonīgajiem sabiedrotās Latvijas armijas karavīriem". To organizēja Poļu sanitārās palīdzības komiteja, un tajā vajadzēja piedalīties vairākiem izciliem poļu skatuves māksliniekiem. - GW. - 1920. - 3 III.

- 115 LVVA, 2574. f., 3. apr., 18. l., 3. lp.; BZ. - 1920. - 19. III. Kopā ar Latvijas delegāciju no Varšavas uz Rīgu izbrauca pāvesta nuncijs Polijā A.Ratti sekretāra pavadībā, lai noregulētu baznīcas vadības lietas Latvijā (sakarā ar to, ka Daugavpilī dzelzceļa tilts vēl nebija gatavs un nuncijs nevēlējās pārcelties pāri Daugavai laivā, no Viļņas viņš uz Rīgu devās cauri Kauņai, tomēr atpakaļ atgriezās caur Daugavpili. Tas liek domāt, ka tilts bija tikai ieganst, lai apmeklētu katoliciskās Lietuvas pagaidu galvaspilsētu). Jau 1919. gada novembrī, braucot cauri Viļņai un Varšavai uz Romu devās mācītājs J.Rancēns kopā ar kādu Latgales mācītāju, lai paustu garīdzniecības neapmierinātību ar nesen iecelto bīskapu O'Rurki, kurš neprata latviešu valodu. Nuncijs A.Ratti vizītes (20.-24. martā) rezultātā par Rīgas arhidiaцēzes bīskapu tika iecelts A.Springovičs. - AAN, Akta L.Wasilewskiego, t. 41, s. 8; GW. - 1920. - 23 III; Latgalīts. - 1920. - 20., 29. III.
- 116 LVVA, 2575. f., 15. apr., 1. l., 48.-49. lp.
- 117 Łossowski P., 1966. - s. 191.
- 118 Skrzypek A., 1972. - s. 59-60.
- 119 AAN, Attachaty, A - II, 64/1, s. 217-219.
- 120 Sipols V., 1965. - 51.-52. lpp.; PW. - 1920. - 3 IV.
- 121 LVVA, 2527. f., 15. apr., 11. l., 27., 29. lp.
- 122 Donass F., 1969. - 17. lpp.; KP. - 1920. - 26 III; LK. - 1920. - 30 III. Abi dzejnieki cauri Viļņai devās

uz Latviju un Daugavpilī ieradās 9., bet Rīgā - 10. aprīlī. - BV. - 1920. - 8. IV.

123 Сегодня. - 1920. - 20 I.

124 JZ. - 1920. - 12., 20. I.

125 LVVA, 2575. f., 15. apr., 11. l., 52.-54., 61. lp.; LW. - 1920. - 1 II. A.Ķeniņš nebija apmierināts ar H.Steimaņa darbu viņa neaktivitātes dēļ un 10. februārī ieteica par tirdzniecības atašeju iecelt fabrikas īpašnieku Lodzē K.Biggi, kurš bija piekritis ar noteikumu, ka viņam tiks dots laiks likvidēt īpašumu Lodzē. Tomēr atašeja nomaiņa nenotika un vēl jūlija sākumā H.Steimanis bija amatā. - AAN, Attachaty, A - II, 81/1.

126 Сегодня. - 1920. - 6 II.

127 BZ. - 1920. - 12. II.

128 KP. - 1920. - 28 I.

129 BZ. - 1920. - 6. III; LS. - 1920. - 25. III.

130 RS. - 1920. - 9. IV.

131 Turpat. - 27. III.

132 Turpat. - 27. IV.

133 BZ. - 1920. - 27. V; BV. - 1920. - 3. VII.

134 LVVA, 2574. f., 3. apr., 16. l., 109. lp.; BZ. - 1920. - 25. VIII.

135 RS. - 1920. - 25. III; LW. - 1920. - 24. IV; LS. - 1920. - 3. VI; Воля. - 1920. - 3 VI.

- 136 LVVA, 2574. f., 3. apr., 16. l., 160.-162. lp.
- 137 LS. - 1920. - 3. VI.
- 138 JZ. - 1920. - 17. II.
- 139 Сегодня. - 1920. - 20 II.
- 140 LVVA, 3601. f., 9. apr., 350. l., 31. lp.
- 141 Сегодня. - 1920. - 6 V.
- 142 JZ. - 1920. - 21. VI; CAW, II NDWP, t. 192.
- 143 BV. - 1920. - 9. I.
- 144 1923. gadā Latvija tika publicēts 226 bijušās Krievijas armijas kritušo un mirušo - Polijā apglabāto Latvijas pavalstnieku saraksts. - VV. - 1923. - 16. VI.
- 145 LVVA, 2574. f., 3. apr., 13. l., 46.-47. lp.
- 146 Turpat. - 43.-44. lp.
- 147 BV. - 1920. - 8., 9., 16. I.
- 148 LS. - 1920. - 16. I.
- 149 Turpat. - 17. III; LK. - 1920. - 16., 28. III; JZ. - 1920. - 12. III.
- 150 JZ. - 1920. - 21. VI.
- 151 LVVA, 3601. f., 1. apr., 309. l., 40., 45. lp.
- 152 JZ. - 1920. - 19. III.

n o d a ļ a. POLITISKĀ SITUĀCIJA PĒC VARŠAVAS KONFERENCES

- ¹ AAN, Attachaty, A - II, 64/1, s. 298-299. Rīkojums paredzēja, ka Daugavpilī paliek poļu garnizons, kura apgādi veic 3. Leģionu divīzijas intendantūrai, un noteica palielkošo poļu vienību organizācijas, pakļautības, medicīniskās aprūpes un apgādes kārtību.
- ² Skrzypek A., 1972. - s. 63-64; LVVA, 6033. f., 1. apr., 68. l., 6. lp.
- ³ AAN, Attachaty, A - II, 64/1, s. 154.
- ⁴ Наша Жизнь. - 1920. - 17, 19, 20, 21, 25 III.
- ⁵ LVVA, 2574. f., 3. apr., 15. l., 51., 52.-53., 57. lp.
- ⁶ AAN, Attachaty, A - II, 64/1, s. 176, 215, 229.
- ⁷ 2. Ventspils pulks. - 325.-327. lpp. Šeit sniegtās ziņas 1934. gadā, atrazdamies stāžā Latvijā, pēc pulka virsnieku lūguma pārbaudīja un laboja Polijas armijas 84. kājnieku pulka kapteinis B. Oļehovskis, kurš 1920. gadā dienēja 7. Leģionu pulkā un personīgi piedalījās nomaiņā. - AAN, Sztab Główny, t. 616/261, s. 157, 161.
- ⁸ CAW, WBH, 341. l. 154, 151; 155.
- ⁹ LS. - 1920. - 26. III; Letgalits. - 1920. - 25. III; RS. - 1920. - 4. IV.
- ¹⁰ LVVA, 2574. f., 3. apr., 15. l., 54. lp.
- ¹¹ Sākotnēji kopā ar V. Bortnovski sarunām no poļu puses tika nozīmēts arī A. Miškovskis, taču pēdējais 28. martā

lūdzta savu virspavēlniecību nozīmēt sarunām citu virsnieku, jo militārā atašeja piedalīšanās tajās "neizskatīsies dabīgi". - AAN, Attachaty, A - II, 64/1, s. 233.

- 12 LVVA, 6033. f., 1. apr., 24. l., 54., 55. lp.
- 13 CAW, WBH, 341. l. 156; Piłsudski J., 1937. - s. 153-154.
- 14 LVVA, 6033. f., 1. apr., 24. l., 12.-14. lp.; AAN, Kod, t. 2, s. 180.
- 15 Skrzypek A., 1972. - s. 63-64.
- 16 CAW, WBH, 341. l. 151.
- 17 AAN, Kod, t. 2, s. 185-186.
- 18 CAW, WBH, 341. l. 157.
- 19 LVVA, 3601. f., 1. apr., 309. l., 21.-22. lp.; 248. l., 465. lp.
- 20 Turpat. - 3601. f., 1. apr., 309. l., 20. lp.
- 21 Turpat. - 2574. f., 3. apr., 17. l., 224. lp.; 3601. f., 1. apr., 309., 20. lp.
- 22 Turpat. - 3601. f., 1. apr., 309. l., 22. lp.
- 23 Turpat. - 248. l., 468., 466. lp.
- 24 Turpat. - 309. l., 15.-19. lp.
- 25 Turpat. - 248. l., 469. lp.; 309. l., 12. lp.
- 26 Turpat. - 309. l., 20. lp.
- 27 Turpat. - 248. l., 465. lp.
- 28 Kapteinis (vēlākais divīzijas ģenerālis) Vladislavs Bortnovskis 4. aprīlī telegrammā Ridzam-Smiglijam izteica ne-

izpratni par poļu projektā ietvertajām prasībām, kuras "nerēķinās ar to, ko mēs jau mutiski esam norunājuši un, kas nerēķinās arī ar reālo lietu stāvokli Latvijā". - AAN, Kod, t. 2, s. 198.

29 AAN, Kod, t. 2, s. 190; Attachaty, A - II, 64/1, s. 246.

30 AAN, Attachaty, A - II, 64/1, s. 245, 246.

31 LVVA, 3479. f., 1. apr., 27. l., 71. lp.

32 CAW, Teki Laudańskiego, 440. 12/4 - 5, s. 126. Vēl 10. aprīlī Polijas Ģenerālštāba situācijas novērtējumā uzsvērts, ka Latvijas miera sarunu dēļ Polijai, lai nodrošinātu ziemeļu spārnu, nepieciešams turēt Daugavpilī spēcīgu garnizonu, un, gadījumā, ja latvieši tomēr neparakstīs līgumu, Polija uzskatīs par spēkā esošu 16. janvāra vienošanos, kurā tādas tiesības jau dod. - AAN, Attachaty, A - II, 64/1, s. 392.

33 AAN, Kod, t. 2, s. 153.

34 Turpat. - Attachaty, A - II, 64/1, s. 302. Latviešu komandants pavēli par varas pāriešanu pilsētā pilnībā viņa rokās, līdz ar to atceļot visus līdzšinējos poļu komandantūres rīkojumus, izdeva jau 16. aprīlī. - Наша Жизнь. - 1920. - 11 IV.

35 Dokumenty z dziejów polskiej polityki zagranicznej. - s. 90-93; LVVA, 3605. f., 1. apr., 105. l., 31.-32. lp.

36 AAN, Attachaty, A - II, 64/1, s. 297; CAW, WBH, 341. 1. 151.

- 37 LVVA, 3479. f., 1. apr., 27. l., 82. lp.
- 38 Poļu tiltu rota tilta būves darbus Drūjā sāka 9. aprīlī un nobeidza 14. aprīlī. - CAW, WBH, 341. 1. 151.
- 39 CAW, WBH, 341. 1. 154.
- 40 LVVA, 2574. f., 3. apr., 17. l., 195. lp.; 3479. f., 1. apr., 27. l., 72., 74., 84. lp.; RS. - 1920. - 21. IV; SA. - 1920. - 22. IV. Dažas dienas pēc poļu karaspēka iziešanas no Latgales kāds korespondents ziņoja, ka dzīve Daugavpilī kļuvusi mierīgāka, taču vietējie latviešu sabiedriskie darbinieki izskatās nobijušies (acīmredzot no pēkšņās varas maiņas. - Ē.J.), "skatās viens uz otru un nekā nedara, izņemot dejošanu, kas ir pilnos ziedos". - LS. - 1920. - 27. IV.
- 41 LVVA, 3601. f., 1. apr., 309. l., 23.-24. lp.; 2574. f., 3. apr., 17. l., 454. lp.
- 42 Turpat. - 2574. f., 3. apr., 13. l., 110.-111. lp.; Izglītības Ministrijas Mēnešraksts. - 1920. - Nr. 7. - 59. lpp.; LS. - 1920. - 29. III.
- 43 LS. - 1920. - 1920. - 18. VI. Skaidrs, ka liela daļa muižnieku bibliotēku tika vienkārši izvezātas. Par to liecina gan kāds poļu muižnieks, jūnijā rakstot, ka ap Rēzekni daudzās vietās ir izpostītas Polijas pavalstnieku bibliotēkas, kuras apleupa dažādi cilvēki, gan dzejnieks, bijušais virsnieks V. Bronjevskis, kurš atzīstas, ka no pamestajām bibliotēkām "šo to nozadzis". - Nārōd. - 1920. - 26. VI; Broniewski W., 1984. - s. 160.

- 44 LVVA, 2574. f., 3. apr., 15. l., 58. lp.
- 45 Turpat. - 3601. f., 1. apr., 309. l., 34., 36., 56. lp.
- 46 AAN, Attachaty, A - II, 64/1, s. 370.
- 47 Turpat. - MSZ, t. 6210. 1928. gadā veiktā Polijas varas iestāžu izmeklēšana šajā lietā rezultātus nedeva.
- 48 Witkowski S., 1928. - s. 14.
- 49 Wejtko T., 1932. - s. 6. Vēl 26. aprīlī armijas Virspavēlnieka štābs puda bažas par tilta būves nobeigšanu Daugavpilī, pieprasot A.Miškovskim paskaidrojumus par tehniskās nodaļas vadītāja Hickeviča un likvidācijas komisijas vadītāja Kerkovska sarunā ar apgabala priekšnieku izteiktajiem mājieniem par sapieru gatavību sekot Rīdza-Smiglija grupai, nepabeidzot tilta būvi. A.Miškovskis 3. maijā atbildēja, ka bažām nav pamata. - LVVA, 3601. f., 1. apr., 496. l., 68.-69. lp.; AAN, Attachaty, A - II, 64/1, s. 365.
- 50 Počs K., 1971. - 91. lpp.; LVVA, 3601. f., 9. apr., 365. l., 51. lp.
- 51 LVVA, 2574. f., 3. apr., 17. l., 11. lp.
- 52 Turpat. - 3605. f., 1. apr., 105. l., 30. lp.; 5601. f., 1. apr., 5843. l., 4. lp.
- 53 Turpat. - 3601. f., 1. apr., 309. l., 26.-28., 38., 39. lp.; 5601. f., 1. apr., 2524. l., 3. lp.
- 54 Turpat. - 3605. f., 1. apr., 197. l., 100. lp.; 105. l., 43. lp.

- 55 LVVA, 3605. f., 1. apr., 105. l., 50., 52., 55. lp.
- 56 Turpat. - 3601. f., 9. apr., 371. l., 6. lp.; 3605. f., 1. apr., 199. l., 14., 34., 38., 46. lp.
- 57 SA. - 1920. - 5. V; LVVA, 3601. f., 9. apr., 360. l., 3. lp.
- 58 CAW, II NDWP, t. 192. 1920. gada jūlijā Satiksmes ministrijas pārstāvji Daugavpilī sastādīja aktu par 20 vagonu atdošanu Polijai, kaut arī Polijas sūtniecība neatsūtīja pārstāvjus uz Daugavpili. Tikai 15. jūlijā A. Miškovskis pilnvaroja poručniku Plāteru sazināties ar varas iestādēm un nodrošināt Polijas dzelzceļu ritošā sastāva saglabāšanu Daugavpilī.
- 59 LVVA, 3235. f., 1/14. apr., 18. l., 26.-27., 30. lp.
- 60 Turpat. - 3601. f., 1. apr., 309. l., 47., 58. lp.
- 61 Turpat. - 3235. f., 1/14. apr., 18. l., 29. lp.
- 62 Turpat. - 2574. f., 3. apr., 15. l., 32. lp.; 5601. f., 1. apr., 2090. l., 4. lp.
- 63 Turpat. - 2574. f., 3. apr., 17. l., 11., 245. lp.
- 64 Наша Жизнь. - 1920. - 11 V.
- 65 LVVA, 3601. f., 1. apr., 309. l., 59.-60. lp.
- 66 CAW, II NDWP, t. 176. Ar 1920. gada 1. maiju visas kontroles stacijas saņēma nosaukumu no vietas, kurā tā atradās (piemēram, "Frontes kontroles stacijā Daugavpilī"), atmetot numerāciju. Parasti stacijā bija priekšnieks virsnieka pakāpē, 2 rakstveži, 10 kareivji, 1 žandarmēri-

jas vahmistrs, 3 žandarmi, Austrumzemju Civilās pārvaldes ierēdnis un 1 revidente. Vēl ziemā un agrā pavasarī poļu kontroles stacijas darbojās arī Krāslovā un Drūjā.

67 LVVA, 2574. f., 3. apr., 13. l., 125.-126., 128., 133., 138. lp.; 15. l., 15. lp. Ar stacijas darbību bija neapmierināts arī A.Miškovskis, kurš 3. jūnijā sūdzējās, ka tā bēgļu transportēšanu izdara "uz savu roku" (konkrēti runa bija par S.Bulak-Balahoviča nodaļas rotmistru Aksakovu, kurš veda uz Brestu 30 karavīrus "bez poļu eskorta" un militārās pārstāvniecības ziņas). - AAN, Attachaty, A - II, 64/1.

68 APAN, Świerzbiński M. - s. 68.

69 Uz plāna, zila papīra bija nodrukāts: "Atceries karavīr, ka pacēli ieroci, lai pēc virspavēlnieka Juzefa Pilsudska pavēles aizstāvētu Tēvzemi pret maskaviešu agresiju; Ejot uz priekšu, brīvību un mieru nes brāļu tautām, kuras tevī redz nevis ienaidnieku, bet atbrīvotāju; Zeme, pa kuru soļo ... ir brāļu zeme, jo cilvēki, kas to apdzīvo, vēlas Tavas un savas tautas brīvību; Iejot ... izpostītajā zemē ... tev jātur augsti seva karoga vārdi: "Brīvi ar brīviem, līdzīgi ar līdzīgiem"; Tev nebūs laupīt un apspiest neaizsargātu tautu, neaptraipi mundieri ar noziegumu; Ar labu attieksmi pret vietējiem iedzīvotājiem tev jāreda uzticība pret sevi. Visa tauta noraugās Tevī ar lepnumu - neapkauno savu pašreizlīdzīgu un godīgu karavīra slavu!" - RW. -

1920. - 2 V.

- 70 LVVA, 2574. f., 3. apr., 15. l., 78. lp.
- 71 Turpat. - 3601. f., 9. apr., 364. l., 9. lp.
- 72 Radziņš P., 1922. - 134. lpp.
- 73 LVVA, 6033. f., 1. apr., 406. l., 14. lp.
- 74 Turpat. - 3601. f., 1. apr., 248. l., 582. l.
- 75 A.Ķeniņš šajā laikā atradās Rīgā, kur bija ieradies kopā ar J. Raini un Aspaziju, lai piedalītos sūtņu apspriedē 10. un 18. aprīlī. Tajās tika pārrunātas ar miera sarunām saistītās problēmas. 25. aprīlī viņš devās atpakaļ uz Varšavu. - RS. - 1920. - 10., 20. IV; LS. - 1920. - 25. IV.
- 76 LVVA, 2575. f., 15. apr., 11. l., 17.-19. lp.
- 77 PW. - 1920. - 3 IV.
- 78 LVVA, 2575. f., 15. apr., 11. l., 11. lp.
- 79 GW. - 1920. - 11 IV. Šajā laikā nacionāldemokrāti atzina Somijas un Latvijas tiesības uz neatkarību, ko tās, atšķirībā no Ukrainas, ir pierādījušas. Tāpat tika atzīts, ka Polija darījusi pareizi, atbalstot Latviju militāri, taču piezīmēts, ka tam vajadzētu notikt vienīgi "noteicot mūsu kopīgās intereses". - GW. - 1920. - 12 IV.
- 80 KL. - 1920. - 11 IV; GW. - 1920. - 13 IV. Minēto rakstu atreferēja arī "Jaunākās Ziņas" 20. aprīlī.
- 81 LVVA, 2527. f., 15. apr., 11. l., 11. lp.
- 82 Turpat. - 6033. f., 1. apr., 24. l., 16. lp.

- 83 Kurjer Poranny. - 1920. - 16 IV.
- 84 B. Boufals neilgi pirms tam bija kļuvis par Polijas sūtni vienīgi Latvijā, jo Igaunijā tika iecelts atsevišķs sūtnis - L. Vasiļevskis, kurš amatā stājās 24. aprīlī. - Zossowski P., 1994. - s. 201.
- 85 Сегодня. - 1920. - 24 III. B. Boufals prombūtnes laikā viņa pienākumus pildīja sūtniecības sekretārs J. Baļinskis. - ВЗ. - 1920. - 26. III.
- 86 RS. - 1920. - 14. IV.
- 87 ЛК. - 1920. - 15. IV.
- 88 Sociāldemokrāts. - 1920. - 15. IV.
- 89 ЛК. - 1920. - 16. IV.
- 90 RS. - 1920. - 17. IV.
- 91 ЛС. - 1920. - 16. IV.
- 92 ЛК. - 1920. - 17. IV.
- 93 Турпат. - 18. IV; RS. - 1920. - 20. IV.
- 94 ААН, Код, т. 2, с. 203-205.
- 95 ЖЗ. - 1920. - 6. V; ААН, Код, т. 2, с. 215. Oficiāli arī Latvijas ārlietu ministrs 20. aprīlī paziņoja, ka attiecības ar Poliju "joprojām ir korektas un draudzīgas", poļi izpildījuši Latvijas prasību un Latgali atstājuši. - RS. - 1920. - 21. IV.
- 96 LVVA, 2575. f., 15. apr., 11. l., 6. lp.; Robotnik. - 1920. - 20 IV.

- 97 KP. - 1920. - 3 IV; GW. - 1920. - 22 III; NK. - 1920. - 7 VII.
- 98 Donass F., 1969. - 23. lpp.; AAN, Kod, t. 2, s. 208-210; GW. - 1920. - 1 V.
- 99 LVVA, 2527. f., 15. apr., 11. l., 11. lp.; Zossowski P., 1990. - s. 14.
- 100 LVVA, 6033. f., 1. apr., 24. l., 22. lp.
- 101 Počs K., 1971. - 92. lpp.
- 102 Mierīņa A. No Latvijas Republikas robežu vēstures. // Latvijas Zinātņu Akadēmijas Vēstis. - 1990. - Nr. 8. - 49.-50. lpp. Kā piemēru varētu minēt Drisas apriņķa 3 skolu (tajā skaitā Baļbinovas, kas vēlāk atradās Latvijā) sudzēkņu vecāku 13. marta telegrammu J.Pilsudskim ar lūgumu rūpēties par apgabalu arī turpmāk un nepieļaut tā iekļaušanu Latvijā. - ZW. - 1920. - 28 III.
- 103 LVVA, 3601. f., 1. apr., 496. l., 112. lp.
- 104 2. Ventpils pulks. - 337.-342. lpp. Daugavas pārņemšana notika saskaņā ar Polijas armijas vadību, kas 26. un 30. maijā pieprasīja, lai Latvijas armijas daļas turpinātu atbalstīt poļu kreiso spārnu "atbilstošā veidā". - AAN, Attachaty, A - II, 64/1, s. 510, 521.
- 105 Jātnieku pulks 10 gadus. - 22.-24. lpp.; IKMF, Artum-Hartmanis A. - 24. lp. 1930. gadā bijušais eskadrons seržants V.Siliņš griezās pie Polijas militārā atašeja Latvijā ar lūgumu piešķirt viņam Polijas Neatkarības krustu, jo 1920. gadā viņš piedalījies "kopā ar poļu

kavalēristiem Daugavas kreisajā krastā", kaujās pret lieliniekiem. - Zossowski P., 1992.

- 106 LVVA, 3601. f., 9. apr., 366. l., 21. lp.; 5601. f., 1. apr., 3017. l., 4. lp.; 6033. f., 1. apr., 24. l., 40. lp.; AAN, Attachaty, A - II, 64/1, s. 379, 446, 468, 510, 521. Latvijas armijas štābs lūdza atļauju piekomandēt Klūgi 1. poļu armijas štābam un 1. jūnijā poļu ģenerālštābs to deva. - AAN, Attachaty, A - II, 64/1, s. 515, 518.
- 107 LVVA, 6033. f., 1. apr., 406. l., 16. lp.
- 108 KP. - 1920. - 16 V.
- 109 LVVA, 2527. f., 15. apr., 11. l., 6. lp.
- 110 LS. - 1920. - 5., 7., 11. 12. V.
- 111 Zossowski P., 1990. - s. 14. 24. maijā notika nepatīkams starpgadījums Sarnu stacijā Polijā. Ārlietu ministrijas kurjeram, kurš atteicās atvērt diplomātisko sūtījumu, poļu virsnieks vairākas reizes iesita, atņēma to, naudu un dokumentus, bet pašu turēja ieslodzījumā līdz 28. maijam, kad pārpretums (jo tāds tas bija) noskaidrojās (līdzīgs gadījums notika 4. martā, kad kurjeram Legzdiņam ceļā uz Parīzi Pjetrovicē atņēma 15 Ārlietu ministrijas un dažas sūtņa A.Ķeniņa privātās vēstules, kuras, atvaļinoties tika atdotas sūtniecībai tikai 19. aprīlī). Šādus gadījumus izraisīja nekompetenti Polijas ierēdņi, tomēr tie atstāja nepatīkamu iespaidu. - LVVA, 2574. f., 3. apr., 13. l., 74.-75., 80., 81. lp.

- 112 LVVA, 2575. f., 15. apr., 2. l., 133. lp.; 3601. f.,
1. apr., 309. lp., 63. lp. Arī poļu presē parādījās zi-
ņa, ka Rīgā tiks izskatīta Somijas, Latvijas, Lietuvas,
Igaunijas, Polijas, Ukrainas un Rumānijas tirdzniecības
palātas izveidošanas iespēja. - Kurjer Poranny. -
1920. - 27 V.
- 113 CAW, II NDWP, t. 194; Kurjer Poranny. - 1920. - 30 V,
6 VII; GW. - 1920. - 29 VII.
- 114 LS. - 1920. - 9. VI. Vitolds Kameņeckis (1883. 9. III
Varšavā - 1964. 9. III Lodzē) beidza Varšavas universi-
tātes Filozofijas nodaļu. Jau no 1916. g. iestājās par
Polijas neatkarību. 1919.-1920. g. Seima deputāts. No
1920. g. 1. augusta bija "charge d' affaires" amatā
Latvijā līdz 1921. g. 1. novembrim. 1928. g. ieguva
vēstures habilitētā doktora grādu Ļvovas universitātē,
kur lasīja diplomētijas vēstures kursu. 1938.-1939. g.
bija Krasinsku bibliotēkas direktors Varšavā. Vēlāk dzī-
voja nelielā lauku īpašumā. Pirms kara daudz rakstīja
par Baltijas valstu drošības jautājumiem. Bija apbal-
vots ar Latvijas Triju zvaigžņu ordeņa I šķiru. - Polski
Słownik Biograficzny. - T. XI. - Wrocław - Warszawa -
Kraków, 1965. - s. 650; Łoza S., 1938. - s. 316.
- 115 JZ. - 1920. - 18. VI; IK. - 1920. - 19. VI.
- 116 IK. - 1920. - 25. VII; BZ. - 1920. - 25. VII; APAN,
Djarjusz M.S.Kossakowskiego, s. 71.
- 117 IK. - 1920. - 11. VI.

- 118 APAN, Djarjusz M.S.Kossakowskiego. T. V, cz. 1, s. 48.
- 119 AAN, Kod, t. 2, s. 211-212.
- 120 JZ. - 1920. - 9. III. V. Studņickis bija Austrumu zemju civilās pārvaldes Statistiskās nodaļas priekšnieks, B.Šahno - Braslavas apriņķa priekšnieks. Viņu nomainīja V.Šadurskis. Kāds viņa radnieks - Šadurskis, kā Austrumu zemju civilās pārvaldes ģenerālkomisāra sekretārs, atrodoties Rīgā, 7. martā iereibušā stāvoklī izraisīja restorānā skandālu, apvainojot latviešus par "laukiem" un solot, ka poļi no Latgales neizies, bet izmetīs no tās latviešus. Gadījums izraisīja poļu podporučņika Mozačevska sašutumu, kurš par to atvainojās klātesošajiem latviešiem un ziņoja Polijas sūtnim un E.Ridze-Smiglija štābam. Visi šie cilvēki bija Latgales muižniecības pārstāvji. - AAN, Attachaty, A - II, 64/1, s. 141; Tygodnik Wileński. - 1920. - 20 III; GW. - 1920. - 31 V; Łoza S., 1938. - s. 711.
- 121 LVVA, 3601. f., 1. apr., 248. l., 477. lp.
- 122 Tygodnik Wileński. - 1920. - 12 III; LVVA, 2574. f., 3. apr., 13. l., 9.-10. lp. Īstenībā arī vēlāk (praktiski līdz rudenim) iestādes bija ļoti pielaidīgas tieši pret poļiem, un, ja muižnieks uzrādīja Polijas sūtņa izdotu apliecību par viņa piederību poļu nācijai, zemes īpašums netika aizskarts. - GW. - 1920. - 22 III.
- 123 LVVA, 2574. f., 3. apr., 2733. l., 110. lp.
- 124 Turpat. - 3235. f., 2. apr., 4832. l., 6. lp.; 5605. f., 1. apr., 5. l., 26. lp. 1920. gada vasarā 1906. ga-

dā Rīgā dibinātā "Oświatas" biedrība atsāka izglītojošu lekciju priekšlasījumus. - Kurjer Poranny. - 1920. - 8 IX.

- 125 LVVA, 3235. f., 5. apr., 2091. l., 7. lp.
- 126 Tygodnik Polski. - 1927. - 9 X, 12 XI.
- 127 LS. - 1920. - 5 V.
- 128 J.K., 1920; Stefan M.P. Polska a państwa bałtyckie // RW. - 1920. - 7 III.
- 129 Krzesławski /Cynarski/ J., 1920.
- 130 Latvijas statistiskā gada grāmata. 1920. - R., 1921. - 10., 21., 318. lpp. Kaut gan 1921. gadā Ārlietu ministrija spāšaubīja skaitīšanas uzrādīto poļu skaitu (gluži tāpat, kā to darīja Polijas oficiālās un neoficiālās iestādes, tikai aiz pretējiem apsvērumiem), jo tā tika izde- rīta 2 kārtās: pirmā - 1920. gada jūnijā, otrā - 1921. gada martā Ilūkstes apriņķa daļā, kura Latvijā tika ie- kļaute tikai 1920. gada jūlijā, un ilgus gadus palika strīdus objekts starp Latviju un Poliju. Politisku iemes- lu dēļ Ārlietu ministrija centās pierādīt, ka šeit dau- dzi iedzīvotāji "apslēpa savu īsto tautību un valodu, gan apzinīgi, gan neapzinīgi, būdami iespaidoti no per- sonām, kuras ieinteresētas par labu Polijai". - LVVA, 2574. f., 3. apr., 92. l., 113. lp. Tomēr nākamās tautas skaitīšanas pierādīja, ka poļu skaits 1920.-1921. gada skaitīšanā kopumā netika pārspīlēts. Vienlaicīgi jāat- zīst, ka bija arī atsevišķi varas iestāžu pārlietas cen- tības gadījumi, vēloties par katru cenu palielināt lat-

viešu skaitu (vēlmi varēja saprast). Piemēram, 14. jūnijā Krāslavas miesta vecākais Tarleckis un baznīcas ērģelnieks tika arestēti par Poļu organizāciju pagaidu padomes uzsaukuma izplatīšanu, kas aicināja poļus tautas skaitīšanā reģistrēties kā poļiem (vēlāk Tarlecki sodīja ar 5000 rubļiem soda naudas un 2 dienām cietumā). - AAN, Attachaty, A - II, 65/1, s. 763.

- 131 1914. gadā Daugavpils, Ludzas un Latgales apriņķos poļu zemes īpašnieku rokās bija 272 323 hektāri zemes, pie tam 58 īpašumi pārsniedza 1000 hektārus. - Maliszewski R., 1922. - s. 18.
- 132 ZW. - 1920. - 28 III, 30 V, 11 VII; GW. - 1920. - 22 III, 8 IV.
- 133 Kurjer Poranny. - 1920. - 19, 20 IV.
- 134 APAN, Świerzbński M. - s. 70.
- 135 Latgalīts. - 1920. - 18. III.
- 136 GP. - 1920. - 23 IV; Latgalīts. - 1920. - 22 IV.
- 137 APAN, Świerzbński M. - s. 71.
- 138 Studnicki W., 1924. - s. 122; Cynarski J., 1925. - s. 150. (Sk. arī: Cynarski J. Zotwa.)
- 139 AAN, Kod, t. 4, s. 199-200.
- 140 NK. - 1920. - 23 VI; GW. - 1920. - 29 VI; LS. - 1920. - 18. VI.
- 141 AAN, Kod, t. 4, s. 203; Attachaty, A - II, 65/1, s. 762.

- 142 LW. - 1920. - 6. VII; Воля. - 1920. - 27 VI, 8, 10 VII.
- 143 AAN, Attachaty, A - II, 65/1, s. 762; NK. - 1920. - 2 VII.
- 144 BZ. - 1920. - 9. VII.
- 145 A. List z Łotwy. // Naród. - 1920. - 25, 26 VI. Nopro-
tams, ka autors ir muižnieks no Rēzeknes apkārtnes.
- 146 HX. J. Zaprzepaszczenie Inflant. // GW. - 1920. - 29 VI.
- 147 IK. - 1920. - 9. VII. 28. jūnijā prese atstāstīja A.Ķe-
niņa interviju skandināvu laikrakstam "National Treden-
de", kurā viņš izteicies, ka Latvija nepieciešamības
gadījumā ir gatava ar ieročiem atbalstīt Lietuvu cīņā
pret Poliju. Pats A.Ķeniņš kategoriski noliedza šādu
atstāstījumu, uzsverot, ka vienmēr nosodījis Lietuvas
"rusofilisko un ģermanofilisko politiku". - PW. -
1920. - 30 VI.
- 148 N.N. Z Inflant Polskich. // Rzeczpospolita. - 1920. -
5 VII.
- 149 APAN, Świerzbinski M. - s. 74.
- 150 AAN, Attachaty, A - II, 81/2.
- 151 LVVA, 2574. f., 3. apr., 17. l., 245. lp.; 90. l.,
123. lp.; 3593. f., 1. apr., 196. l., 75., 91. lp.;
BZ. - 1920. - 5. II; BV. - 1920. - 6. IV, 3., 18. V;
2., 10. VI, 5. VII; Сегодня. - 1920. - 13 V; KP. -
1920. - 20 V. Tūlīt pēc Latgales atbrīvošanas, uz Poli-
ju zināms bēgļu skaits devās arī caur to. A.Miškovskis
29. janvārī lūdza E.Ridza-Smiglija štābu izsūtīt 12 va-

- gonus uz Rēzekni, kur gaidīja 280 bēgļi. - AAN, Attachaty, A - II, 81/1, 64/1, s. 330.
- 152 LVVA, 2570. f., 10. apr., 5. l., 54.-55. lp.
- 153 GW. - 1920. - 2 v.
- 154 PW. - 1920. - 22 v.
- 155 AAN, Sztab Główny, t. 616/5, s. 101.
- 156 Armijas Virspavēlnieka pavēles. - 1920. - Nr. 90., § 5. Nedrīkst nepiezīmēt, ka vēlāk - 26. jūlijā Lietuvas armijai oficiāli tika piekomandēti kā militārie konsultanti pulkvedis - leitnants J.Vītols, pulkvedis V.Kaminskis un pulkvedis - leitnants A.Apsītis (pirmais - līdz 1921. gada februārim, pēdējais - līdz 1921. gada maijam). Savukārt jau no 1920. gada februāra Lietuvas armijā kā militārais speciālists, gan bez oficiālas atļaujas (pēc konflikta viņš 1919. gada decembrī iestājās Igaunijas armijā, no kuras pārgāja uz Lietuvas armiju kā Lietuvas pavalstnieks) darbojās pulkvedis - leitnants V.Ozols. - LVVA, 5601. f., 1. apr., 221. l., 3. lp.; 4697. l., 5. lp.; 2762. l., 3. lp.; 7103. l., 4. lp.
- 157 LVVA, 2574. f., 3. apr., 15. l., 32. lp.
- 158 Šajā Ilūkstes apriņķa daļā tautas skaitīšanas darbu vadīja Valsts skaitīšanas pārvalde, bet veica Latvijas armija. - LK. - 1921. - 11. II.
- 159 Skrzypek A., 1922. - s. 84; Maliszewski E., 1922. - s. 32.

- 160 Latvijas statistiskā gada grāmata. 1920. - 13. lpp.;
Krzesławski J. Stosunki polsko - Łotewskie. - s. 11.
- 161 Tipisks piemērs ir starp Laucesi un Grīvu (Daugavpili)
esošā apdzīvotā vieta Peski, kura jaunu nosaukumu ne-
saņēma pat 30. gados, kad daudzi vietvārdi tika latvis-
koti. Turpretī poļu 1919.-1920. gada militārajās kartēs
tā apzīmēta kā "Smilšīnucka", kas skaidri liecina par
nosaukuma latvisko sakni. - Borkiewicz A., 1929. - s.
268.
- 162 Sīkāk sk.: Jēkabsons Ē. Poļi Latvijā. // Latvijas Zināt-
ņu Akadēmijas Vēstis. - 1993. - Nr. 2. - 7. lpp.
- 163 Krzyżanowski B. Oddział wydzielony w działaniach
obronnych na szerokim froncie. // Bellona. - 1935,
lipiec - grudzień. - s. 171-180.
- 164 Łossowski P., 1991. - s. 41.
- 165 LVVA, 1527. f., 1. apr., 617. l., 2., 5.-6., 8. lp.
- 166 Lavonpole - apdzīvota vieta mūsdienu Baltkrievijas te-
ritorijā.
- 167 LVVA, 1527. f., 1. apr., 618. l., 1. lp.
- 168 Turpat. - 616. l., 17. lp.; 6033. f., 1. apr., 406. l.,
28. lp.
- 169 Turpat. - 5601. f., 1. apr., 4009. l., 2. lp.
- 170 Turpat. - 2574. f., 3. apr., 15. l., 36., 39. lp. Vē-
lāk apgabala priekšnieks lūdza paaugstināt virsniekus
nākošajās dienestā pakāpēs par nopelniem, taču Virspa-
vēlnieks štābs atteica, motivējot, ka katrs virsnieka

pienākums dotajos apstākļos bija darīt visu, lai "Latvijas zeme nenokļūtu svešā īpašumā".

- 171 LVVA, 1527. f., 1. apr., 617. l., 18. lp.
- 172 Turpat. - 616. l., 16. lp. Identisku rīkojumu par laivām jau 4. jūlijā izdeva 12. Bauskas pulka komandieris. - LKMF, 12. Bauskas kājnieku pulka vēsture. - 600. lp.
- 173 LVVA, 6033. f., 1. apr., 406. l., 20. lp.
- 174 10. pulka 2. bataljons Daugavpili ieradās 8. jūlijā, bet 14. jūlijā nomainīja Grīvā garnizona vienības. Arī pulka 3. bataljons un štābs 10. jūlijā devās uz Daugavpili un 16. jūlijā ieņēma pozīcijas Daugavas labajā krastā no Indricas upes līdz Sīķelei, nomainot 11. Dobeles pulka 8. rotu, Tanku divizona 1. rotu un Atsevišķo eskadronu. - LKMF, Kalniņš T. - 567., 567^A lp.
- 175 LVVA, 6033. f., 1. apr., 406. l., 16., 29., 30. lp.
- 176 Kłopotowski M., Dobiecki J. Zarys historii wojennej 18-go pułku ułanów pomorskich. - Warszawa, 1929. - s. 9-11; LVVA, 6033. f., 1. apr., 406. l., 28. lp.
- 177 LKMF, Artum-Hartmanis A. - 24. lp.; Sīkāk sk.: Jātnieku pulks 10 gados. - 22.-24. lpp.; Strautnieks Ž., 1985. - 55.-60. lpp. Pēdējā darba autors sīki apraksta sakaru nodibināšanu ar poļiem un atkāpšanos pāri Daugavai, tās neorganizētībā un cilvēku noslikšanā vainojot poļu divizona komandieri.
- 178 LVVA, 2574. f., 3. apr., 15. l., 36. lp.
- 179 CAW, II NDWP, t. 192. Ulānu rīcībā bija 130 karabīnes,

3 ložmetēji, 12 pistoles ar munīciju, bet kājnieku -
21 karabīne ar patronām. Kājnieku vienībā ietilpa galve-
nokārt karavīri no 33., 22., 36., 39., 155., 159. kāj-
nieku pulka, 15. kājnieku brigādes telegrāfa vada,
13. ulānu, 1. strēlnieku jētnieku pulka, Drūjas, Slo-
bodkas, Pristasas, Plusu žandarmērijas, kā arī Bulak-
Balahoviča grupas 5. Ostrovas pulka.

180 LVVA, 6033. f., 1. apr., 406. l., 18. lp.

181 CAW, II NDWP, t. 192.

182 LVVA, 6033. f., 1. apr., 406. l., 24., 26., 28. lp.

183 CAW, II NDWP, t. 192.

184 Kłopotowski M., Dobiecki J., 1929. - s. 11-15. Vēl
9. augustā A. Miškovskis deva rīkojumu uzlādēt visu ģipa-
šumu un zirgus uz "Saratova" it kā vešanai uz Rīgu, bet
cilvēkiem uz kuģa kāpt naktī. Miera līguma noslēgšanas
dēļ plāns neizdevās. - CAW, II NDWP, t. 192. Pēdējais
18. ulānu pulka kareivis Latviju atstāja septembrī,
jo līdz tam laikam atradās Liepājas garnizona lazare-
tē. - AAN, Attachaty, A - II, 81/1.

185 LVVA, 2574. f., 3. apr., 90. l., 19.-20. lp.

186 Turpat. - 1527. f., 1. apr., 617. l., 17. lp. Vēl
19. jūlijā tika aizturēti Z. Vangins un G. Skurkevičs
kā varbūtējie Pedomju Krievijas spiegi. Viņus atbrīvo-
ja 4. augustā - pēc tam, kad A. Miškovskis apstiprināja,
ka viņi bijuši Polijas armijas 36. kājnieku pulka mak-
sas aģenti, par kuru politisko uzticamību gan viņš lie-

- cināt neņēmās, jo abi nodarbojušies ar spekulāciju. - LVVA, 3601. f., 6. apr., 100. l., 2.-3. lp.; CAW, II NDWP, t. 192. Bija arī gadījumi, kad Virspavēlnieka štāba Iekšējās izlūkošanas nodaļa par aģentiem ieskaitīja bijušos poļu pretizlūkošanas ziņotājus (piemēram, 1. augustā par tādu kļuva Daugavpils iedzīvotājs M. Ribuss). - LVVA, 3035. f., 1/14. apr., 27. l., 43. lp.
- 187 LVVA, 6033. f., 1. apr., 406. l., 24., 28. lp.; 1527. f., 1. apr., 617. l., 16. lp.
- 188 Turpat. - 6033. f., 1. apr., 406. l., 24., 28., 25., 26. lp. Šis pats avots norāda, ka Sarkanās armijas izlūki īpaši aktīvi operējuši iecirknī no Krāslavas līdz Drisai, bet pie Skrudalienas pienākuši 3 verstu attālumā, ievākuši ziņas no iedzīvotājiem par Latvijas armijas daļu novietojumu un atkāpušies.
- 189 LKMF, 12. Bauskas kājnieku pulka vēsture. - 600. lp.; Artum-Hartmanis A. - 24. lp.
- 190 AAN, Kod, t. 2, s. 237. Pat šādu ziņu Polijas armijas Ģenerālštāba vadība (S. Hallers) uztvēra ar piezīmi: "Vajag ņemt vērā, ka latvieši atrodas piespiedu situācijā".
- 191 Daļēji minēto pierāda Daugavpils sprinča komandantūras apsardzības rotas kareivja K. Briņķa atmiņas. 1920. gada jūlija sākumā viņš rotas sastāvā ieradās Skrudalienā. Izlūkgājienā K. Briņķis apsvēris iespēju pie pirmās iespējas padoties un nodomu izjauca vienīgi otra ka-

reivja - patruļas dalībnieka apņemšanās cīnīties. -
Brinķis K. Autobiogrāfija (manuskripts). - Kultūras
fonda arhīvs. - 45.-46. lpp.

192 LVVA, 6033. f., 1. apr., 406. l., 29. lp.

193 Turpat. - 19.-20. lp.; 2. Ventspils kājnieku pulks. -
344. lpp.; LKMF, Gaunītis O. - 88. lpp. Kopumā lietu-
vieši bija ieņēmuši Svenčones un Drisvjatu ezera rajon-
u Latvijas pierobežā.

194 LVVA, 6033. f., 1. apr., 406. l., 24. lp.

195 GAW, II NDWP, t. 193.

196 LVVA, 3601. f.; 1. apr., 496. l., 33. lp.

197 Turpat. - 6033. f., 1. apr., 406. l., 21., 24. lp.

Latvijas prese tikai jūlija beigās ziņoja, ka Latvijas
armija pārņēmusi Kalkūnu - Turmantu dzelzceļa līniju. -
LW. - 1920. - 27. VII.

198 Počs K., 1971. - 104. lpp. Līgums nespēja novērst pava-
sarī aizsāktās konfliktsituācijas par dzelzceļa mate-
riālu izmantošanu starp Latviju un Lietuvu (piemēram,
aprīlī Lietuvas puse paziņoja, ka Latvijas prasība par
Eglainē aizturētās lokomotīves atdošanu tiks apmierinā-
ta tad, kad latvieši atdos no Eglaines aizvestos mate-
riālus). Septembra beigās Kalkūnu komandants saņēma pa-
vēli neizlaist Lietuvas armijas vilcienus, ja tie mēģi-
nātu aizvest gar Turmantu - Kalkūnu dzelzceļa malu sa-
krautos materiālus. - LVVA, 6033. f., 1. apr., 25. l.,
26. lp.; 3601. f., 1. apr., 496. l., 37. lp.

- 199 **BZ.** - 1920. - 10., 11. VII.
- 200 **LVVA**, 2574. f., 3. apr., 15. l., 36. lp.
- 201 **CAW**, II NDWP, t. 194. 22. jūlijā šis pats avots vēstīja, ka Latvijas armija ieņēmusi Fabianovas - Skrudalienas - Kaplavas līniju.
- 202 **LVVA**, 6033. f., 1. apr., 406. l., 24. lp.
- 203 **Turpat.** - 1527. f., 1. apr., 617. l., 19. lp.
- 204 **Turpat.** - 22. lp.; 2. Ventspils kājnieku pulks. - 344. lpp.
- 205 **LVVA**, 6033. f., 1. apr., 406. l., 22. lp.; 1527. f., 1. apr., 617. l., 18.-19. lp.
- 206 **Turpat.** - 3461. f., 1. apr., 20. l., 2. lp.
- 207 **Turpat.** - 2574. f., 3. apr., 15. l., 36. lp. Tomēr jāpiezīmē, ka 1919./1920. mācību gadā poļi Ilūkstes apriņķī bija atklājuši apmēram 30 skolu darbību, kuru Latvijas varas iestādes neatjaunoja. - **APAN**, Świerzbinski M. - s. 76.
- 208 **Turpat.** - 3461. f., 1. apr., 1. l., 1. lp.
- 209 **Turpat.** - 2574. f., 3. apr., 15. l., 36. lp.
- 210 **Turpat.** - 3485. f., 1. apr., 1. l., 12., 57. lp.
- 211 1921. gada 20. martā starptautiskā šķīrējtiesa D.Simpsona vadībā piešķīra visu Ilūkstes apriņķi Latvijai. Poļija uz to atbildēja, paziņojot, ka nevar uzskatīt šķīrējtiesas lēmumu par sev saistošu. Tikai 1933. gadā komisija, kurā iegāja abu pušu pārstāvji, sāka Latvijas -

Polijas robežas noteikšanu dabā, bet darbs tika nobeigts 1938. gada janvārī. Sakarā ar to Polijas sūtnis F. Harvats un Latvijas ārlietu ministrs V. Munters parakstīja kopīgu deklarāciju, kurā savu valdību vārdā apstiprināja jauktās komisijas paveikto darbu. - AAN, Sztab Główny, 616/311, s. 12; CAW, WBH, I. 341. 1. 295, s. 53.

212 Latvijas iekšējās drošības nostiprināšanas vēsture. - 216. lpp.

n o d a ļ a. LATVIJAS UN POLIJAS ATTIECĪBAS PĒC
POLIJAS ARMIJAS IZVEŠANAS NO LATVIJAS

- ¹ AAN, Kod, t. 2, s. 242-243.
- ² CAW, II NDWP, t. 194; LVVA, 6033. f., 1. apr., 24. l., 51. lp.
- ³ Zossowski P., 1990. - s. 16.
- ⁴ LVVA, 2575. f., 15. apr., 2. l., 99. lp. Citātā pilnībā saglabāts stils un transkripcija, kaut arī nav šaubu, ka ar vārdiem "nacionālā apziņa" autors domājis milzīgo nacionālo jūtu pacēlumu, kurš lika visai tautai ķerties pie ieročiem, lai cīnītos pret iebrucēju.
- ⁵ APAN, Djarjusz M.S.Kossakowskiego, s. 77.
- ⁶ IK. - 1920. - 13. VII.
- ⁷ Turpat. - 1. VIII; BZ. - 1920. - 31. VII.
- ⁸ ZW. - 1920. - 11 VII.
- ⁹ PW. - 1920. - 12. VII; Kurjer Poranny. - 1920. - 15 VII.
- ¹⁰ Naród. - 1920. - 11 VII (raksta nosaukums: "Baltijas valstu Isredzība").
- ¹¹ LVVA, 6033. f., 1. apr., 24. l., 34., 42. lp.
- ¹² Stranga A. Ceļš uz mieru. Krievijas - Latvijas 1920. gada 11. augusta miera līgums. // Pretstatu cīņa. - R., 1990. - 121. lpp. Augusta sākumā Rīgā ieradās Polijas Austrumzemju civilās pārvaldes ģenerālkomisāra vietnieks M.Kosakovskis, kurš apsprieda ar Padomju delegācijas sarunām

- ar Latviju vadītāja palīgu J.Hapecki apcietināto apmaiņu starp Poliju un Padomju Krieviju. - APAN, Djarjusz M.S.Kossakowskiego. - s. 70, 72, 86.
- 13 Počs K., 1971. - 101. lpp.; СВОБОДА. - 1920. - 11 VIII.
- 14 BZ. - 1920. - 8. VIII. Konferences plenārsēdes notika tagadējā Bulduru prospektā 33. - Vilands R. Kā būtu, ja būtu. // Jūrmala. - 1990. - 19. IV.
- 15 BZ. - 1920. - 3., 20. VIII; APAN, Djarjusz M.S.Kossakowskiego. - s. 69; GW. - 1920. - 2 X.
- 16 Skrzypek A., 1972. - s. 68.
- 17 Počs K., 1971. - 106. lpp.
- 18 Galvenokārt tas skāra Rīgā dzīvojošos ārzemniekus, starp kuriem bija daudz Lietuvas pavalstnieku. - CAW, II NDWP, t. 188; СВОБОДА. - 1920. - 30 VII.
- 19 LVVA, 6033. f., 1. apr., 25. l., 31. lp.
- 20 Turpat. - 3601. f., 1. apr., 291. l., 35. lp.
- 21 Andersons E., 1965. - 51. lpp.
- 22 LVVA, 6033. f., 1. apr., 25. l., 76. lp.
- 23 Andersons E., 1967. - 605. lpp.
- 24 Počs K., 1971. - 104. lpp.
- 25 Šķīrējtiesa beidza darbu 1921. gada 26. martā, nolemjot, ka Latvijai jāatsakās no 283,3 km² lielas teritorijas ar Palangu un Mažeikiem, bet Lietuvai - no 290 km² ar Ilūkstes apriņķi. - Andersons E., 1967. - 604. lpp.

- 26 LVVA, 1527. f., 1. apr., 617, l., 34. lp.
- 27 Andersons E., 1967. - 604. lpp.
- 28 LVVA, 3601. f., 1. apr., 291. l., 66. lp.; 6033. f., 1. apr., 25. l., 34.-43., 54.-55., 59. lp.; 12. Bauskas kājnieku pulka vēsture. - 607. lp. Subates sadalījums joprojām palika neizdevīgs Latvijai, jo lietuviešu kontrolētajā daļā atradās svarīgākās iestādes, arī katoļu un luterāņu baznīcas (Latvijas armijas ieņemtajā daļā bija pareizticīgo baznīca un sinagoga).
- 29 LVVA, 6033. f., 1. apr., 61. l., 15. lp.
- 30 IKMF, Caunītis O. - 88. lp.; 2. Ventspils pulks. - 347. lpp.
- 31 JZ. - 1920. - 23. VIII.
- 32 Kamieniecki W., 1922. - s. 271.
- 33 Skrzypek A., 1972. - s. 66.
- 34 Počas K., 1971. - 108. lpp.
- 35 Skrzypek A., 1972. - s. 68.
- 36 Počas K., 1971. - 108. lpp.
- 37 AAN, Attachaty, A - II, 165/1, s. 144-145.
- 38 Turpat. - Kod, t. 2, s. 300-302.
- 39 Turpat. - Sztab Główny, 616/131, s. 437-438. Faktiski vienošanās netika izmantota ne no vienas puses, jo arī Polijas Kara flote tikai veidojās. Pirmo reizi poļu puse par līgumu atcerējās 1933. gada augustā, kad militā-

rais atašejs Latvijā jautāja savam Galvenajam štābam, vai 1920. gada oktobrī noslēgtā vienošanās var būt par pamatu plānotajai Polijas Kara flotes Zemūdeņu divizionā vizītei Latvijas ūdeņos.

40 LVVA, 6033. f., 1. apr., 24. l., 48., 51. lp.

41 Donass F., 1969. - 13. lpp.

42 LVVA, 2574. f., 3. apr., 16. l., 117. lp.

43 Turpat. - 6033. f., 1. apr., 24. l., 27.-28. lp. Apgalvojumam par latviešu lomu Sarkanajā armijā bija pamats, taču pārspīlētas bija runas par viņu noteicošo nozīmi Polijas frontē. Rietumu frontes Revolucionārās Kara Padomes loceklis bija latviešu komunistis I. Smilga, kurš 2. augustā kļuva arī par Belostokā nodibinātās - Polijas komunistiskās valdības komisāru, bet Dienvidrietumfrontes - R. Bērziņš, 10. strēlnieku divīziju un 16. armiju komandēja A. Daumanis. Turpretī latviešu strēlnieku divīzijas 3. brigāde cīņās pret Polijas armiju piedalījās vienīgi 1919. gada vasarā, bet 2. pulks - septembrī pie Daugavpils. Vienīgā latviešu karaspēka daļa, kura piedalījās kaujās ar poļiem no 1920. gada maija līdz jūnija beigām bija 15. armijas Sevišķo uzdevumu pulks J. Beikas vadībā. Bez tam līdz karadarbības beigām poļu frontēs cīnījās vairākas Revolucionārās kara padomes atsevišķās latviešu rotas, 15. armijas sastāvā un latviešu tautības sarkanarmieši citās karaspēka daļās. - Latviešu strēlnieku vēsture. - 360.-362. lpp.; Гражданская война и военная интервенция в СССР. - Москва, 1987. - с. 168, 557, 680.

- 44 LVVA, 2574. f., 3. apr., 16. l., 116. lp.
- 45 Pobóg-Malinowski W., 1956. - s. 327-328.
- 46 Kurjer Poranny. - 1920. - 8 VIII.
- 47 LVVA, 2574. f., 3. apr., 13. l., 176., 178. lp.
- 48 Donass F., 1969. - 13. lpp.
- 49 Skrzypek A., 1972. - s. 69.
- 50 BZ. - 1920. - 28 VIII.
- 51 LVVA, 2575. f., 15. apr., 12. l., 38., 41. lp. Kopējās robežas trūkums radīja neērtības satiksmē. Turpinoties karam, tā bija iespējama vienīgi pa gaisa un jūras ceļu. Pēdējo izmantoja Polijas militārā pārstāvniecība Latvijā, nosūtot daudzos Latvijā nokļuvušos poļu karavīrus uz Poliju cauri Liepājai (kopā ar jau minēto 18. ulānu pulka divizionu līdz septembra beigām - 440 karavīrus un 137 zirgus, bet nosūtīšana turpinājās arī oktobrī un novembrī), kur tika izveidots Poļu bēgļu punkts ar virsnieku kā komandantu (arī Rīgā pie poļu militārās pārstāvniecības esošajiem bēgļiem varas iestādes bez maksas ierādīja kazarmas). To ar apģērbu apgādāja ASV Sarkanais krusts, bet Liepājas pilsētas un apriņķa komandants piekomandēja tam latviešu kaprāli produktu piegādei un pārzināšanai. Ņemot vērā varas iestāžu pretimnākšanu, Polijas Kara ministrija (atbildot uz attiecīgu Z.Meierovica vēstuli) 25. novembrī izdeva rīkojumu visus latviešu tautības gūstekņus caur Varšavu nosūtīt uz Latviju. - AAN, Attachaty, A - II, 65/1, s. 18,

135, 138, 241, 711; 81/1; 81/2. Savukārt no padomju gūsta izbēgušie Polijas armijas karavīri turpināja ierasties Latvijā vēl 1921. gada pavasarī. Starp viņiem bija arī ASV armijas apakšpulkvedis M.Koldvels, kurš, būdams Polijas armijas brīvprātīgais, krita gūstā jūnijā pie Rovnas kā 7. aviācijas eskadriļas pilots. - ŽP. - 1921. - 14 V.

52 Pobóg-Malinowski W., 1956. - s. 365.

53 Kurjer Poranny. - 1920. - 28, 30 VIII, 3 IX.

54 LVVA, 2575. f., 15. apr., 2. l., 35. lp.; BZ. - 1920. - 5. IX.

55 BZ. - 1920. - 14., 17. IX. Delegācijā ietilpa 6 lielāko Seima partiju pārstāvji - S.Grabākis, N.Barlickis, V.Kerņiks, A.Mečkovskis, L.Vaškēvičs, M.Vihļinskis, kā arī sūtņi L.Vasiļevskis, V.Kameņeckis, ģenerālis M.Kuļinskis, nesēn par majoru paaugstinātais A.Miškovskis, vēl vairākas militārpersonas (starp tām arī Krāslavas pils īpašnieks poručņiks L.Plāters, kurš 14. oktobrī lūdzta Rīgas komandantūrā atļauju apraudzīt savu muižu Krāslavā) u.c. - AAN, Attachaty, A - II, 81/2, s. 1; CAW, II NDWP, t. 194.

56 KP. - 1920. - 4 X. Sākoties sarunām Rīgā, atkal atsākās Polijas kara lidmašīnu lidojumi uz Rīgu, tām pārvedādot galvenokārt kurjerus. - CAW, II NDWP, t. 192.

57 Robotnik. - 1920. - 28 II, 30 X, 3, 6 XI; KL. - 1920. - 2 X.

- 58 Valerians Lopatto (dzimis 1888. gada 9. februārī Kamišlovā). Poļu neatkarības kustībā iesaistījās 1912. g. Minskā. 1918.-1919. g. Ārlietu ministrijas referents, 1920.-1925. g. konsuls Liepājā, 1925.-1929. g. - Rīgā, vēlāk - Turcijā, Ārlietu ministrijas padomnieks. Apbalvots ar Latvijas Triju zvaigžņu III šķiras ordeni. - *Žoza S.*, 1938. - s. 443. 1920. g. pavasarī tika izveidots arī Polijas konsulāts Daugavpilī, kuru vadīja vietējais polis Serevičs. - *GW.* - 1920. - 22 III; *Kurjer Poranny.* - 1920. - 8 IX.
- 59 *KL.* - 1920. - 2 X.
- 60 *LVVA*, 2575. f., 15. apr., 2. l., 35. lp.
- 61 *GP.* - 1920. - 21 IX.
- 62 *Kurjer Poranny.* - 1920. - 16 IX.
- 63 *BZ.* - 1920. - 22. IX; *PW.* - 1920. - 23 IX; *Robotnik.* - 1920. - 1 X.
- 64 *LVVA*, 2575. f., 15. apr., 2. l., 35. lp.
- 65 *Pobóg-Malinowski W.*, 1956. - s. 372; *Robotnik.* - 1920. - 18 XI, 31 XII; *Kurjer Poranny.* - 1920. - 16 X. Paraleli oficiālajām miera sarunām Rīgā notika arī dažāda veida konsultācijas starp Poliju un Padomju Krieviju, piemēram, apspriedes starp Polijas Sarkanā krusta pārstāvi Krievijā, M.Gorkija sievu Peškovu (kuras uzdevums bija rūpēties par poļu kara gūstekņiem Krievijā) un viņas kolēģi Polijā u.t.t. - *Robotnik.* - 1920. - 24 XII.
- 66 Tikai 27. augustā, kad kļuva skaidrs, ka Varšavas un

līdz ar to visas pasaules kara gājiens cietīs neveiksmi, padomju puse izpildīja miera līgumā ar Lietuvu paredzēto, atdodot tai Viļņas pilsētu. Lietuvas armija ieņēma Suvalku apgabalu līdz Augustovas kanālam, kas atradās ārpus iepriekš noteiktās demarkācijas līnijas. 1. septembrī poļiem izdevās bez asinsizliešanas ieņemt minēto apgabalu, bet 2. septembrī Lietuvas armija, ko pie Augustovas aktīvi atbalstīja arī kāda Sarkanās armijas daļa, pārgāja uzbrukumā un ieņēma Sejnus. Nākošajās dienās jautājums tika izvirzīts apspriešanai Tautu Savienībā. - Pobóg-Malinowski W., 1956. - s. 348.

- 67 BZ. - 1920. - 18., 19. IX; KL. - 1920. - 16 IX.
- 68 Pobóg-Malinowski W., 1956. - s. 282, 288, 349.
- 69 Waligóra B. Zajęcie Wilna przez generała Żeligowskiego. // Bellona. - 1930. - T. XXXVI, zeszyt. 2. - s. 233-270.
- 70 Īstenībā ģenerālis V. Sikorskis bija informēts par akciju pirms tās sākuma, kad bija jādod neoficiāli norādījumi virsniekiem, kas nevēlējās tajā piedalīties kā "dumpī".
- 71 Kurjer Poranny. - 1920. - 10 X.
- 72 KP. - 1920. - 10 X.
- 73 LVVA, 2575. f., 15. apr., 2. l., 27. lp.
- 74 Šīs vienības attiecības ar lietuviešu daļām nebija sevišķi labas jau no 1920. gada pavasara. - Naród. - 1920. - 20 IV.
- 75 LVVA, 6033. f., 1. apr., 61. l., 24. lp.

- 76 AAN, Attachaty, A - II, 65/1, s. 265.
- 77 CAW, II NDWP, t. 194.
- 78 LVVA, 3601. f., 1. apr., 496. l., 126. lp.
- 79 Turpat. - 6033. f., 1. apr., 61. l., 16., 18. lp.
- 80 Sākotnēji tikšanās bija plānota Šauļos, taču vēlāk to pārcēla uz Mažeikiem.
- 81 LVVA, 6033. f., 1. apr., 406. l., 22.-23. lp.
- 82 Počas K., 1971. - 116. lpp.
- 83 AAN, Attachaty, A - II, 65/1, s. 232, 744.
- 84 Waligóra B., 1930. - s. 272; Łossowski P., 1966. - s. 329.
- 85 LVVA, 6033. f., 1. apr., 61. l., 18. lp.
- 86 Turpat. - 17. lp.; 496. l.
- 87 2. Ventspils kājnieku pulks. - 348. lpp.
- 88 LVVA, 3601. f., 1. apr., 496. l., 126. lpp.
- 89 Turpat. - 6033. f., 1. apr., 61. l., 18., 20. lp.
- 90 Turpat. - 3601. f., 1. apr., 308. l., 16., 18. lp.;
6033. f., 1. apr., 61. l., 20., 21. lp. Sakarā ar šo tik-
šanos, no kuras varēja secināt, ka poļi ieņēma pozīcijas
15 verstis no robežas, tātad nezin precīzu Latvijas ar-
mijas fronti, Operatīvās daļas priekšnieka v.i. Bahs
26. oktobrī vēlreiz lūdza A.Miškovski paziņot savai virs-
pavēlniecībai, ka Latvijas armija ieņēma robežu no Palan-
gas līdz Šafranovai. A.Miškovskis atbildēja, ka nosūtī-

jis vēsti kopā ar lūgumu dot poļu vienībām "atbilstošas instrukcijas, kuras abu armiju saskaršanās gadījumā veicinātu vislabāko attiecību saglabāšanu". - AAN, Attachaty, A - II, 65/1, s. 744-745.

- 91 LVVA, 6033. f., 1. apr., 61. l., 19., 22., 24., 26. lp.
- 92 Zossowski P., 1990. - s. 16.
- 93 LKMF, Caunītis O. - 89. lpp.
- 94 CAW, II NDWP, t. 193.
- 95 LVVA, 5192. f., 1. apr., 1228. l., 2. lp.; 6033. f., 1. apr., 329. l., 1. lp.; Latvijas Kareivis. - 1920. - 11. I; AAN, Sztab Główny, 616/10, s. 38.
- 96 AAN, Attachaty, A - II, 65/1, s. 232.
- 97 Turpat. - Kod, t. 2, s. 308.
- 98 LK. - 1920. - 23. X.
- 99 IS. - 1920. - 31. X; Kurjer Poranny. - 1920. - 6 XI.
Tiesa, tas pats L.Vasiļevskis dažas nedēļas vēlāk atzi-
na, ka Latvijas presē tiek veste "nedzirdēti konsekvēn-
ta ebreju, komunistu un lietuviešu aģitācija pret Poli-
ju". Rezultātā esot pat grūti iesniegt preseī patiesas
ziņas par Viduslietuvu un Želigovski. - Kurjer Poranny.
- 1920. - 20 XI.
- 100 LVVA, 2575. f., 15. apr., 2. l., 25.-26. lp.
- 101 Turpat. - 12. l., 21. lp.
- 102 CAW, II NDWP, t. 194.
- 103 Zossowski P., 1966. - s. 329.

- 104 K.Počs min (Sanitārā kordona valgos. - 115. lpp.), ka K.Streipa bijis Latvijas militārais pārstāvis pie poļu armijas. Tas neatbilst patiesībai, jo īstenībā viņš, kā Ārējās izlūkošanas nodaļas virsnieks vienīgi apkopoja aģentūras ziņojumus. - LVVA, 5601. f., 1. apr., 6126. l., 4. lp.
- 105 LVVA, 6033. f., 1. apr., 24. l., 28. lp. Želigovska daļās varēja būt arī zināms skaits latviešu. Par to liecina Zemgales divīzijas aģentūras ziņojumi, no kuriem izriet, ka novembrī Braslavas apkārtnē bija sapulcējušies apmēram 50-70 latviešu tautības bijušo sarkanarmiešu, kuriem pēc tam, kad apgabalu ieņēma poļi, bija grūtības ar atgriešanos Latvijā, un tādēļ viņi uz laiku iestājās Viduslietuvā karaspēka daļās. - LVVA, 6033. f., 1. apr., 61. l., 27. lp.
- 106 J.Sausais ar to domāja nelielo Drisas apriņķa daļu, kas, saskaņā ar Latvijas - Padomju Krievijas miera līgumu, tika iekļauta Latvijā.
- 107 LVVA, 2575. f., 3. apr., 92. l., 3. lp.
- 108 Turpat. - 15. l., 106. lp. Jāpiezīmē, ka Bermonta personība šajā laikā bija ļoti populārs baumošanas objekts. Tā, Polijas prese novembra sākumā atsaucīgi uztvēra franču laikrakstu ziņu par Bermonta atrašanos Kauņā ar "lielu vācu virsnieku štābu". - KP. - 1920. - 9 XI.
- 109 CAW, II NDWP, t. 194.
- 110 AAN, Kod, t. 2, s. 312.

- 111 AAN, Kod, t. 2, s. 312, 315.
- 112 LK. - 1920. - 2. XI.
- 113 Latgalīts. - 1920. - 11. XI.
- 114 Loza S., 1938. - s. 704. 1924. gadā izdotajā Vladislava Studņicka grāmatā "Zarys państw bałtyckich. Finlandja, Lotwa, Estonja" ^{autors} centās pierādīt Latvijas valsts korumpētību, pastāvīgās poļu "vajāšanas" Latgalē un citur, zemes reformas "netaisnīgumu" pret poļiem u.t.t. Cita starpā V.Studņickis rakstīja (s. 123), ka 1920. gada novembrī latviešu avīzes izplatījušas "melīgu ziņu" par to, ka viņš organizē Viļņā pulku Daugavpils ieņemšanai. Jāpiezīmē, ka Vl.Studņicka brālis Vaclavs no 1919. gada bija Viļņas Valsts arhīva direktors.
- 115 LVVA, 2574. f., 3. apr., 90. l., 243. lp.
- 116 LK. - 1920. - 9. XI.
- 117 Kurjer Poranny. - 1920. - 9. XI.
- 118 CAW, II NDWP, t. 194.
- 119 LK. - 1920. - 23. XI.
- 120 GW. - 1920. - 2 XII.
- 121 Ochmański J. Historia Litwy. - Wrocław - Warszawa - Kraków, 1990. - s. 287. Novembra sākumā Viduslietuvas poļu spēkos bija 8 kājnieku pulki (22 bataljoni), 14 jātnieki, 2 ložmetēju un 1 tehniskais eskadrons, artilērijas brigāde un rezerves daļas, bet Lietuvas armijā - 11 kājnieku pulki un Baltkrievu bataljons (kopā -

- 27 bataljoni), huzāru pulks, 11 artilērijas baterijas, aviācijas eskadriļa, robežsargu pulks, elektrotehniskais bataljons, 5 rezerves bataljoni un neregulārās partizāņu daļas. - Michniewicz-Hetman M. Zagon wileńskiiej brigady kawalerji pod Kiejdany. // Bellona. - T. XIX, zeszyt. 1, 1925. - s. 59-60.
- 122 Waligóra B., 1930. - s. 235.
- 123 AAN, Towarzystwo Straży Kresowej, t. 105, s. 14.
- 124 LVVA, 6033. f., 1. apr., 61. l., 27., 28., 19. lp.; 62. l., 7.-11. lp. Arī vēlāk Zemgales divīzijas štābā ienāca ziņas par baumām un notikumiem Latvijas pierobežā (runām, ka 17. decembrī latvieši atkāpsies uz Daugavpili, par tautas sapulci Usjanos 1921. gada 13. janvārī, kurā runātāji izteikušies par drīzu latviešu atkāpšanos līdz Daugavai, draudot ar "aizdzīšanu").
- 125 Andersons E., 1967. - 614. lpp.
- 126 AAN, Koš, t. 2, s. 321. Polijas Ārlietu ministrs E. Sapeha apsveikuma telegrammā uzsvēra, ka latvieši ar labāko dēlu asinīm nopirkuši tiesības uz neatkarību un Polijas valdība ir lepna, ka varēja sniegt palīdzību Latgales atbrīvošanā, kuras laikā noslēgta ieroču brālība. - KP. - 1920. - 21 XI.
- 127 Andersons E., 1967. - 614. lpp.; Kurjer Poranny. - 1920. - 16 XI.
- 128 Robotnik. - 1920. - 19 XI.
- 129 Zossowski P., 1966. - s. 333; Kurjer Poranny. - 1920. -

- 23 XI; AAN, Kod, t. 2, s. 318.
- 130 Tymczasowa Komisja Rządząca - Pagaidu valdošā komisija tika izveidota pēc Viļņas ieņemšanas kā Viduslietuvas civilās administrācijas augstākā institūcija.
- 131 Polijā pazīstamais jurists Bronislavs Kšižanovskis dzimis 1876. g. Obeļu pagastā Kurzemes guberņas pierobežā. No 1921. g. Viduslietuvas Seima deputāts, vēlāk tā vicemarsāls. 1939.-1940. g. darbojās Lietuvai atdotajā Viļņā kā Poļu komitejas priekšsēdētājs. Miris 1943. g. Viļņā. - Polski Słownik Biograficzny. - T. XV. - Wrocław - Warszawa - Kraków, 1970. - s. 600-602; KP. - 1920. - 13 XI.
- 132 LVVA, 6033. f., 1. apr., 61. l., 21. lp.; AAN, Kod, t. 2, s. 314; PW. - 1920. - 15 XI; Robotnik. - 1920. - 14 XI.
- 133 LVVA, 2575. f., 15. apr., 2. l., 6. lp.; AAN, Kod, t. 2, s. 319; IK. - 1920. - 13. XI. Cerot uz delegācijas panākumiem Latvijā, Viļņas Pagaidu valdošā komisija 10. novembrī, atklājot dzelzceļa satiksmi ar Varšavu, izziņoja, ka pēc pāris nedēļām tiks nodibināta satiksme arī ar Rīgu. - PW. - 1920. - 11 XI.
- 134 AAN, Kod, t. 2, s. 315, 319; LVVA, 2575. f., 15. apr., 2. l., 6.-7. lp.
- 135 IK. - 1920. - 16. XI. Poļu presē parādījās V.Ozola intervijas atreferējumi, nodēvējot viņa teikto par "murgiem" un atzīstot, ka Latvijas iestāžu attieksme pret

- Želigovska delegāciju ir arī "nekaunīgā Ozola" darba rezultāts. - Kurjer Poranny. - 1920. - 21 XI.
- 136 Minēto, protams, apzinājās arī Polijas valdība. 18. novembrī dienas laikraksts "Kurjer Poranny" konstatēja, ka Polijai nav nekāds formāls pamatojums "nodarboties" ar Želigovski, un tas ļoti sarežģī poļu diplomātu darbu Rīgā.
- 137 Kurjer Poranny. - 1920. - 30 X.
- 138 AAN, Kod, t. 2, s. 321.
- 139 JZ. - 1920. - 17. XI.
- 140 AAN, Kod, t. 2, s. 315; Łossowski P., 1966. - s. 333.
- 141 Kurjer Poranny. - 1920. - 21 XI; Łossowski P., 1966. - s. 333.
- 142 Kurjer Poranny. - 1920. - 20 XI.
- 143 LVVA, 2575. f., 15. apr., 2. l., 7. lp.
- 144 Turpat. - 12. l., 11.-13., 16. lp.; 2574. f., 3. apr., 90. l., 244. lp. Tomēr Latvijas nostāja pret Viduslietuvu ietekmēja L.Želigovski, kurš 1933. gadā Viļņā, vojevodas Z. Bečkoviča atvažu vakarā, sakarā ar viņa iecelšanu par sūtni Latvijā, teica: "Tur jums būs grūts un nepateicīgs darba lauks. Latvieši ir viena cieta tauta un mūs, poļus nemīl..." - Donass F., 1969. - 104. lpp.
- 145 JZ. - 1920. - 16. XI.
- 146 LVVA, 2574. f., 3. apr., 90. l., 245. lp.
- 147 IK. - 1920. - 13. XI; LVVA, 6033. f., 1. apr., 61. l.,

21. lp.

- 148 Tā dēvētās Viduslietuvas teritorija bija aptuveni 15 000 km² ar 500 000 iedzīvotāju, no kuriem, pēc poļu datiem, 68% bija poļi, bet 18% - lietuvieši. Lietuviešu dati atšķirās, tomēr nemainīja vispārīgo tendenci, ko pierāda Lietuvas nevēlēšanās izšķirt konfliktu ar plebis-cīta starpniecību. Pašā Viļņas pilsētā poļu pārsvars bija nospiedošs un 1920. gadā lietuviešu skaits tajā pēc poļu datiem bija tikai 2%. - Pobóg-Malinowski W., 1956. - s. 390.
- 149 Pobóg-Malinowski W., 1956. - s. 393.
- 150 Tiešajā uzbrukumā piedalījās 12 Viduslietuvas bataljoni un 1. Viļņas kavalērijas brigāde, kamēr pārējie spēki nodrošināja Viļņas pilsētu.
- 151 Michniewicz-Hetman M., 1925. - s. 61-71.
- 152 Andersons E., 1967. - 614. lpp.
- 153 Pobóg-Malinowski W., 1956. - s. 393-395.
- 154 Cielēns F., 1963. - 159. lpp.
- 155 E.Andersons, acīmredzot, balstoties uz F.Cielēna atmiņām, raksta: "Meierovics brīdināja Poliju, ka Latvija Lietuvu uzskata par nepieciešamu savas neatkarības nodrošināšanai un izlietos visus līdzekļus tās neatkarības aizstāvēšanai. Poļi saprata, ka Latvija gatava ar ieročiem nostāties Lietuvas pusē, un pārtrauca tālāko invāziju." - Andersons E., 1982. - 161. lpp. Tas ir acīmredzams pārspilējums.

- 156 Kurjer Poranny. - 1920. - 21, 22 XI. Vēl dažas dienas iepriekš laikraksts uzsvēra, ka "nevar paciest" Lietuvas mēģinājumus noslēgt ar Latviju savienību pret Viļņu un draudēja, ka poļi nekur nav bez aizstāvības, aiz viņiem stāv valsts un armija, kas ir gatavas tos aizsargāt. - Kurjer Poranny. - 1920. - 16 XI.
- 157 Kamieniecki W., 1922. - s. 273.
- 158 Skrzypek A., 1972. - s. 70-72.
- 159 Latvijas un Polijas presē pastāvīgi parādījās informācija par šķietamu "labvēlīga Baltijas valstu atzišanas jautājuma izlemšanu" Antantes valstu, tajā skaitā pat ASV, galvaspilsētā, ar secinājumiem, ka līdz ar to nav šķēršļu atzišanai no Polijas puses. Jāgaidot tikai "stabilstošs moments", lai tā nebūtu "izolēts akts". - Kurjer Poranny. - 1920. - 22, 26 XI.
- 160 Skrzypek A., 1972. - s. 72.
- 161 LVVA, 2575. f., 15. apr., 12. l., 37. lp.; Polski Słownik Biograficzny. - T. III. - Kraków, 1937. - s. 155.
- 162 Kurjer Poranny. - 1920. - 10 XII.
- 163 LVVA, 2527. f., 15. apr., 2. l., 9. lp.
- 164 Turpat. - 2575. f., 15. apr., 12. l., 3. lp. Saruna vēl vairāk pasliktināja A.Ķeniņa un Polijas varas iestāžu attiecības, pēdējām uzsākot aktīvu darbību ar mērķi panākt sūtņa maiņu. Tas arī izdevās, un decembra vidū, pēc V.Kameņeckā protesta Latvijas Ārlietu ministrijā,

A.Ķeniņš tika atsaukts. Bez tam ar V.Ķameņecku tika saskaņota nākamā sūtņa kandidatūra. Polijas puse vēlējās redzēt šajā amatā M.Valteru, taču tai nebija pretenziju arī pret L.Sēju. - AAN, Kod, t. 2, s. 296.

165 LVVA, 2527. f., 15. apr., 2. l., 3. lp.

166 Zossowski P., 1994. - s. 202.

167 Kurjer Poranny. - 1920. - 4 I. Vienlaicīgi I.Paderevskis Ženēvā privātā sarunā ar Z.Meierovicu ieteica samierināties ar Latvijas neatkarības jautājuma pārskatīšanu brīdī, kad atjaunosies "vecā Krievija". - AAN, Kod, t. 2, s. 386.

168 AAN, Kod, t. 2, s. 336. 1921. gada janvārī Polija Seima otrās lielākās - Tautas kustības frakcijas līderis J.Dombskis iesniedza valdībai paskaidrojuma pieprasījumu I.Paderevska rīcības lietā. - LK. - 1921. - 25. I.

169 Turkopuls A. Latgales agrārapstākļi. // BZ. - 1920. - 11. IX.

170 Maliszewski E., 1922. - s. 18. Tikai Daugavpils apriņķī vien dažādiem Plāteru-Žībergu ģimenes atzariem piederēja 10 806 desetīnas (1 desetīna - 1,092 hektārs) zemes Kalupē, 5665 - Nīcgalē, 2984 - Vabolē, 2409 - Kirupē, 2297 - Līksnā, 1562 - Ambelmuižē, 1524 - Pelščos; Broel-Plāteriem: 4048 - Krāslavā, 2610 - Ludvijampolē, 1248 - Kombuļos; Reutiem: 12 967 - Vārkavā; Oskerko: 3307 Heronimovā, 1483 - Ejsbahovā; Šahro: 4692 - Juzefovā; Moliem: 3579 - Višķos; Bujņickiem: 1360 Dagdē u.t.t. (s. 19).

- 171 AAN, Kod, t. 4, s. 7.
- 172 Łossowski P., 1990. - s. 20; AAN, MSZ, t. 6211, s. 33.
- 173 AAN, Kod, t. 4, s. 7-35.
- 174 Towarzystwo Straży Kresowej, t. 105, s. 11 (Starp parakstītājiem bija arī Latvijā vēl arvien dzīvojošais bijušais Tautas Padomes loceklis J.Salcēvičs, vairāki Plāteri u.c.) Šovīnistu apgalvojumu nepamatotību par reformas "netaisnīgumu" apgāž sekojoši skaitļi: reformas rezultātā bija izveidojušās 1516 poļu jaunsaimniecības. No bijušās poļu muižnieku zemes poļu tautības zemnieki saņēma 16 669 hektārus. Kopumā 1 jaunsaimniecība tika izveidota uz 21 latvieti, 38 igauņiem, 39 poļiem, 48 baltkrieviem, 71 krievu un 148 vāciešiem. - Albin J. Polski ruch narodowy na Łotwie w latach 1919-1940. - Wrocław, 1993. - s. 40.
- 175 Polijas nacionāldemokrātu presē ar jaunu sparū atsākās nedaudz norimušie uzbrukumi Latvijai par poļu tiesību ierobežošanu Latgalē (tika pārmests, ka skolu inspektors pavēlēja septembrī noņemt no Daugavpils poļu pamatskolas sienām J.Pilsudska un H.Senkēviča ģimenes u.t.t.). - GW. - 1920. - 19 XI. Citās Latvijas vietās poļu stāvoklis apmierināja Polijas pusi (Rīgā 11. novembrī - Polijas neatkarības gadadienā poļu skolā diplomāts L.Vasiļevska klātbūtnē brīvi pulcējās Rīgas poļu sabiedrība u.t.t.), tādēļ jāsecina, ka domstarpības Latgalē radās, pirmkārt, vietējo poļu šovīnistu pārliekā cenšanās saglabāt iegūtās privilēģijas, otrkārt,

šīs cenšanās izraisītās otras galējības - atsevišķu ierēdņu pārliedz veltmes likvidēt nelabvēlīgo polisko ietekmi, dēļ. - Kurjer Poranny. - 1920. - 12 XI.

176 LVVA, 2575. f., 15. apr., 12. l., 15.-16. lp.

177 Kurjer Poranny. - 1920. - 18 XI.

178 Robotnik. - 1920. - 30 XI. Rakstu citēja gandrīz visi lielākie latviešu laikraksti, ko savukārt ar apmierinājumu atzīmēja "Robotnik" (24 XII).

179 AAN, Towarzystwo Straży Kresowej, t. 105, s. 5.

180 Turpat. - Kod, t. 4, s. 10-11.

181 KP. - 1920. - 14 XI.

182 Kamieniecki W., 1922. - s. 275. Turpmākajos gados problēma tika atrisināta un 1929. gada 12. februārī Rīgā parakstīts konfidenciāls protokols, kurš paredzēja, ka Latvija atmaksās Polijai par tās pavalstnieku zemes īpašumiem 5 miljonus zelta latu, kas tika izdarīts līdz 1937. gada decembrim. Polijas puse savukārt apsolīja neatbalstīt bijušo zemes īpašnieku pretenzijas. - LVVA, 2570. f., 1. apr., 354. l., 30.-36., 96. lp.; AAN, MSZ, t. 6208, s. 2; t. 6211, s. 27, 33. Šeit jāpiezīmē interesants fakts. F. Donass atceras, ka jau 1920. gada nogalē A. Ķeniņš panāca mutisku vienošanos ar Polijas valdību par pakāpenisku kompensāciju dažu miljonu zlotu apmērā. Summa bija niecīga, bet Polijas valdība apņēma pilnīgus norēķinus ar bijušajiem īpašniekiem nokārtot pati. Pieņemoties spēkā uzbrukumiem agrārreformai,

A.Ķeniņš grasījās paziņot atklātībai par vienošanos, taču Polijas Ārlietu ministrija lūdza to nedarīt, lai "nedotu trumpi aģitācijai pret tagadējo valdību". - Donass F., 1969. - 69. lpp.

183 LK. - 1920. - 18. I.

184 Łossowski P., 1990. - s. 18.

185 Skrzypek A., 1972. - s. 82.

186 Lauga J. Un Ēiropa kļūtu jaunāka... // Atmoda Atpūtai. - 1993. - 30. I.

187 Skrzypek A., 1972. - s. 81.

188 LK. - 1921. - 28. I.

189 Kurjer Poranny. - 1921. - 29, 30, 31 I; LK. - 1920. - 29. I; ŻP. - 1921. - 2 II.

190 Kurjer Poranny. - 1921. - 1 II.

191 Łossowski P., 1990. - s. 18-19.

192 Kurjer Poranny. - 1921. - 31 I.

193 Turpat. - 1921. - 1 II.

194 AAN, Kod, t. 2, s. 386.

SAĪSINĀJUMI

- 1) AAN - Archiwum Akt Nowych.
 - a) Kod - Kolekcja odpisów dokumentów
 - b) MSZ - Ministerstwo Spraw Zagranicznych
- 2) APAN - Archiwum Polskiej Akademii Nauk.
- 3) CAW - Centralne Archiwum Wojskowe.
 - a) WBH - Wojskowe Biuro Historyczne
 - b) II NDWP - II oddział Naczelnego Dowództwa
Wojska Polskiego
- 4) LKMF - Latvijas Kara muzeja fondi.
- 5) LVVA - Latvijas Valsts Vēstures arhīvs.

Laikraksti:

- 1) BV - Baltijas Vēstnesis
- 2) BZ - Brīvā Zeme
- 3) DW - Dziennik Wileński
- 4) GP - Gazeta Poranna
- 5) GW - Gazeta Warszawska
- 6) GM - Gонец Miński
- 7) JZ - Jaunākās Ziņas
- 8) KL - Kurjer Lwowski
- 9) KP - Kurjer Polski
- 10) KW - Kurjer Warszawski
- 11) LK - Latvijas Kareivis
- 12) LS - Latvijas Sargs
- 13) LW - Letgolas Words
- 14) NK - Nasz Kraj

- 15) PW - Przegląd Wieczorny
- 16) RW - Rząd i Wojsko
- 17) RS - Republikas Sargs
- 18) SA - Strādnieku Avīze
- 19) VV - Valdības Vēstnesis
- 20) ŻP - Żołnierz Polski
- 21) ZW - Ziemia Wileńska

Literatūra:

- 1) EW - Encyklopedja Wojskowa.

AVOTU UN LITERATŪRAS NORĀDES

I Nepublicētie avoti:

1. Latvijas Valsts Vēstures arhīvs

1303. f., 7. apr. - Triju zvaigžņu ordeņa dome;
1304. f., 1. apr. - Lāčplēša Kara ordeņa dome;
1313. f., 1. apr. - Ārlietu ministrija;
1474. f., 1. apr. - Armijas štābs;
1527. f., 1. apr. - Zengales divīzijas pārvalde;
2570. f., 1., 2. apr. - Ārlietu ministrijas Administratīvi - Juridiskais departaments;
2574. f., 3. apr. - Ārlietu ministrijas Politiski - Ekonomiskais departaments;
2575. f., 15. apr. - Diplomātiskās un konsulārās pārstāvniecības ārzemēs (sūtniecība Polijā);
3235. f., 1/14. apr. - Iekšlietu ministrijas drošības policijas Politiskās policijas pārvalde (Virspavēlnieka štāba Iekšējās izlūkošanas daļas Daugavpils nodaļa);
3444. f., 1. apr. - Daugavpils un apriņķa komendantūra;
3461. f., 1. apr. - Grīvas komendantūra;
3479. f., 1. apr. - Krāslavas komendantūra;
3485. f., 1. apr. - Kalkūnu stacijas komendantūra;
3601. f., 9. apr. - Armijas Virspavēlnieka štābs;
3602. f., 1. apr. - Armijas komandiera štābs;
3605. f., 1. apr. - Galvenā Apgādības pārvalde;

5192. f., 1. apr. - Galvenais štābs;

5601. f., 1-3. apr. - Armijas štāba personīgo lietu
kolekcija;

6033. f., 1. apr. - Kara vēstures komisija.

2. Archiwum Akt Nowych

Kolekcja odpisów dokumentów;

Ministerstwo Spraw Zagranicznych;

Sztab Główny;

Attachaty (Attache wojskowe RP akredytowane przy
państwach kapitalistycznych);

Towarzystwo Straży Kresowej.

3. Centralne Archiwum Wojskowe

Wojskowe Biuro Historyczne;

II oddział Naczelnego Dowództwa Wojska Polskiego;

Teki Lauđańskiego.

4. Archiwum Polskiej Akademii Nauk

Świerzbinski M. Martyrologia Inflant Polskich;

Djarjusz M.S.Kossakowskiego.

5. Latvijas Kara muzejs

Paulockis A. 3. bruņotā vilciena kaujas apraksts par
laiku no 3. līdz 20. janvārim 1920. g.;

Antens P. Pārskats par Telegrāfa un telefona rotas dar-
bību laikā no 1919. g. XI - 1921. g. 1. IV;

Artum-Hartmanis A. Zemgales divīzijas atsevišķā eskadro-
na vēsture;

12. Bauskas kājnieku pulka vēsture;

Kalniņš T. Īss pārskats par 10. Aizputes pulka nodibi-
nāšanu, formēšanos un kara darbības gaitām atbrīvoša-

nās cīņu laikmetā 1919. un 1920. g.;

Caunītis O. Vēsturisks pārskats par 2. Ventspils kājnieku pulka nodibināšanos, formēšanos un kara darbības gaitām Latvijas atbrīvošanās cīņu laikmetā.

6. Latvijas Kultūras Fonds

Brinķis K. Autobiogrāfija.

II Latvijas un Polijas laikraksti.

1. Baltijas Vēstnesis (Rīga). - 1919.-1920.
2. Brīvā Zeme (Rīga). - 1919.-1920.
3. Czas (Krakova). - 1920.
4. Dziennik Wileński (Viļņa). - 1919.-1920.
5. Dzwon (Daugavpils). - 1928., 1930.
6. Echo Litwy (Viļņa). - 1920.
7. Gazeta Polska (Varšava). - 1919.
8. Gazeta Poranna (Varšava). - 1919.-1920.
9. Gazeta Warszawska (Varšava). - 1919.-1920.
10. Goniec Miński (Minska). - 1919.-1920.
11. Jaunākās Ziņas (Rīga). - 1919.-1920.
12. Kurjer Lwowski (Lvova). - 1920.
13. Kurjer Polski (Varšava). - 1920.
14. Kurjer Poranny (Varšava). - 1920.-1921.
15. Kurjer Powszechny (Varšava). - 1920.
16. Kurjer Warszawski (Varšava). - 1920.
17. Latvijas Kareivis (Rīga). - 1920.-1921.
18. Latvijas Sargs (Rīga). - 1919.-1920.
19. Latgales Vēstnesis (Daugavpils). - 1939.
20. Latgalīts (Rīga). - 1920.
21. Latgolas Words (Rēzekne). - 1920.

22. Naród (Varšava). - 1920.
23. Nasz Głos (Daugavpils). - 1933.
24. Nasz Kraj (Vilņa). - 1919.-1920.
25. Przegląd Wieczorny (Kalisz). - 1920.
26. Republikas Sargs (Rīga). - 1920.
27. Robotnik (Varšava). - 1919.-1920.
28. Rząd i Wojsko (Varšava). - 1920.
29. Rzeczpospolita (Varšava). - 1920.
30. Sociāldemokrāts (Rīga). - 1920.
31. Strādnieku Avīze (Liepāja). - 1920.
32. Słowo (Vilņa). - 1922, 1931.
33. Tygodnik Polski (Rīga). - 1927.
34. Tygodnik Wileński (Vilņa). - 1920.
35. Valdības Vēstnesis (Rīga). - 1920, 1923.
36. Ziemia Wileńska (Vilņa). - 1920.
37. Żołnierz Polski (Varšava). - 1919.-1920., 1922.
38. Варшавская Речь (Varšava). - 1919.
39. Варшавское Слово (Varšava). - 1920.
40. Воля (Rīga). - 1920.
41. Минский Курьер (Minska). - 1920.
42. Наша Жизнь (Daugavpils). - 1920.
43. Сегодня (Rīga). - 1919.-1920.
44. Свобода (Varšava). - 1920.

III Publicētie dokumenti.

1. Deruga A. Nieznane dokumenty do dziejów polityki wschodniej Polski 1918-1919. // Z dziejów stosunków polsko-radzieckich. - T. VI. - Warszawa, 1970.
2. Dokumenty z dziejów polskiej polityki zagranicznej

1918-1939. - T. I. - Warszawa, 1989.

3. Piłsudski J. Pisma zbiorowe. - T. V. - Warszawa, 1937.
4. Sąsiedzi wobec wojny 1920 roku. - Londyn, 1990.
5. Tajne rokowania polsko-radzieckie w 1919 r. - Warszawa, 1986.
6. Документы и материалы по истории советско-польских отношений. - Т. II. - Москва, 1964.

IV Publicētās laikabiedru atmiņas.

1. Broniewski W. Pamiętnik 1918-1922. - Warszawa, 1984.
2. Cielēns F. Laikmetu maiņā. - 2. sēj. - Lidingö, 1963.
3. Diparkē E. Latvju tautas augšāmcelšanās. // Latvju varoņu gaitas. - R., 1938.
4. Donass F. Politiskos krustceļos. - J.Šķirmanta apgāds, 1969.
5. Kutrzeba T. Wspomnienia żołnierskie w dzień święta niepodległości Łotwy. // Przegląd Współczesny. - 1927. - T. XX.
6. Miškovskis A. Iz manām atmiņām no Latvijas. // Ģenerālis Jānis Balodis. Atmiņu krājums. - R., 1931.
7. Plensners A. Pret vētrām un negaisiem. - Grāmatu draugs, 1982.
8. Smigļy-Rydz E. Teicams karavīrs. // Ģenerālis Jānis Balodis. Atmiņu krājums. - R., 1931.
9. Strautnieks Ž. Kāda jātnieka atmiņas. // Kara Invalids. - 1985. - Nr. 30.
10. Wasilewski L. Józef Piłsudski. Jakim go znam. - Warszawa, 1935.
11. Zariņš K. 35 gadi Latvijas valsts darbā. // Latviešu

Almanahs 1954. gadam. - Londona, 1953.

V Uzziņas literatūra.

1. Kryska - Karski T., Żurakowski S. Generałowie Polski niepodległej. - Warszawa, 1991.
2. Latvijas statistiskā gada grāmata. 1920. - R., 1921.
3. Łoza S. Czy wiesz kto to jest? - Warszawa, 1938.
4. Polski Słownik Biograficzny. - T. XI. - Wrocław - Warszawa - Kraków, 1965; T. XV. - Wrocław - Warszawa - Kraków, 1970; T. XXVII. - Wrocław - Warszawa - Kraków - Gdańsk - Łódź, 1982; T. XXX. - Wrocław - Warszawa - Kraków - Gdańsk - Łódź, 1987.
5. Rocznik Oficerski. - Warszawa, 1923-1924, 1928, 1932.
6. Słownik Historii Polski. - Warszawa, 1973.

VI Grāmatas un raksti.

1. Albin J. Polski ruch narodowy na Łotwie w latach 1919-1940. - Wrocław, 1993.
2. Andersons E. Latvijas vēsture. 1914-1920. - Daugava, 1967.
3. Andersons E. Latvijas vēsture. 1920-1940. - Daugava, 1982.
4. Andersons E. Sacensība par Daugavpili. // Daugavas Vānagu Mēnešraksts. - 1965. - Nr. 2.
5. Apsītis A. Latgales atbrīvošana. // Atbrīvošanās kara vēsture. / Virsred. M. Peniķis. - R., b.g.
6. Bąbiński K. Zarys historii wojennej 5-go pułku piechoty Legionów. - Warszawa, 1929.
7. Bebris R. Daugavpils atbrīvošana 1920. gada 3. janvārī. // Militārais Apskats. - 1935. - Nr. 2.

8. Bērziņš P. Karaspēka ģasa saimniecības vēsture. - R., 1924.
9. Bērziņš V., Bambals A. Latvijas armija. - R., 1991.
10. Borkiewicz A. Dzieje 1-go pułku Legjonów. - Warszawa, 1929.
11. B.S. Jakaśmy Dźwińsk zafasowali. // Żołnierz Polski. - 1921. - 31 VII, 7 VIII.
12. Cabanowski M. General Stanisław Bułak-Bałachowicz. - Warszawa, 1993.
13. Cynarski J. Żotwa. // Bellona. - 1925. - T. XIX. - zesz. 1.
14. Cynarski J. Żotwa współczesna. - Warszawa, 1925.
15. Daugavpils ieņemšanas operācija 1920. gada 3. janvārī poļu militārpresei apgaismojumā. // Militārais Apskats. - 1938. - Nr. 2.
16. Dąb-Biernacki S. Grupy oporowe w świetle działań pierwszej dywizji piechoty legjonów. // Bellona. - 1922. - T. VIII.
17. Dmowski R. Polityka polska i odbudowanie państwa. - T. II. - Warszawa, 1988.
18. Dowgiałło W. Inflanty Polskie. // Przegląd Dyplomatyczny. - 1919. - Nr. 1.
19. Dyneburg, Dźwina. // Encyklopedia Wojskowa. - T. II. - Warszawa, 1932.
20. Gintel J. Zarys historii wojennej 2-go pułku artylerii ciężkiej. - Warszawa, 1929.
21. Giza A. Latvijas un Polijas attiecības 1919. un 1920. gadā. // Latvijas Vēsture. - 1992. - Nr. 1.

22. Herzog S. Historia wojenna 5-go pułku artylerii ciężkiej. - Warszawa, 1930.
23. Hłasko J. Polityka wewnętrzna. // Przegląd Narodowy. - 1920. - T. XVII.
24. Hł.J. Zaprzepaszczenie Inflant. // Gazeta Warszawska. - 1920. - 29 VI.
25. Hovi K. Alliance de revers. - Turku, 1984.
26. Inflanty. // Encyklopedia Wojskowa. - T. III. - Warszawa, 1933.
27. Jackowski K. Zarys rozwoju i organizacji wojskowej radiotelegrafii w okresie wojny polsko - bolszewickiej (1919-1920). // Przegląd Wojskowo - Techniczny. Łączność. - 1928. - T. IV. - zesz. 6.
28. Jātnieku pulks 10 gados. - R., 1929.
29. Jekabson E. Mogiły żołnierzy polskich na Łotwie. // Polak na Łotwie. - 1992. - Nr. 1.
30. Jēkabsons Ē. Poļi Latvijā. // Latvijas Zinātņu Akadēmijas Vēstis. - 1993. - Nr. 2.
31. Jeżewski B. Udział czołgów w akcji pod Dźwińskiem. // Przegląd Wojskowo - Techniczny. - 1928. - T. IV. - zesz. 6.
32. Jędrzejewicz W. Kronika życia Józefa Piłsudskiego. 1867-1935. - T. I. - Londyn, 1986.
33. Juzwenko A. Postawa Polski wobec akcji Von Der Goltza i Bermondł-Awałowa w krajach Bałtyckich w 1919 roku. // Komunikaty Mazursko - Warmińskie. - 1969. - Nr. 4.
34. J.K. Życie kolonji polskiej w Rydze. // Nasz Kraj. - 1920. - 1 VII.

35. Kamieniecki W. Polityka Bałtycka. // Przegląd Współczesny. - 1922. - T. XVI.
36. Kampania "Zima". // Polska Zbrojna. - 1938. - 1, 3 I.
37. Karpus Z. Działalność gen. Stanisława Bułak-Bałachowicza i jego oddziału w Polsce podczas wojny 1920 r. - Białystok, 1990.
38. Kłopotowski M., Dobiecki J. Zarys historii wojennej 18-go pułku ułanów pomorskich. - Warszawa, 1929.
39. Kochutnicki W. Przeszłość bojowa naszych czołgów w świetle krytyki. // Przegląd Wojskowo - Techniczny. - 1928. - T. IV. - zesz. 6.
40. Krzesławski /Cynarski/ J. Polacy na Łotwie. // Rząd i Wojsko. - 1920. - 7 III.
41. Krzesławski /Cynarski/ J. Stosunki polsko - Łotewskie. - Kraków, 1925.
42. Krzyżanowski B. Oddział wydzielony w działaniach obronnych na szerszym froncie. // Bellona. - 1935. - lipiec - grudzień.
43. K.L. Historia pułków i bataljonów saperów w latach 1918-1928. // Przegląd Wojskowo - Techniczny. Saper. - 1928. - T. IV. zesz. 6.
44. Latviešu strēlnieku vēsture (1915.-1920.). - R., 1970.
45. Latvijas armija 20 gadus. - R., 1940.
46. Latvijas atbrīvošanās kara vēsture. / Red. M.Penīķis. - 2. d. - R., b.g.
47. Latvijas iekšējās drošības nostiprināšanas vēsture.

1918-1925. - R., 1925.

48. Laudyn W. Zarys historii wojennej 7-go pułku ułanów lubelskich. - Warszawa, 1931.
49. Lauga J. un Eiropa klūtu jaunāka ... // Atmoda Atpūtai. - 1993. - 30. I.
50. Lavenieks J. Bruņoto vilcienu pulks. - Izdevusi V. Leveniece, 1971.
51. Lewicki R. Zarys historii wojennej 1-go pułku artylerii pólowej Legjonów. - Warszawa, 1929.
52. Likerts V. Brīvības un kritušo pieminēklī. - R., 1938.
53. Łaptos J. Organizacja, personel i funkcjonowanie polskiego Ministerstwa Spraw Zagranicznych w latach 1918-1939. // Z dziejów polityki i dyplomacji Polskiej. - Warszawa, 1994.
54. Łossowski P. Łotwa nasz sąsiad. - Warszawa, 1990.
55. Łossowski P. Nic nie dzieli - wszystko Łączy. // Polska Zbrojna. - 1992. - 21-23 II.
56. Łossowski P. Stosunki polsko - estońskie. 1918 - 1939. - Gdańsk, 1992.
57. Łossowski P. Stosunki polsko - litewskie w latach 1918 - 1920. - Warszawa, 1966.
58. Łossowski P. Ustanowienie stosunków Polski z Estonia w latach 1918 - 1921. // Z dziejów polityki i dyplomacji Polskiej. - Warszawa, 1994.
59. Łossowski P. Wydarzenia militarne i polityczne wojny 1920 roku na ziemiach północno - wschodnich. // Wojna Polsko - Sowiecka 1920 roku. - Warszawa,

1991.

60. Maliszewski W. Polacy na Łotwie. - Kraków, 1922.
61. Markiewicz F. Zarys historii wojennej 7-go pułku piechoty Legionów. - Warszawa, 1928.
62. Marszałek Edward Śmigły-Rydz. 1886-1986. - Londyn, 1986.
63. Mączewski P. Misja kap. A. Myszkowskiego. // Tygodnik Ilustrowany. - 1920. - 17 IV.
64. Mączewski P. Z podróży na Łotwę. // Gazeta Warszawska. - 1920. - 13, 14, 19 III.
65. Merwin B. Wzięcie Dźwińska. // Nasz Kraj. - 1920. - 14, 15, 16, 17 I.
66. Michalczyk W. Zarys historii wojennej 1-go pułku saperów kolejowych. - Warszawa, 1931.
67. Michniewicz-Hetman M. Zagon wileńskiej brigady kawalerji pod Kiejdany. // Bellona. - 1925. - T. XIX. - zesz. 1.
68. Mieriga A. No Latvijas Republikas robežu vēstures. // Latvijas Zinātņu Akadēmijas Vēstis. - 1990. - Nr. 8.
69. Mularczyk J. Zarys historii wojennej 1-go pułku strzelców konnych. - Warszawa, 1931.
70. Myrek K. Zarys historii wojennej 3-go pułku artylerii polowej Legionów. - Warszawa, 1928.
71. Nowakowski M. Walery Sławek. Zarys biografii politycznej. - Warszawa, 1988.
72. Ochmański J. Historia Litwy. - Wrocław - Warszawa - Kraków, 1990.

73. 2. Ventspils pulks. - Liepāja, 1936.
74. Paluszyński T. Przejście oddziału generała Stanisława Bułak-Bałachowicza z Estonii do Polski (marzec 1920 roku). // Polska i Europa w XIX-XX wieku. - Poznań, 1992.
75. Piwożczyk M. Zarys historii wojennej 1-go pułku czołgów. - Warszawa, 1935.
76. Pobóg-Malinowski W. Najnowsza historia polityczna Polski 1864-1945. - T. II. - Londyn, 1956.
77. Pocij S. Walki 1 baonu 5 p.p. za Dźwina. // Żołnierz Polski. - 1920. - 10 III.
78. Počs K. Sanitārā kordona valgos. - R., 1971.
79. Polska w pierścieniu prób i ognia. Rok 1918-1926. - Warszawa, 1933.
80. Pomarański S. Zarys historii wojennej 1-go pułku piechoty Legjonów. - Warszawa, 1931.
81. Radziņš P. Latvijas atbrīvošanas karš. - 2. d. - R., 1922.
82. Sīpols V. Sļepenā diplomātija. - R., 1965.
83. Skarbek E. Zarys historii wojennej 6-go pułku Legjonów. - Wilno, 1937.
84. Skrzypek A. Zagadnienie polsko - Łotewskiej konwencji wojskowej. // Z dziejów stosunków polsko - radzieckich. - T. VI. - Warszawa, 1970.
85. Skrzypek A. Związek Bałtycki. - Warszawa, 1972.
86. Sołtan W. Polska a Łotwa. // Przegląd Narodowy. - 1919. - zes. 5.
87. Staniewicz W. Zarys historii wojennej kompanii

- telegraficznej 1 dywizji piechoty Legjonów. - Wilno, 1930.
88. Stefan M.P. Polska a państwa Bałtyckie. // Rząd i Wojsko. - 1920. - 7 III.
89. Stranga A. Ceļā uz mieru. Krievijas - Latvijas 1920. gada 11. augusta miera līgums. // Pretstatu cīņa. - R., 1990.
90. Studnicki W. Zarys państw bałtyckich. Finlandja, Lotwa, Estonja. - Warszawa, 1924.
91. Szatner Z. Zarys historii wojennej 9-go pułku piechoty Legjonów. - Warszawa, 1928.
92. Szeptycki S. Front Litewsko - Białoruski. 10 marca 1919 - 30 lipca 1920. - Kraków, 1925.
93. Targowski M. Zarys historii wojennej 8-go pułku piechoty Legjonów. - Warszawa, 1928.
94. Turkopuls A. Latgales agrārapstākļi. // Brīvā Zeme. - 1920. - 11. IX.
95. Waligóra B. Zajęcie Wilna przez generała Żeligowskiego. // Bellona. - 1930. - T. XXXVI. - zesz. 2.
96. Wasilewski L. Wschodnia granica Polski. // Bellona. - 1925. - T. XVII. - zesz. 2.
97. Wejtko T. Zarys historii wojennej 3-go pułku saperów wileńskich. - Warszawa, 1932.
98. Wierzbicki J. Kwestja litewska i związek państw kresowych. // Goniec Miński. - 1920. - 15 II.
99. Witkowski S. Zarys historii wojennej 23-go pułku piechoty. - Warszawa, 1928.
100. Zaufał W. Zarys historii wojennej 3-go pułku artylerii ciężkiej im. króla Stefana Batorego. - Warszawa, 1930.